

НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ НАУК УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНА БІБЛІОТЕКА УКРАЇНИ імені В. І. ВЕРНАДСЬКОГО

Л. ЧУПРИНА

**ОПЕРАТИВНА ІНТЕРНЕТ-ІНФОРМАЦІЯ
В ІНФОРМАЦІЙНО-АНАЛІТИЧНІЙ ДІЯЛЬНОСТІ
БІБЛІОТЕК УКРАЇНИ**

Монографія

Київ 2014

УДК 044.7:021.6(477)
ББК Ч730.022+Ч734(4УКР)8
Ч-927

Затверджено до друку вченою радою
Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського
(протокол № 4 від 25.04.2014)

Науковий редактор
В. М. Горовий, д-р іст. наук, проф.

Рецензенти:
І. М. Мищак, д-р іст. наук;
О. В. Воскобойнікова-Гузєва, канд. іст. наук, старш. наук. співроб.

Чуприна Л.

Оперативна інтернет-інформація в інформаційно-аналітичній діяльності бібліотек України : монографія /
Л. Чуприна ; наук. ред. В. М. Горовий ; НАН України, Нац. б-ка України ім. В. І. Вернадського. – К., 2014. – 208 с.
ISBN 978-966-02-7261-3

У монографії комплексно досліджено й узагальнено досвід використання оперативної інтернет-інформації в роботі інформаційно-аналітичних структур бібліотек, її роль у вдосконаленні інформаційного забезпечення користувачів. Проаналізовано наукові уявлення про сутність і специфіку оперативної інтернет-інформації. Висвітлено основні тенденції та перспективи використання оперативної інтернет-інформації в інформаційно-аналітичній діяльності бібліотек.

Орієнтована на науковців, практиків у сфері інформаційно-аналітичної діяльності, бібліотечно-інформаційних технологій, студентів, широкий загал читачів, які зацікавлені цією проблемою.

УДК 044.7:021.6(477)
ББК Ч730.022+Ч734(4УКР)8

©Л. Чуприна, 2014
©Національна академія наук України, Національна бібліотека України імені В. І. Вернадського, 2014

ISBN 978-966-02-7261-3

Зміст

ПЕРЕДМОВА

Розділ 1. СУЧАСНЕ РОЗУМІННЯ І ЗНАЧЕННЯ ОПЕРАТИВНОЇ ІНФОРМАЦІЇ

- 1.1. Оперативна інформація: до питання про визначення поняття
- 1.2. Основні чинники зростання ролі оперативної інтернет-інформації в системі соціальних комунікацій

Розділ 2. СЕРЕДОВИЩЕ ФОРМУВАННЯ ОПЕРАТИВНОЇ ІНТЕРНЕТ-ІНФОРМАЦІЇ

- 2.1. Інфраструктура українського сегмента Інтернету як основа системи обміну оперативною інформацією
- 2.2. Вплив тенденцій розвитку інтернет-середовища на джерельну базу оперативної інформації
- 2.3. Використання оперативної інформації соціальних медіа бібліотеками

Розділ 3. ОПЕРАТИВНА ІНТЕРНЕТ-ІНФОРМАЦІЯ ЯК ЧИННИК УДОСКОНАЛЕННЯ ІНФОРМАЦІЙНО- АНАЛІТИЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ БІБЛІОТЕК

- 3.1. Специфіка використання оперативної інтернет-інформації в інформаційно-аналітичній діяльності бібліотек
- 3.2. Шляхи мінімізації інформаційних шумів при використанні оперативної інтернет-інформації
- 3.3. Електронні розрахунки за онлайн-послуги бібліотечного сайту в контексті маркетингової стратегії
- 3.4. Перспективні напрями розвитку інформаційної аналітики в діяльності бібліотек

ПІСЛЯМОВА

ПЕРЕЛІК УМОВНИХ СКОРОЧЕНЬ

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

ДОДАТКИ

ПЕРЕДМОВА

Зростання ролі оперативної інтернет-інформації (ОІ) у системі соціальних комунікацій зумовлене тим, що пошуки шляхів удосконалення ефективності процесів управління суспільним розвитком супроводжуються підвищенням швидкості оперативних інформаційних обмінів, обсяги оперативної інформації (ОІ) про поточний стан соціальних систем становлять дедалі більшу частину інформаційних потоків, якими оперує людина. Змінюється роль оперативної інформації і ставлення до неї як до ресурсу управління суспільними процесами. З розвитком Інтернету поширення оперативної інформації набуло глобального характеру. Вона виступає інструментом глобалізаційних впливів у всіх сферах суспільного життя, відіграє важливу роль у процесах, що характеризують специфіку й перебіг формування інформаційного суспільства. Значення оперативної інтернет-інформації зростає і з огляду на її використання в системі міжнародного оперативного наукового обміну.

Соціальний попит на оперативну інтернет-інформацію в процесі реформування українського суспільства, системи державного управління зокрема, змінює акценти в діяльності бібліотечних установ. Створені в деяких сучасних наукових бібліотеках інформаційно-аналітичні підрозділи широко використовують оперативні інтернет-ресурси в інформаційному забезпеченні користувачів. Ефективність використання оперативної інтернет-інформації в процесі підготовки інформаційно-аналітичної продукції, спрямованої на задоволення інформаційних потреб управлінських структур, засвідчує досвід діяльності Служби інформаційно-аналітичного забезпечення органів державної влади (СІАЗ) Національної бібліотеки України ім. В. І. Вернадського (НБУВ) та її підрозділу – відділу оперативної інформації.

Водночас рівень як теоретичного осмислення процесів, пов'язаних з використанням оперативної інформації, так і узагальнення практичних напрацювань у цій сфері не відповідає суспільним потребам. З огляду на це на часі уточнення поняття оперативної інформації та обґрунтування необхідності розширення сфери його застосування, дослідження й висвітлення специфіки та узагальнення практичного досвіду використання оперативної інтернет-інформації в інформаційно-аналітичній діяльності бібліотек з метою підвищення її ефективності. У монографії досліджується інформаційно-аналітична діяльність національних, державних, обласних універсальних і деяких галузевих бібліотек, оскільки матеріальні і кадрові ресурси саме цих бібліотек на сьогодні дають змогу забезпечити належний рівень такої діяльності.

Теоретичному обґрунтуванню нових підходів до розуміння поняття оперативної інформації та її ролі в сучасній системі соціальних комунікацій сприяв аналіз основних положень теорії інформації, викладених у працях К. Шеннона [260], Н. Вінера [23], А. Урсула [236], Р. Абдєєва [1], О. Дьоміна [58], В. Попова та І. Крайнюченко [170], Ю. Столярова [219] та ін. У більшості праць, що характеризуються загальнофілософськими та математичними підходами до трактування феномену інформації, спеціально питання оперативної інформації не досліджувалось. У працях Р. Абдєєва, В. Попова та І. Крайнюченко воно розглядається, але в широкому розумінні, як усієї інформації, якою оперує людство. Щоб дослідити оперативну інформацію у прикладному розумінні як інформацію про поточний стан об'єкта, явища, процесу, яка може використовуватися людиною для прийняття рішень в управлінні суспільними процесами, що вивчається галузевими науками, застосовано метод порівняльного аналізу при опрацюванні наукової літератури зі сфери економічного та інформаційного менеджменту, фінансів, безпеки особи й держави (праці О. Алексєєва, Є. Ведрова, Д. Петухова [21], Л. Скібіцької [201], М. Твердохліб [222] та ін.).

Уточнення поняття оперативної інформації, запропоноване автором, базується на розумінні

ні наукових поглядів А. Урсула, Р. Абдєєва, В. Попова та І. Крайнюченко з урахуванням сучасних умов функціонування оперативної інформації.

Теоретичним підґрунтям для з'ясування значення інформації та ролі бібліотек у сучасних умовах стали результати наукових досліджень з питань становлення глобального інформаційного суспільства, відображені в працях Д. Белла [9, 10], П. Друкера [61], М. Кастельса [86, 87], М. Маклюєна [124, 125], І. Масуди [128], Ф. Махлупа [129], І. Мелюхіна [131–133], Д. Нейсбітта [151, 152], Ю. Нисневича [144–146], Т. Стоуньєра [220], Е. Тоффлера [227, 228], А. Чернова [243–245].

Так, концептуальні праці Д. Белла (Daniel Bell) – «Зустрічаючи 2000 рік» (Towards the Year 2000), «Початок постіндустріального суспільства. Досвід соціального прогнозу» (The Coming of Post-Industrial Society: A Venture of Social Forecasting) показали, що розвиток інформаційного суспільства та виробництва приводить до перевероту як у техніці й технології виробництва, так і в характері соціальних відносин. Рух цивілізації до постіндустріального суспільства, що базується на знанні (knowledge society), зумовлює виникнення зовсім іншого типу соціальної структури порівняно з уже відомими.

Дослідження формуючого впливу електричних і електронних засобів комунікації на людину і суспільство, зокрема концепції глобального села М. Маклюєна (Herbert Marshall McLuhan), мали важливе значення для розуміння розвитку сучасної цивілізації як глобального суспільства.

Хвильова концепція розвитку суспільства Е. Тоффлера (Alvin Toffler), детальний розгляд ним особливостей електронного інформаційного виробництва, концепція електронного котеджу та ін. сприяли розумінню підходів до організації сучасного інформаційного виробництва.

Звернення до праць О. Онищенко [155, 156], В. Горового [34–44], І. Давидової [50–56], М. Дворкіної [57], В. Ільганаєвої [70, 77–79], С. Кулєшова [116–118], Я. Шрайберга [261, 262] сприяло з'ясуванню завдань, що в умовах інформатизації постають перед бібліотеками, шляхів адаптації діяльності бібліотечних установ до сучасних вимог, інтегрування їхніх ресурсів в електронний інформаційний простір, сучасної трансформації бібліотечних функцій та послуг відповідно до стратегічних напрямів розвитку бібліотек в інформаційному суспільстві.

Незважаючи на актуальність питання інформаційно-аналітичної діяльності бібліотек і достатньо глибоке його наукове опрацювання, проблеми використання оперативної інтернет-інформації в цій діяльності раніше окремо не досліджувались. Водночас у публікаціях В. Горового [34, 35], який першим серед фахівців в Україні наголосив на необхідності ширшого використання оперативної інформації в інформаційно-аналітичній діяльності бібліотек та її ролі в ефективному реагуванні управлінських структур на поточні виклики, а також публікаціях Т. Гранчак [45–48], О. Ворошилова [26, 27], В. Пальчук [160, 161] розглядалися окремі аспекти використання оперативної інтернет-інформації в цій сфері, що було взято до уваги під час дослідження.

Особливий вплив на формування наукового погляду автора на предмет дослідження мали концептуальні підходи до визначення стратегічних напрямів розвитку бібліотек у сучасних умовах українських учених О. Онищенко, В. Горового. Цінність цих підходів зумовлена ще й тим, що вони значною мірою реалізовані на практиці, у діяльності НБУВ.

Зокрема, у 1990-х роках О. Онищенко [67, 155, 156] розроблена концепція трансформації бібліотеки в загальнодержавний науково-інформаційний комплекс, яка стала вагомим внеском у переосмислення ролі й місця бібліотеки як соціального інституту в сучасних умовах, в усвідомлення можливості розширення меж її функціонування у різних сферах суспільного життя. Можна констатувати, що концепція в основних рисах реалізовується на прикладі Національної бібліотеки України ім. В. І. Вернадського, яка в умовах соціальних перетворень українського суспільства не лише здійснює традиційні бібліотечні функції збирання, систематизації, збереження документальної спадщини суспільства та надання до неї доступу, а й

виконує функції науково-дослідного, інформаційного, видавничого й культурно-освітнього центру, що забезпечує належний інформаційно-аналітичний супровід суспільного розвитку.

В. Горовий від початку 1990-х років послідовно відстоює важливість ролі інформаційно-аналітичної діяльності наукових бібліотек у процесі їх трансформації у великі інформаційні комплекси. Досліджуючи у своїх працях [34–44] місце і перспективи бібліотечних структур у процесі творення й розвитку інформаційної бази українського суспільства, він розглядає бібліотечні установи як загальносуспільні інформаційні центри, здатні до акумулювання соціально значущої інформації, управління широкими інформаційними потоками і задоволення суспільних інформаційних потреб. Докладно аналізуючи питання функціонування бібліотек у системі соціальних інформаційних комунікацій, В. Горовий наголошує на взаємозалежності процесів розвитку соціальних комунікацій та еволюції бібліотек, необхідності оновлення бібліотечних установ з метою підвищення ефективності використання інформаційних ресурсів. Значний інтерес для дослідження становлять його погляди щодо ролі й перспектив інформаційно-аналітичної діяльності бібліотек, зокрема значення оперативної інтернет-інформації в інформаційному забезпеченні управлінської діяльності.

Це дослідження є спробою розвинути ці погляди відповідно до розуміння автором процесів в інформаційній сфері, узагальнити та осмислити напрацьований досвід використання оперативної інтернет-інформації в інформаційно-аналітичній діяльності бібліотек.

Монографія орієнтована на науковців, практиків у сфері інформаційно-аналітичної діяльності, бібліотечно-інформаційних технологій, студентів, широкий загал читачів, які цікавляться цією проблемою.

1.1. Оперативна інформація: до питання про визначення поняття

У науковій літературі тема оперативної інформації розкрита мало. Дотично цієї теми науковці торкаються, розглядаючи питання класифікації інформаційних ресурсів, вузькі професійні теми в галузевій науці, проблеми криміналістики, військової справи тощо.

Тривалий час поняття оперативної інформації здебільшого вживалося лише у сфері забезпечення безпеки держави й особи, і насамперед органами, працівниками, що здобували та використовували цю інформацію – розвідка, військові, міліція і вищі посадові особи держави. Саме в контексті цієї діяльності й трактувалося поняття. Наприклад, оперативна інформація – основна частина контррозвідувальної інформації, що добувається за допомогою негласних сил і засобів органів КДБ (агентів, довірених осіб, служби зовнішнього спостереження, ПК (перлюстрація кореспонденції), оперативно-технічних засобів тощо) [103]; «інформація оперативна: розвідувальні, контррозвідувальні, оперативно-розшукові відомості, здобуті в процесі оперативної діяльності оперативних органів» [160].

З розвитком інформаційно-комунікаційних технологій нові засоби доставки інформації (Інтернет, мобільний зв'язок) значною мірою розв'язали суперечність між швидкістю старіння оперативної інформації та швидкістю її доставки користувачу, забезпечили високий рівень поточності, оновлення інформації з усіх сфер життєдіяльності людини, що дало змогу значно розширити спектр інформації, використовуваної в процесах управління (зокрема, і за рахунок тієї частини поточної інформації, яка раніше не використовувалась як оперативна, оскільки втрачала актуальність ще не дійшовши до користувача). При збереженні до певної міри традиційної ніші використання ОІ спостерігаються прояви її соціалізації, стрімке розширення сфер використання, аж до масового в наш час. Це насамперед зумовлено потребами користувачів оперативної інформації та новими можливостями глобального її поширення.

З'являється дедалі більше підстав називати оперативною новинну інформацію із суспільно важливих питань і значну частину інформації, що лежить в основі інформаційних обмінів в Інтернеті. Висока швидкість доставки інформації практично з будь-якої точки світу, інтенсивні глобалізаційні процеси, вільне поширення інформації в Інтернеті, сервіси, що дають змогу користувачу продукувати і моментально поширювати інформацію, – усе це змінює уявлення про роль і місце оперативної інформації в системі со-

ціальної комунікації.

Вивчаючи ці тенденції в 90-х роках ХХ ст., В. Горовий першим серед фахівців в Україні наголосив на необхідності ширшого використання оперативної інформації в інформаційно-аналітичній діяльності бібліотек та її ролі в ефективному реагуванні управлінських структур на поточні виклики [44].

З 1990-х років сфера застосування поняття оперативної інформації значно розширюється. Воно використовується в інформатиці, у різних галузях економіки, менеджменті тощо, і його трактування часом досить різняться: оперативна інформація – це відомості, необхідні для поточної діяльності, для прийняття оперативних рішень. Оперативною інформацією можуть бути як офіційні статистичні показники, так і неопубліковані дані, що є результатом безпосереднього спостереження, особистого досвіду, різних експериментів тощо [130]; оперативна інформація – інформація, що надходить у реальному часі [157]; оперативна інформація, тобто інформація для невідкладного використання в короткостроковому прогнозі [4]; «оперативна (поточна) – це інформація, що використовується в оперативному менеджменті і характеризує виробничі процеси в поточний (даний) час» [201] тощо.

Особливо слід наголосити, що і в сучасній науковій літературі, і в практиці розуміння та застосування поняття оперативної інформації має вузькопрофільний характер, у кожній окремій сфері застосування – свою специфіку трактування і часто стосується певної галузі, підприємства. Наприклад, в управлінських системах, у бухгалтерському обліку тощо розглядається ОІ в межах підприємства. Так, на думку О. Волкова, оперативна інформація використовується для прийняття управлінських рішень, складання та аналізу фінансової звітності підприємства, довгострокового і поточного планування, виконання податкових зобов'язань. Відмінною особливістю оперативної інформації є її конфіденційність. Оперативна інформація має бути доступна тільки для фахівців підприємства [25].

З розвитком інтернет-технологій, процесів глобалізації, формування транснаціональної економіки, коли відбувається уніфікація галузевих стандартів, оперативна економічна інформація стає актуальною для всіх суб'єктів світової економіки. Оперативна інформація про подію (новина), стан явища, об'єкта, процесу, що раніше поширювалась у межах регіону, країни, завдяки можливостям ІКТ моментально поширюється

у світі. Тобто є підстави говорити про глобальний характер поширення ОІІ.

Поняття оперативної інформації, як, власне, і інформації, можна розглядати в науково-теоретичному та прикладному значеннях.

Намагаючись осмислити будь-які інформаційні процеси (у контексті досліджуваної теми – що таке оперативна інформація, коли і як вона виникає, як довго залишається оперативною, куди зникає тощо), дослідник тією чи іншою мірою відштовхується від розуміння поняття інформації, до цього часу дискусійного.

Не ставлячи за мету ґрунтовний аналіз еволюції і різноманіття визначень цього поняття, зазначимо лише, що серед багатьох підходів до визначення поняття інформації вирізняються атрибутивний і функціональний. «Атрибутисти» кваліфікують інформацію як властивість усіх матеріальних об'єктів, тобто як атрибут матерії (Б. Ахлібінінський, Л. Баженов, Б. Баженов, К. Колін, К. Морозов, І. Новік, Л. Петрушенко, А. Урсул та ін.). «Функціоналісти», навпаки, пов'язують інформацію лише з функціонуванням систем, що самоорганізуються, під якими розуміються лише живі об'єкти і кібернетичні автомати, віддаючи перевагу розумним системам (В. Вержбицький, Г. Вдовиченко, І. Гришкін, Д. Дубровський, М. Жуков, М. Сетров, Г. Царегородцев).

Залежно від галузі знання, у якій проводилося дослідження, інформація отримала безліч визначень: інформація – це позначення змісту, одержаного від зовнішнього світу в процесі пристосування до нього (Вінер); заперечення ентропії (Бріллюен); комунікація і зв'язок, у процесі якого усувається невизначеність (Шеннон); передача різноманітності (Ешбі); оригінальність, новизна; міра складності структур (Моль); імовірність вибору (Яглом); відображена неоднорідність (Урсул) і тощо [245]¹.

Особливо важливим для філософського розуміння інформації стало її визначення як відображеної неоднорідності, введене А. Урсулом (1973). За його теорією, передача неоднорідності від одного об'єкта до іншого є інформаційним процесом. Та частина атрибутивної інформації, яка під час відображення переноситься на інші неорганічні чи органічні носії (мозок людини, зокрема), дістала назву відображеної неоднорідності [228]. Р. Абдєєв запропонував цю відображену інформацію називати **оперативною інформацією**, тобто інформацією, якою можна оперувати, користуватися, яка функці-

¹ У практичній діяльності ми спираємося на визначення інформації, дане в Законі України «Про інформацію». Це будь-які відомості та/або дані, які можуть бути збережені на матеріальних носіях або відображені в електронному вигляді [161,

онує в системах управління [1].

Загалом він поділяє інформацію на:

– *структурну*, властиву об'єктам неживої і живої природи природного і штучного походження. Останні (знаряддя праці, предмети побуту, витвори мистецтва, наукові теорії і т. ін.) виникають шляхом «опредмечування» циркулюючої інформації, тобто завдяки їй унаслідок цілеспрямованих управлінських процесів;

– *оперативну* (або робочу), що циркулює між об'єктами матеріального світу й використовується в процесах управління в живій природі, людському суспільстві.

Оперативну інформацію Р. Абдеев у свою чергу поділяє на три структурні різновиди:

1. «Фізична» інформація, властива процесам віддзеркалення в неорганічній природі. Цей вид інформації відображає процес геогенеза за видами руху матерії: механічного (просторового переміщення), фізичного (теплого, електромагнітного, гравітаційного), хімічного (на атомно-молекулярному рівні), ядерного (елементарних часток).

2. «Біологічна» інформація, що циркулює в живій природі та формує її структури. Цей вид інформації відображає процеси біогенезу і психогенезу. До неї належать генетична, фізіологічна, психологічна інформація, а також мислення, самопізнання, усвідомлення буття.

3. «Соціальна» інформація, що передається в людському суспільстві в процесі комунікацій між людьми. Саме цей вид інформації, який відображає процес ноогенезу, і розглядатиметься в цьому дослідженні. У свою чергу, соціальну інформацію поділяють на світоглядну, публіцистичну, побутову, естетичну, релігійну, наукову, технічну, економічну, технологічну та інші підвиди.

Спадкоємність двох форм інформації – структурної та оперативної, на думку Р. Абдеева, очевидна. Генетично структурна інформація неживої природи стала необхідною передумовою виникнення оперативної інформації і функціональних систем живої природи. Дійсно, оперативна (робоча, циркулююча) інформація, що становить (у певному значенні) зміст всіляких процесів, форм руху матерії (наприклад, біологічної – на базі саморегуляції; соціальної – на базі інформаційно-управлінської діяльності), породжує, формує та удосконалює різні, відносно стійкі структури – біологічні види, соці-

альні утворення, безліч об'єктів матеріального і духовного порядку. Об'єкти, що утворилися, у свою чергу, зумовлюють нові цикли оперативної інформації, нові взаємодії. Таким чином, два різновиди (або два класи) інформації тісно пов'язані взаємними переходами й обумовленістю.

Активна роль інформації у виникненні й розвитку нових форм руху та інформаційних структур, а також єдність і взаємозв'язок структурної та оперативної інформації особливо чітко виявилися у двох переломних стрибках у розвитку матерії – від неживої природи до життя і від вищих тварин до людини, до людського суспільства.

Еволюція живої природи й становлення високоорганізованої біологічної (і соціальної) структури – людини з її якісно новим рівнем відображення – свідомістю, у свою чергу, сприяли різкому підвищенню інтенсивності оперативної інформації та спілкуванню людей у процесі їхньої трудової діяльності. З'явилося безліч нових взаємозв'язків, взаємодій, що, зрештою, привело до створення нової метаструктури – людського суспільства. Останнє зумовило різке зростання соціальної, науково-технічної, технологічної, статистичної та іншої оперативної інформації, що використовується в цілеспрямованій діяльності людей зі створення безлічі нових штучних структур (знарядь праці, машин, предметів побуту, наук, витворів мистецтва і тощо).

Узагальнюючи, констатуємо, оперативна інформація – це відбиток (відображення) атрибутивної (у Р. Абдеєва – структурної [1]) інформації, перенесений на інші носії; це інформація, що циркулює між об'єктами матеріального світу і використовується людиною в процесах управління. Це твердження базується на наукових поглядах А. Урсула, Р. Абдеєва, що використовували атрибутивний підхід до розуміння інформації, та В. Попова та І. Крайнюченко, які зробили спробу поєднати атрибутивний і функціональний підходи.

В. Попов та І. Крайнюченко [170] звертають увагу на те, що копіювання атрибутивної інформації ніколи не буває повним. Копіюється і транслюється не вся атрибутивна інформація, а лише її частина. Кількість оперативної інформації завжди менша, ніж атрибутивної. Таким чином, немає можливості отримати повну інформацію про об'єкт, частина її неминуче «фільтрується». Як фільтр виступають фізичні параметри носія. Для збільшення обсягу скопійованої інформації треба використовувати широкий набір різних носіїв.

Фільтрація інформації – явище фундаментальне. Вона виявляється на всіх рівнях матерії. Наприклад, на соціальному рівні людина й оперативну інформацію сприймає крізь безліч фільтрів. Від народження дитина пізнає світ очима батьків. Власне задається алгоритм її подальшого розвитку та встановлюються перші фільтри: моральні засади, мова, релігія, традиції. Потім такими фільтрами в сприйнятті інформації стають освіта, країна проживання, соціальний статус і середовище, ідеологічні погляди тощо.

Це дало підстави частині науковців визначити поняття інформації як сенс (розуміння, уявлення, інтерпретація), що виникає в людини внаслідок отримання нею даних і який взаємопов'язаний з попередніми знаннями і поняттями [11]. Тому для відносно об'єктивного відображення події, явища необхідна оперативна інформація з різноманітних джерел. Відносно, тому що міру об'єктивності ми визначаємо крізь свої фільтри та уявлення про об'єктивність.

Як уже зазначалося, ОІ в науково-теоретичному розумінні – це відбиток атрибутивної інформації, перенесений на інші носії, інформація, що циркулює між об'єктами матеріального світу й використовується людиною в процесах управління. Таке визначення охоплює як оперативну всю інформацію, якою оперує людство. При цьому «процеси управління», як видається, слід розуміти як будь-яку діяльність, спрямовану на життєзабезпечення суспільства. Коли ж ми говоримо про оперативну інформацію **в прикладному значенні**, то з усієї інформації, що нею оперує людство, вирізняємо ту її частину, яка відповідає певним критеріям і характеристикам. Насамперед нас цікавлять інформаційні процеси в системі соціальних комунікацій, суб'єктом яких є бібліотека, і тому йтиметься про соціальну інформацію, яка виникає як результат комунікативної взаємодії суб'єктів системи соціальних комунікацій. Як зазначає С. Кулешов, «соціальна інформація – це відомості, призначені для передачі в процесі соціальної комунікації. Інформація – це зміст повідомлення, а повідомлення – форма існування інформації» [116].

Крім того, розглядаючи роль оперативної інформації в удосконаленні інформаційно-аналітичної діяльності бібліотек, є сенс говорити про суспільно значущу соціальну інформацію – таку, що становить інтерес для суспільства, певних його верств чи великих соціальних груп, а не однієї чи кількох осіб. Хоча, зауважимо, при розгляді інших

питань особистісний рівень може бути так само важливий.

Щоб відповісти на запитання, що характеризує інформацію як оперативну в прикладному розумінні, важливо визначити, коли ОІ втрачає свої властивості й перестає бути оперативною. Для цього розглянемо такі її характеристики, як швидкість доставки інформації з місця події, її актуальність та поточність.

Поняття оперативності (швидкість доставки), залежно від різних обставин, наприклад рівня технологічного розвитку, може мати різні часові виміри: так, у X ст. оперативна інформація могла доставлятися кілька днів або й тижнів; у наш час лік іде на хвилини й години, а може надходити і в режимі реального часу.

Ведучи мову про актуальність (важливість для певного часу), необхідно мати на увазі, що ОІ може втратити актуальність для одного користувача, але залишатись актуальною для інших або, втративши актуальність у певний час, згодом бути потрібною й корисною. В. Горючий із цього приводу слушно зауважує: «Під оперативним використанням маються на увазі обмежені часові рамки корисності інформації, відносно невеликий проміжок часу, коли інформація лишається актуальною і використовується для досягнення оперативних цілей. Водночас потрібно також мати на увазі, що інформація, яка вибула з оперативного використання, не втрачає своєї цінності повністю і може використовуватись через проміжки часу будь-якої тривалості, коли її зміст знову може набути актуальності» [36, с. 65].

Загалом, якщо говорити про старіння будь-якої інформації, то основною причиною цього є не час, а нова інформація, яка точніше, адекватніше, ніж попередня, відображає явища й закономірності об'єктивного світу.

Одна й та сама оперативна інформація може мати абсолютно різне значення для різних суб'єктів, кожен з яких має свою власну мету. Наприклад, інформація про те, що завтра буде спекотно, атмосферний тиск високим, а вітер південно-східним має неоднакове значення для агронома, рибалки, що збирається на риболовлю, і офісного працівника.

Різна за цінністю інформація за відсутності суб'єктів не зникає. Вона об'єктивно існує незалежно від них. При появі суб'єктів ця інформація впливає на їхні рецептори, зумовлюючи відповідну реакцію і спонукаючи до ухвалення рішень залежно від цілей, що стоять перед ними. Інформація при цьому залучається до контуру управління, ста-

ючи чинником поведінки.

У разі потреби в певній оперативній інформації сучасний суб'єкт системи соціальних комунікацій робить відповідний запит у системі: читає газету, слухає радіо чи запускає пошукові програми в Інтернеті. Оперативна інформація може бути для суб'єкта потрібною і непотрібною. ОІ, що відповідає нашому запиту, ми вважаємо потрібною, релевантною, непотрібну – відкидаємо як інформаційний шум. Проте частина інформації, непотрібної в цей момент, все одно впливає на нашу свідомість, запам'ятовується (наприклад, реклама) і згодом у відповідній ситуації може виявитися потрібною.

Ще певна частина ОІ сприймається нами у фоновому режимі. У такому разі інформаційні фільтри, що діють комплексно на всіх етапах обробки інформації, забезпечують несприйняття тієї інформації, яку ми просто не в змозі адекватно осмислити, опрацювати і реалізувати, або не маємо такої потреби. Найпростіший приклад такої побудови первинних інформаційних фільтрів спостерігається в людей, що живуть поблизу залізниці. Певний час вони звертають увагу на гуркіт, сприймаючи інформацію про рух поїзда. Потім ця інформація зберігається в їхній пам'яті у вигляді узагальнення, що поїзди ходять постійно, але це мало їх стосується. Вони просто не чують поїздів, перебуваючи у своєму будинку, хоча й не втрачають здатності сприймати звукові хвилі іншого походження або чути ті ж поїзди в іншій обстановці.

Очевидно, ОІ перестає бути оперативною тоді, коли виконала своє призначення (швидко поінформувати про подію) і втратила актуальність. Наведемо кілька прикладів, коли ОІ втрачає властивості оперативності:

– подія перестала бути актуальною, тобто інформація про подію надійшла із запізненням. Тоді оперативна інформація може перетворитися на інформаційний шум;

– на базі цієї ОІ створили іншу інформацію. Неструктурована або слабоструктурована ОІ (можливо, з різних джерел) унаслідок осмислення (аналізу, синтезу) користувачем стає структурованою. На підставі такої ОІ суб'єкт, спираючись на власний досвід, знання, уміння (свої соціальні та інші фільтри сприйняття інформації), шляхом логічного, аналітичного, інтуїтивного мислення створює новий інформаційний продукт. Вихідна ОІ може навіть і не входити до його складу, а слугувати поштовхом до виникнення нових образів, сенсів, змісту. Однак якщо при цьому народжується нова

ідея, закон чи виріб, то, за теорією Р. Абдєєва, ОІ перетворюється на структурну інформацію. Він задається питанням, чи зникає безслідно інформація, що має місце при обговореннях, дискусіях, у результаті яких народжується нова ідея, формула чи новий виріб? Ні, вона не зникає. Тут оперативна інформація перетворюється в *структурну*, тобто об'єктивується, стаючи об'єктом неживої природи. А чим відрізняється заново створений об'єкт, наприклад замок, від вихідного матеріалу (скажімо, залізної руди)? Тільки тим, що структурна інформація неживої природи в результаті цілеспрямованої людської діяльності детермінувалася, набувши нової функції [1].

Чи будь-яку швидко доставлену й актуальну для певного суб'єкта інформацію потрібно вважати оперативною? Наприклад, якщо інформація не про поточну (щойно відбулася або відбувається) подію, а про історичну битву, зафіксовану в кількох літописах. Видається, що така інформація, навіть оперативно доставлена в розпорядження суб'єкта (літопис чи копія з нього) і вкрай йому потрібна, може називатися довідковою, пізнавальною, допоміжною тощо, але не оперативною. Тоді як підготовлена на підставі літописів довідка про цю битву – оперативна інформація, що характеризує поточну подію, а саме: роботу з літописами. І не є ОІ з місця історичної битви.

Отже, визначальною характеристикою ОІ в прикладному розумінні є поточність, тобто відображення подій і явищ, що відбуваються нині, сьогодні. Слід зауважити, що деякі дослідники трактують поточну як інформацію, яка характеризує стан об'єкта протягом «якогось періоду», протиставляючи її інформації в цей час [201]. Тоді як за тлумачним словником української мови «поточний – який є, існує, відбувається, має місце тепер, у цей час» [22, с. 1098]; за словником російської мови Ожегова – «имеющий место в данное время, теперешний» [226]. Тобто в цей час, тепер, а не протягом якогось періоду, але часовий лаг, певний період може виникати у зв'язку з необхідністю доставки інформації з місця події до користувача. Крім того, звичайно, маючи справу з часом, слід враховувати чинник відносності: поточна інформація може характеризувати стан об'єкта в цей час, а якщо її відстежувати, накопичувати протягом певного періоду, то вона відобразатиме його стан за «поточний рік», «поточне тисячоліття» тощо, переходячи в розряд ретроспективної. У такому разі будь-яке протиставлення видається недоречним.

При цьому необхідно зауважити, що поняття поточності не є сталим в історичній

ретроспективі. Воно залежить від уявлень людини про оперативність (швидкість доставки) інформації, тобто від рівня розвитку інформаційно-комунікаційних технологій, швидкості старіння інформації. Згадаймо, за часів Русі інформація, скажімо, про перебіг заворушень у землях древлян, що доставлялася кожні два дні, була поточною й оперативною. Сьогодні ж, наприклад, повідомлення в ранковому номері газети може застаріти до вечора і не становити цінності для користувача, а поточною вважатиметься інформація на цю тему в інтернет-виданнях чи соціальних медіа.

Таким чином, швидкість доставки інформації з місця події і залучення її в контури управління, швидкість старіння інформації – чинники, що характеризують наші уявлення про поточність інформації.

Виходячи із зазначеного, можна було б визначити ОІ як *актуальну інформацію про поточний стан об'єкта, явища, процесу*.

Але в такому визначенні інформація безвідносна щодо джерела – каналу зв'язку – адресата.

Крім того, видається важливим зауваження про те, що інформація навіть за наявності зазначених вище ознак може вважатися оперативною лише за умови її використання в системах управління, забезпечення життєдіяльності людини, тобто насамперед у разі потрапляння від джерела до адресата. Будь-яка інформація може надзвичайно швидко і безкінечно довго копіюватися на носії (за сучасного розвитку технологій таке уявити не складно), але, ніколи не потрапивши до адресата, вона не виконає ролі оперативної інформації. Зрештою, пам'ятаємо, що класики теорії інформації зазначали, інформація перетворюється в оперативну з появою каналу зв'язку й отримувача. У самій структурі об'єктів теж міститься інформація – структурна. Вона тоді перетворюється на оперативну, коли з'являються одержувач інформації і канал зв'язку. Іншими словами, інформація в неорганічній природі існує об'єктивно, але як би в потенційній формі. З появою живого, тобто одержувача інформації, починається використання інформації з метою пізнання й управління [1].

У зв'язку з цим доречно зауважити різницю між поточною та оперативною інформацією. До поточної можна віднести всю інформацію, що виникає в цей час у системі соціальних комунікацій унаслідок комунікативної взаємодії між її суб'єктами. Певна її частина, наприклад, для бібліотечної справи, інформаційно-аналітичної діяльності,

державного управління, інших сфер діяльності чи особистих інтересів людини є неактуальною і некорисною (інформаційним шумом), тоді як інша частина становить цінність як ресурс, що використовується для прийняття рішень.

Оперативна – це та частина поточної інформації, яка використовується для прийняття рішень в управлінні суспільними процесами.

Якщо виходити з основних ознак ОІ, то в прикладному розумінні **оперативною називається інформація про поточний стан об'єктів, явищ і процесів, яка використовується для прийняття рішень в управлінні суспільними процесами.**

Виникнення різновиду ОІ – оперативної інтернет-інформації – характеризується не лише зміною засобу передачі повідомлення, а і її цифровою формою, унікальними можливостями гіпертексту та гіпермедіа, які створюють основу для нелінійного середовища інформації, поєднання передачі текстової, графічної, аудіо-, відео- та іншої інформації. Це внесло значні корективи в організацію обробки та використання оперативної інформації, змінило філософію інформаційних обмінів, але не змінило суті оперативної інформації.

Отже, це дає підстави для визначення **оперативної інтернет-інформації** як отриманої з Інтернету інформації про поточний стан об'єктів, явищ і процесів, яка використовується для прийняття рішень в управлінні суспільними процесами.

1.2. Основні чинники зростання ролі оперативної інтернет-інформації в системі соціальних комунікацій

За одним із визначень оперативної інформації, що наводяться в науковій літературі, «це поточна ділова, комерційна і інша довідкова інформація, що орієнтована на задоволення щоденних потреб у різних сферах діяльності» [194].

У цьому визначенні викликають заперечення слова «і інша довідкова інформація». По-перше, за такої редакції «вся поточна ділова, комерційна» інформація виявляється частиною довідкової, що, звичайно, не так. Безпідставно ототожнюється оперативна і довідкова інформація, тоді як оперативною може бути не лише довідкова інформація, а довідкова – це не завжди оперативна. По-друге, такий підхід звужує поняття опера-

тивної інформації, характеризуючи її як лише допоміжну.

Сучасні ж тенденції розвитку системи соціальних комунікацій і процеси, що на нього впливають, демонструють зростання важливості ОІ, оперативної інтернет-інформації зокрема, і необхідність розширення як самого поняття оперативної інформації, так і сфери вжитку одного з головних управлінських ресурсів у всіх галузях забезпечення життєдіяльності людини. Практика доводить, що сьогодні в управлінських структурах України попитом користується саме оперативна, щоденна інформація: «Зростання ефективності управлінської діяльності ув'язується в нинішніх умовах з необхідністю роботи управлінців в активному режимі, у постійній необхідності оперативного пошуку і прийняття правильних самостійних рішень. Це потребує постійного вивчення оперативної інформації для вирішення питань тактичного значення і аналітики для вибору оптимальних рішень завдань стратегічного рівня» [42, с. 290].

Зростання важливості ОІ зумовлене рядом чинників. Насамперед ідеться про її роль у глобальних процесах, які змінюють суспільне життя, а також про значні зміни у виробництві, способах і засобах доставки, про використання оперативної інформації внаслідок досягнень науково-технічного прогресу.

Оперативна інтернет-інформація відіграє важливу роль у процесах, що характеризують специфіку й перебіг формування інформаційного суспільства. Зокрема, таких:

- Формування єдиного інформаційно-комунікаційного простору держави як частини світового інформаційного простору.
- Розвиток ринку інформації та знань як чинника виробництва.
- Становлення і розвиток нових технологічних укладів в економіці, що базуються на масовому використанні перспективних інформаційних технологій, міжнародному інформаційному обміні.
- Підвищення рівня ефективності систем управління суспільними процесами.
- Підвищення рівня освіти, науково-технічного і культурного розвитку за рахунок розширення можливостей систем інформаційного обміну на міжнародному, національному та регіональному рівнях.
- Створення ефективної системи забезпечення прав громадян і соціальних інститутів на вільне отримання та використання інформації.

Потреба сучасної цивілізації в ОІ, швидкість та обсяги її використання постійно зростають. **У зв'язку з її роллю в глобалізаційних процесах спостерігається зростання значення оперативної інтернет-інформації**, яка виступає інструментом глобалізаційних впливів у всіх сферах суспільного життя, оскільки саме інтенсивний обмін оперативною інформацією супроводжує характерні для глобалізації міжнародний поділ праці, переміщення в масштабах усієї планети капіталу, людських, виробничих ресурсів, технологій, зближення культур різних народів, а також стандартизацію законодавства, економічних і технічних процесів [250]. Наприклад, стрімко розвивається світова електронна комерція і бізнес. За оцінками Торговельної асоціації електронної комерції (Interactive Media Retail Group, IMRG), у 2013 р. обсяг інтернет-продажів перевищить 1,25 трлн дол. [83].

Глобалізація супроводжується не лише відкритістю і доступністю інформації, а і її стандартизацією, отже, зниженням вартості і прискоренням обробки. Ключовим моментом цього процесу є математизація інформації, завдяки якій мінімізуються зусилля на обробку, переклад інформації.

Відходять у минуле рукописні форми фіксації ОІ в журналістиці та інших сферах мультимедійної культури, що формується у світі. Сьогодні **основна форма створення, трансляції, використання ОІ – цифрова**. Це підвищує швидкість доставки, обробки ОІ. Робить зручною її для використання й уніфікація програмного забезпечення, інших інструментів роботи з інформацією, розвиток єдиної мегамови інформаційної епохи тощо. 2002 р. вважається початком цифрової ери, оскільки цього року обсяг інформації на цифрових носіях перевищив її обсяг на аналогових. Тоді як у 2000 р. 75 % інформації містилося на аналогових носіях, таких як відео- та аудіокасети, до 2007 р. майже 94 % всієї інформації у світі записано «в цифрі» [73].

Крім того, у сучасних умовах саме з оперативною інформацією насамперед має справу людина. **Швидке старіння інформації** залишає мало часу користувачу на її обдумування, обґрунтування і читання глибоких наукових розвідок. Світова ж тенденція комерціалізації ЗМІ не дає таких шансів з огляду на способи подачі ОІ, зокрема новин, які в наш час поширюються переважно як інтернет-інформація. Тож для багатьох користувачів це основний вид інформації, що ними сприймається в системі соціальних комунікацій.

Розвиток засобів ІКТ, розбудова інформаційної інфраструктури і **зростання швидкості обміну інформацією** дали технічну можливість значній частині населення отримувати оперативну інтернет-інформацію в режимі реального часу, з будь якої точки світу, і не лише в текстовому, а й мультимедійному форматах («іракська війна в прямому ефірі», репортажі з місця екстремальних подій тощо). З часу появи телефону швидкість передачі інформації між людьми зросла в 10 тис. млрд разів і досягла 10 Тбіт/с, нині вчені працюють над тим, щоб досягти передачі інформації на швидкості 1 Пбіт/с (1024 Тбіт/с). Через канал на цій швидкості можна передати всю інформацію, накопичену людством, за 2 хв [257]. Аналітики з Університету Південної Каліфорнії стверджують, що за перших 300 тис. років існування людства було накопичено всього 12 ексабайт інформації. Тоді як за період 1986–2011 рр. – 600 ексабайт інформації. Обсяг інформації в усьому світі збільшується більше ніж удвічі кожні два роки. Найшвидше зростає обсяг інтернет-інформації, у середньому на 28 % щороку, а всієї інформації, що зберігається у світі, – на 23 %. (Наприклад, щохвилини електронною поштою передається 204 166 667 листів), При цьому потужність комп'ютерів зростає зі швидкістю 58 % на рік [73].

Ведучи мову про сучасні обсяги інформації, деякі дослідники вказують на закономірність зростання в процесі еволюції ноосфери кількості не лише атрибутивної інформації, а й оперативної, *маючи на увазі інформацію, якою оперує людство*. Оскільки ноосфера є результатом функціонування оперативної інформації, відображеної на органічних і неорганічних носіях, то еволюція ноосфери зводиться до еволюції оперативної інформації, кількість якої повинна зростати. Саме це явище прийнято у наш час називати інформаційним вибухом [170].

На особливу увагу заслуговує той факт, що різко зростаючі з розвитком інтернет-технологій **обсяги оперативної інформації про поточний стан соціальних систем становлять дедалі більшу частину інформаційних потоків, якими оперує людина**. Інтернет як засіб оперативного інформаційного обміну настільки глибоко ввійшов у життя людини, що інтернет-інформація часто на побутовому рівні асоціюється з оперативною інформацією.

Важливість ОІ зростає і з огляду на її **значення в системі оперативного наукового обміну**. Особливо за умов просування провідних країн до економіки знань, коли наука

стає головною продуктивною силою, що генерує інновації, а економічний потенціал визначається обсягами інформаційних ресурсів. Потреба в науковій оперативній інформації зумовлена тим, що в глобалізованому світі розвиток інформаційних технологій кардинально змінив і характер інформаційного обміну у світі. Традиційно пізнання світу базувалося на індивідуальних наукових досягненнях. І часом потрібні були роки, щоб нове знання стало відомим науковій спільноті. Сьогодні знання поширюється дуже швидко, воно є одночасно індивідуальним і колективним. При цьому ІТ дають змогу, долаючи кордони, створити єдиний віртуальний простір для взаємодії і спільних дій груп дослідників з різних країн світу, поєднаних між собою спільною метою щодо розв'язання тих чи інших проблем [68]. Тому оперативний науково-інформаційний обмін між науковцями став необхідною умовою успішного проведення дослідницької роботи. Наприклад, 87 % американських користувачів Інтернету використовують його можливості для проведення наукових досліджень, ознайомлення з науковими концепціями, перевірки фактів, підготовки до занять тощо.

Інформатизація соціального простору, розвиток мережі Інтернет та особливо соціальних медіа сприяли формуванню нової якості відносин особи і соціуму. **Соціальні медіа стали джерелом оперативної інформації**, що відображена крізь призму особистісного сприйняття користувачів, платформою для оперативного обміну науковою, економічною, політичною та іншою інформацією та одним з інструментів розвитку електронного самоврядування, інших елементів громадянського суспільства. Значення ОІ зростає і у зв'язку з **формуванням нового типу користувача бібліотеки**. Він характеризується насамперед зростаючими вимогами до оперативності обслуговування. Сучасний користувач з огляду на швидке старіння інформації не може витрачати час на її тривалий пошук, обробку, адаптацію. У минулому залишились і регулярні відвідування бібліотеки в умовах мегаполісу, оскільки це веде до невиправданих втрат ресурсів. Інформаційні потреби такого користувача може задовольнити оперативна інтернет-інформація в режимі онлайн. Але в умовах інтенсифікації інформаційного обміну, постійного розширення джерельної бази оперативної інформації, значної кількості інформаційних шумів, недостатніх практичних навичок користувача отримати таку ОІ складно. Тим більше що користувачу потрібен не просто масив інформації, а тематична і хоча б частково структурована інформація в електронному

вигляді, з якою можна одразу працювати.

Саме бібліотека, яка в усі часи накопичувала, аналізувала, систематизувала, зберігала і надавала в користування інформацію, здатна за умови її сучасної модернізації забезпечити такою інформацією. «Сучасні бібліотеки якраз і можуть стати ефективною ланкою між глобальними масивами електронної інформації і сучасним користувачем. З урахуванням його запитів вони можуть знаходити суспільно значущу інформацію, комплектувати нею свої фонди, готувати її до ефективного використання та успішно задовольняти наявні запити. Таким чином, професіонали – інформаційні працівники – успішно працюватимуть з масивами електронної інформації, а професіонали в економічних структурах, органах державної влади, в науці та ін. зможуть продуктивно використовувати найновішу інформацію», – зазначає В. Горвий [42, с. 12].

Попри проблему відносної недовговічності сучасних носіїв значна частина інформації вже зберігається в цифровому вигляді і спостерігається тенденція до зростання. Оскільки цифрова (електронна) форма документа – найперспективніша і найзручніша для обробки, значно підвищує оперативність підготовки інформпродуктів, розширює коло користувачів тощо, то наповнення електронних фондів стало одним із пріоритетних напрямів формування інформаційних ресурсів бібліотек. Це потребує постійного вдосконалення системи інформаційного сервісу бібліотеки, але водночас створює умови для розв'язання ряду проблем підвищення якості обслуговування читачів.

Про необхідність розширення поняття ОІ можна говорити і коли йдеться про організацію інформаційно-аналітичної діяльності для забезпечення управлінських рішень. Постійно зростаюча швидкість інформаційного обміну, обробки й аналізу інформації, нові форми роботи з інформацією сприяли **виникненню нового жанрового підвиду інформаційної аналітики** – оперативної аналітики. Швидкий доступ завдяки Інтернету до значної кількості різноманітних джерел цифрової оперативної інформації, безпроводові технології, мобільні засоби зв'язку й обробки даних, удосконалення способів і навичок обробки інформації вможливають створення оперативного інформаційно-аналітичного повідомлення майже одразу після події. Перевагами такого повідомлення є оперативність, актуальність, інформативність.

Розділ 2 **СЕРЕДОВИЩЕ ФОРМУВАННЯ ОПЕРАТИВНОЇ ІНТЕРНЕТ-ІНФОРМАЦІЇ**

2.1. Інфраструктура українського сегмента Інтернету як основа системи обміну оперативною інформацією

З 90-х років минулого століття в Україні розпочато поступове впровадження в бібліотечну практику інформаційних і комунікаційних технологій, створення власних електронних ресурсів, трансформацію функцій і сервісів бібліотек. Одним з вирішальних чинників у розвитку цих процесів стала інформатизація, побудова інформаційно-комунікаційної інфраструктури (ІКІ) інтернет-середовища. У контексті ж розгляду нашої теми – побудова інфраструктури системи обміну оперативною інтернет-інформацією.

Українське інтернет-середовище, український сегмент Інтернету – умовні терміни на позначення інформаційного простору, об'єднаного засобами комп'ютерно-телекомунікаційної взаємодії та доменним ім'ям у мережі Інтернет, суб'єкти якого перебувають у межах території України. У запропонованому автором визначенні свідомо не враховується такий критерій, як мова спілкування, оскільки йтиметься саме про національну інформаційно-комунікаційну інфраструктуру інтернет-середовища, а не про україномовний сегмент Інтернету. Хоча за інших умов критерій мови може бути визначальним.

Ведучи мову про інформаційно-комунікаційну інфраструктуру, уточнимо, що це – сукупність територіально розподілених державних і корпоративних інформаційних систем, ліній зв'язку, мереж і каналів передачі даних, засобів комунікації та управління інформаційними потоками, а також організаційних структур, правових і нормативних механізмів, що забезпечують їх ефективне функціонування [82].

Ефективна інформаційно-комунікаційна інфраструктура – визначальна складова стратегії забезпечення національного інформаційного суверенітету, яка дає можли-

вість державі поширювати свої суверенні права на певну територію, забезпечувати оперативний інформаційний обмін у межах держави і з іншими суб'єктами глобального простору. Водночас ІКІ – це показник економічного потенціалу країни, її інтегрованості в глобальний інформаційний простір, а також ролі, яку вона відіграє у світовому розподілі праці.

Досвід ряду зарубіжних країн демонструє, що цілеспрямований розвиток інформаційно-комунікаційної інфраструктури в поєднанні з розбудовою інфраструктури інновацій забезпечив їм прорив у сфері високих технологій, створивши високотехнологічний базис для обміну оперативною інформацією, сприяв формуванню найперспективнішої галузі економіки – виробництва інформації, нових знань, визначивши провідну роль цих країн у світовій економіці.

Так, у **Сингапурі**, який на початок XXI ст. має одну з кращих у світі інфраструктуру ІКТ, рух до інформаційного суспільства був початий зі створення Державного комітету національної комп'ютеризації (CNC), покликаного сприяти повсюдній комп'ютеризації державних установ. Були прийняті Програма комп'ютеризації держслужби (Civil Service Computerization Programme, 1981 р.), Національний план з інформаційних технологій (National Information Technology Plan, 1986 р.), «План ІТ 2000 – Розумний острів» (ІТ 2000–Intelligent Island, 1991 р.) та ін.

Найважливішою складовою плану «ІТ 2000» став розвиток передової високошвидкісної інфраструктури зв'язку. У 1996 р. почалася робота над проектом створення загальнонаціональної широкопasmової мережі для надання мультимедійних інтерактивних послуг, що дістав назву Singapore ONE (One Network for Everyone) – «Сингапур 1 – одна мережа для всіх». Сьогодні Сингапур має прямі швидкісні інтернет-з'єднання з багатьма країнами, включаючи США, Австралію, Японію, Китай, Індію, Європу і всі країни АСЕАН. Уже 2001 р. мережа «Сингапур 1» охоплювала близько 345 тис. км оптоволоконних кабелів, 99 % будинків, офісів, шкіл були приєднані до національної мережі. Усі телефонні станції сполучені оптоволоконними лініями [150]. Форсоване будівництво передової інформаційної інфраструктури вивело Сингапур на перші позиції в рейтингу, що складається ООН, серед країн світу за досягненнями у сфері інформаційних технологій. За індексом мережевої готовності у 2012 р. країна посіла друге місце серед 142 країн, що оцінювались у матеріалах Всесвітнього економічного

форуму в Давосі (додаток А).

Державна програма **Південної Кореї** у сфері інформаційних технологій «Базова національна інформаційна система» (National Basic Information System), що була розроблена на початку 1980-х років і почала виконуватися в 1987 р., поєднала загальну комп'ютеризацію і розвиток ІТ з економічним зростанням країни. На початку 1990-х років програма була переглянута й у квітні 1994 р. прийнято проект «Національна інформаційна супермагістраль» (National Information SuperHighway), що дістав у 1995 р. назву «Корейська інформаційна інфраструктура» (Korea Information Infrastructure). Здійснення цього довгострокового плану, за задумом уряду, мало стати ключовою ланкою в переході Південної Кореї від індустріальної економіки, що розвивається, до економіки розвинутої держави. У програмі було намічено найважливіші напрями державного інвестування: комп'ютеризація основних сфер діяльності суспільства, будівництво нових інформаційних і телекомунікаційних мереж і сучасних ліній зв'язку. Програма передбачала створення двох високошвидкісних національних інформаційних мереж. Перша мережа, державна, з'єднала центральні й місцеві органи влади, різні громадські організації, включаючи школи і бібліотеки. Друга мережа, що створювалася для приватного сектору, запропонувала інтерактивні мультимедійні широкосмугові мережеві служби для компаній і пересічних громадян. Відповідно до програми «Корейська інформаційна інфраструктура» будівництво державної мережі мало б закінчитися у 2015 р., проте в 2000 р. прийнято рішення пересунути терміни закінчення проекту з 2015 р. на 2005 р. Основними лініями зв'язку, які сполучають між собою установи, компанії і домоволодіння, стали оптоволоконні лінії. У грудні 2000 р. було закінчено будівництво загальнонаціональної високошвидкісної мережевої інфраструктури – 144 великі міста і 190 дрібних населених пунктів Кореї були сполучені оптоволоконними кабелями [275].

Значна підтримка національних мереж з боку держави має стратегічні економічні цілі. Корейські економісти дійшли висновку, що завдяки розвитку мережевої економіки можна підвищити конкуренцію і прозорість традиційних галузей економіки. Відповідно до рішення уряду, з 2002 р. усі державні закупівлі проводяться виключно через Інтернет. Єдиний портал держзакупівель (реєстрація, участь у тендерах, підписання контрактів, оплата) почав функціонувати у вересні 2002 р. Тестова ж супутникова ме-

режа мобільного зв'язку четвертого покоління (4 G) була змонтована на початок світового чемпіонату з футболу влітку 2002 р.

У 1997 р. в Південній Кореї був прийнятий 5-річний Спільний план інформатизації освіти в початкових і середніх школах. З метою подолання цифрової нерівності комп'ютерне устаткування поставлялося в школи безкоштовно. З 2001 р. інтернет-доступ для всіх шкіл став безкоштовним. За індексом мережевої готовності у 2012 р. країна посіла 12 місце (додаток А).

У **США** в 1993 р. Робочою групою з інформаційної інфраструктури (Information Infrastructure Task Force) було запропоновано дев'ять базових принципів державного регулювання: 1) заохочення приватних інвестицій; 2) концепція універсального доступу; 3) допомога в технологічних інноваціях; 4) забезпечення інтерактивного доступу; 5) захист особистого життя, безпеки і надійності мереж; 6) поліпшене управління спектром радіочастот; 7) захист прав інтелектуальної власності; 8) координація державних зусиль; 9) забезпечення доступу до державної інформації [263].

Уряд США зробив розвиток національної інформаційної інфраструктури і глобальної інформаційної інфраструктури пріоритетами своєї політики. Було визнано, що ефективність цих процесів залежить передусім від розподілу функцій між державою та приватним сектором та їх взаємодію. Так, приватний сектор як головне джерело капіталу й експертів має у відповідь на запити ринку визначити, які технології, нові послуги і продукти розвивати, установити стандарти. Держава ж, зі свого боку, може полегшити протікання цих процесів шляхом прийняття відповідних законів і адміністративного регулювання. Держава також може забезпечити лідерство в цих галузях за допомогою підтримки випробувань нових технологій, сприяючи перенесенню технологій у приватний сектор, шляхом створення й розвитку додатків, які підтримують операції держави і поширюють державну інформацію.

У співробітництві з приватним сектором держава може поліпшити можливості доступу до мереж і забезпечити широкий вибір різних послуг. При цьому процес встановлення єдиних стандартів має бути відкритим і відбуватися за участі великих груп зацікавлених виробників.

Таким чином, оптимальне адміністративне і законодавче регулювання має:

– визначати цілі та завдання, які мають регулюватися законодавчо, включаючи за-

безпечення конкуренції;

– бути досить гнучким, щоб дати змогу впроваджувати нові послуги і технології без внесення додаткових виправлень у законодавство;

– делегувати широкі повноваження органу регулювання, незалежному від національного оператора;

– установити відкритий процес участі зацікавлених кіл у написанні правил регулювання;

– спрямувати процес створення вільного ринкового доступу, заснованого на недискримінаційних принципах.

США за індексом мережевої готовності у 2012 р. на восьмому місці.

Канадський досвід побудови інформаційної магістралі також доводить, що для досягнення цієї мети потрібні скоординовані дії держави, приватного сектору і громадських організацій. У 1994 р. Міністерство промисловості Канади підготувало доповідь «Побудова інноваційнішої економіки» (Building a more innovative Economy), у якій обговорювалися способи, за допомогою яких держава, використовуючи інформаційні технології, може досягти економічних і соціальних цілей. Для розвитку закладених у доповіді ідей було запропоновано реалізувати дві програми: мережу для розвитку досліджень, промисловості й освіти (мета – упровадження високошвидкісних мереж) і SchoolNet – нині одна з провідних у світі освітніх мереж.

У Канаді було створено одну з найсучасніших телекомунікаційних систем. Вона стала результатом скоординованих дій, спрямованих на подолання відстаней і географічних умов, які роз'єднують канадців. Особливу увагу канадський уряд приділяє культурі і цифровізації культурної спадщини. Передусім ідеться про підтримку власного виробництва масової інформації. Слід зазначити, що саме прагнення зберегти свою культурну самобутність, підтримуючи створення власної масової інформації, дало змогу Канаді за кілька років перетворитися у великого експортера кіно- і відеопродукції, відстояти свої позиції на американському ринку [209]. За індексом мережевої готовності у 2012 р. Канада посіла дев'яте місце (додаток А).

Корисними для розвитку вітчизняної інформаційної інфраструктури є такі висновки з канадського досвіду:

– федеральний уряд має визнати гостру необхідність зайнятися нормами регулю-

вання й усунути бар'єри на шляху конкуренції;

– магістральні мережі та нова інфраструктура мають створюватися приватним сектором, а ризик і винагороди мають лягати на власників акцій;

– магістраль має просуватися по країні відповідно до вимог ринку;

– розвиток інформаційної магістралі має бути «технологічно нейтральним» (тобто держава не повинна підтримувати жодну з технологій).

Отже, роль держави розглядається в контексті її взаємодії з приватним сектором, який вкладає інвестиції, ризикуючи фінансово. Політика держави спрямовується на створення робочих місць і національного багатства, стимулювання конкуренції, досліджень і розробок, а також на участь у розробці стандартів, забезпечення взаємодії, прискорення створення нових технологій і захист споживачів.

При цьому показовий той факт, що країни, які мають найрозвинутішу інформаційну інфраструктуру, високий рівень розвитку інформаційних технологій, входять і до переліку країн з найвищим індексом конкурентоспроможності (додатки А, Б).

В Україні головним інструментом реалізації державної політики у сфері інформатизації є Національна програма інформатизації (НПІ), прийняття якої Верховною Радою України у 1998 р. мало на меті узгодження інтересів у сфері інформатизації всіх гілок державної влади, органів місцевого самоврядування, громадян, суспільства в цілому [174].

Однією з особливостей реалізації НПІ є те, що вона ухвалювалась у період початку зміни соціально-економічного укладу, політичної і фінансової нестабільності, тож стартові можливості України були обмеженими. Проблема недостатнього, як для пріоритетного напрямку розвитку економіки, рівня фінансування НПІ характерна й до цього часу. Динаміка виділення коштів держбюджету на виконання робіт з інформатизації протягом останніх років демонструє, що загальний обсяг фінансування НПІ становить менше 0,05 % від загального обсягу фінансування бюджетних програм органів державної влади з інформатизації [60].

Орієнтовні показники, яких уряд України прагне досягти у сфері інформатизації, показує урядовий проект закону України «Про внесення змін до Закону України “Про Основні засади розвитку інформаційного суспільства України на 2007–2015 роки”». Інтегральними показниками досягнення мети Основних принципів до 2020 р., які ха-

рактизуватимуть рівень розвитку інформаційного суспільства в Україні, у законопроекті визначені загальноєвропейські показники європейської стратегії економічного розвитку «Європа 2020: стратегія розумного, постійного і всеосяжного зростання», а саме: суцільне забезпечення широкопasmового доступу до мережі Інтернет; 100-відсоткове підключення загальноосвітніх навчальних закладів України до мережі Інтернет; використання послуг електронного управління 50 % населення; регулярне використання мережі Інтернет 75 % населення (60 % – з уразливих прошарків); регулярне здійснення покупок через Інтернет 50 % населення; впровадження повнофункціональної системи електронної демократії (голосування на виборах, участь у референдумах тощо), доступної в тому числі для людей з обмеженими можливостями (базові елементи системи впроваджуються до 2015 р., повністю – до 2020 р.) [147].

Для розвитку загальнонаціональної системи оперативного інформаційного обміну важливо, що як у Законі України «Про Національну програму інформатизації», так і в постановах Верховної Ради України, розпорядженнях Кабінету Міністрів України щодо переліку завдань (проектів) Національної програми інформатизації значна увага приділена розвитку інформаційної інфраструктури.

За час виконання НПІ сформовано основні правові засади побудови інформаційного суспільства: прийнято ряд нормативно-правових актів, які, зокрема, регулюють суспільні відносини щодо сприяння розвитку громадянського суспільства, створення інформаційних електронних ресурсів, захисту прав інтелектуальної власності на ці ресурси, гарантій і механізмів доступу до публічної інформації, розвитку електронного урядування та відкритого уряду, електронного документообігу, інформаційної безпеки тощо. Бізнесом прискорено запроваджуються нові сучасні технології та рішення щодо створення інформаційних ресурсів і запровадження електронних технологій задля підвищення своєї конкурентоспроможності. Активізується робота із запровадження новітніх інформаційно-комунікаційних технологій у публічному секторі, зокрема освіті, науці, охороні здоров'я, культурі тощо.

У 2011–2012 рр. у рамках виконання Національної програми інформатизації, у тому числі за рахунок коштів бюджетних програм з інформатизації органів державної влади, було отримано такі результати зі створення і розвитку електронних інформаційних ресурсів:

- інтеграція наявних систем моніторингу інформаційних ресурсів Інтернету;
- створення національної системи електронного інформаційно-бібліотечного ресурсу «Електронна бібліотека»;
- створення автоматизованої інформаційної системи «Музейні фонди України», розроблено програмне забезпечення «Сервер віртуальних експозицій»;
- створено програмне забезпечення ведення Державного земельного кадастру;
- Мінпраці завершено створення системи Єдиного державного автоматизованого реєстру осіб, які мають право на пільги, зокрема реалізовано можливості аналізу стану й динаміки змін чисельності пільговиків, змін вартості пільг різних видів, аналізу розрахунків за надані пільги, формування бюджетної пропозиції для забезпечення фінансування, моделювання і планування нововведень з питань реформування пільг, аналіз впливу змін законодавства щодо надання пільг; створено Центральний банк даних з проблем інвалідності й проведено модернізацію Центрального сховища даних Мінпраці;
- Держслужбою спецзв'язку та захисту інформації розроблено технічний проект комплексу апаратних засобів Реєстру інформаційних, телекомунікаційних та інформаційно-телекомунікаційних систем органів виконавчої влади й підприємств, організацій, що належать до сфери їх управління, а також технічне завдання і технічний проект на модернізацію комплексної системи захисту інформації Реєстру інформаційних, телекомунікаційних та інформаційно-телекомунікаційних систем органів виконавчої влади й підприємств, організацій, що належать до сфери їх управління з програмним комплексом;
- Держводгоспом проведено державний моніторинг поверхневих вод, ведення водного кадастру, паспортизацію та керування водними ресурсами [60].

Водночас процеси інформатизації, побудови ефективної інфраструктури для оперативного інформаційного обміну стримуються рядом проблем у сфері державної політики, зокрема:

- відсутні національна стратегія розвитку інформаційного суспільства в Україні та національний план дій щодо її реалізації;
- повільно впроваджуються відповідні європейські правові норми та інформаційні стандарти тощо;

- запровадження інструментів е-демократії, е-правосуддя, е-парламентаризму та представництва здійснюється за відсутності належної координації дій усіх зацікавлених суб'єктів зазначених відносин;
- рівень інформаційної представленості України в Інтернеті залишається низьким, а присутність україномовних інформаційних ресурсів – недостатньою;
- відсутні системні державні рішення, спрямовані на створення національних інноваційних структур (центрів, наукових парків і технопарків) з розробки конкурентоспроможних вітчизняних ІКТ;
- галузь ІКТ, як найбільш інновативна галузь економіки, змушена розвиватися в несприятливих умовах зі збільшення регуляторного впливу на розвиток сфери ІКТ;
- сегмент Інтернет не розглядається державою як один з найважливіших інструментів розвитку інформаційного суспільства та конкурентоспроможності держави;
- зберігається значний «цифровий розрив» у використанні ІКТ;
- збільшуються проблеми та ризики, пов'язані з інформаційною безпекою тощо [221].

Розглядаючи стан та особливості розвитку основних складових ІКІ, зазначимо, що важливу роль у формуванні українського інтернет-середовища, забезпеченні обігу оперативної інтернет-інформації відіграє формування й розвиток **національної телекомунікаційної мережі** країни. Вона дає змогу об'єднати різноманітні системи і комплекси засобів зв'язку, що забезпечує споживачам доступ до відповідних територіально-розподілених інформаційних ресурсів, обмін інформацією в режимах передачі даних та електронної пошти. Під час створення такої телекомунікаційної мережі в умовах ринку значне місце можуть зайняти комерційні системи й мережі. При цьому створення первинних каналів і мереж зв'язку повинно випереджати формування телекомунікаційних мереж.

Відповідно до ст. 30 Закону України «Про телекомунікації», ст. 30 [180], пріоритетні напрями розвитку телекомунікаційних мереж загального користування визначаються Концепцією розвитку телекомунікацій України. Кабінет Міністрів України, Національна комісія, що здійснює державне регулювання у сфері зв'язку та інформатизації, у межах своїх повноважень створюють відповідні умови для її виконання шляхом реалізації державної тарифної політики, впровадження конкуренції та створення сприят-

ливого інвестиційного клімату у сфері телекомунікацій.

Державне інвестування розвитку телекомунікаційних мереж загального користування здійснюється в порядку, встановленому законодавством України, на основі Концепції розвитку телекомунікацій України, відповідних державних програм і проєктів. Інвестування в розвиток телекомунікаційних мереж загального користування з місцевих бюджетів здійснюється відповідно до планів розвитку відповідних територій за рішенням органів місцевого самоврядування. Удосконалення політики фінансування насамперед має сприяти розвитку найперспективніших напрямів телекомунікаційної сфери.

Телекомунікаційна галузь нині – це 4,6 % ВВП в економіці країни, 16,6 тис. підприємств і 240 тис. робочих місць. Останнім часом галузь демонструє стабільну динаміку зростання доходів та обсягів наданих населенню послуг. Так, за даними Держкомстату, 2012 р. споживачам надано телекомунікаційних, поштових послуг на 52,3 млрд грн, що на 1,1 % більше, ніж за 2011 р. [20].

Упродовж 2012 р., відповідно до звіту Національної ради України з питань телебачення і радіомовлення [66], спостерігалася загальна тенденція до збільшення кількості багатоканальних телемереж. Перспективами розвитку багатоканальних телемереж є:

- збільшення кількості паралельних мереж, що сприяє підвищенню конкуренції серед провайдерів і, як наслідок, значному покращенню якості надання програмної послуги;

- переорієнтування на надання одночасно з програмною послугою додаткових послуг, зокрема комплексних послуг доступу до мережі Інтернет;

- упровадження нових технологій (DVB-C, IPTV), що дає змогу провайдерам програмної послуги розширити пропозиції з великою кількістю програм і сприяє залученню нових абонентів;

- упровадження цифрових головних станцій DVB/IPTV, що дає можливість одночасно працювати з двома типами мереж – DVB-C та IPTV, які також забезпечують безперешкодний перехід від одного стандарту надання послуг до іншого, відповідно до розвитку абонентської бази.

Слід зауважити, що IPTV (англ. *Internet Protocol Television*) – цифрове інтерактивне телебачення в мережах передачі даних за протоколом IP, нове покоління телеба-

чення має широкі перспективи розвитку саме як джерело оперативної інтернет-інформації. Інтерес споживачів до цієї програмної послуги останнім часом невпинно зростає. Станом на 31 грудня 2012 р. до Державного реєстру телерадіоорганізацій України внесено 38 компаній, які мають 55 ліцензій на діяльність із використанням технології IPTV.

Триває розвиток мережі загальнонаціональних теле- і радіоканалів. Нині у сфері телевізійного мовлення налічується 30 загальнонаціональних і 76 регіональних каналів, а в радіомовній сфері – 15 загальнонаціональних і 57 регіональних. Як провайдери програмної послуги працюють 720 компаній [66]. Супутникові канали зв'язку, супутниковий Інтернет, вітчизняний ринок супутникового телевізійного мовлення мають значний резерв розвитку і велике значення для забезпечення інформаційними послугами населення країни, організації оперативного обміну. За відсутності вітчизняного орбітального ретранслятора для здійснення супутникового мовлення мовники усіх форм власності орендують потужності закордонних супутникових мереж. На території України є можливість прийому понад 20 іноземних супутникових телевізійних платформ.

Важливим напрямом розбудови ІКІ українського інтернет-середовища є телекомунікаційні мережі у сфері науки й освіти. У Національній академії наук України створено Академічну мережу обміну даними (АМОД), що сприяє підвищенню оперативності наукового інформаційного обміну, ефективності та якості проведення наукових досліджень. Вона являє собою сукупність розподілених технічних і програмних засобів, відповідного організаційного та кадрового забезпечення, спрямованих на надання телекомунікаційних послуг доступу і передачі даних у НАН України та за її межами на швидкості до 10 Гбіт/с. Ця мережа охоплює сім регіональних мереж у наукових центрах України, до яких під'єднано близько 160 установ НАН України; має вихід до європейської наукової мережі GEANT та прямий доступ до Польської академічної мережі PIONER і Української науково-освітньої мережі «УРАН»; набула статусу автономної системи з реєстрацією у Європейському інтернет-реєстрі; є основою для впровадження в Україні IP-телефонії та розвитку національної грід-інфраструктури.

На основі АМОД у рамках відповідної Державної цільової науково-технічної програми активно розбудовується Українська національна грід-інфраструктура, яка на

сьогодні об'єднала 26 обчислювальних кластерів різних організацій НАН і МОН України та налічує разом 3500 процесорів і 250 Тб пам'яті, створюючи сучасну потужну обчислювальну платформу державного рівня для вирішення надскладних завдань різного призначення. Протягом останніх років активно розбудовується проект «Українська науково-освітня телекомунікаційна мережа “УРАН”», завдяки якому близько 1 млн користувачів з понад 100 університетів і науково-дослідних інститутів 18 регіонів України мають доступ до єдиної високошвидкісної мережі Інтернет. Мережа «УРАН» є транспортною системою передачі даних для розвитку грид-інфраструктури і підключена до Пан'європейської науково-освітньої мережі GEANT. Інтеграція до GEANT оптичними каналами дає змогу забезпечити доступ до світових інформаційних ресурсів: віддалених центрів суперкомп'ютерних обчислень, електронних бібліотек, баз даних і знань, інформаційних пошукових систем, ресурсів дистанційного навчання тощо. У Центрі суперкомп'ютерних обчислень НТУУ «КПІ» функціонує найпотужніший у країні обчислювальний кластер і сховище даних Українського відділення Світового центру даних. Це дає можливість приєднатися до мережі 52 світових центрів наукових даних. Здійснено підключення Центру суперкомп'ютерних обчислень до Центру ядерних досліджень у CERN (Швейцарія) для реалізації спільних проектів з фізики високих енергій. Користувачам мережі «УРАН» відкрито доступ до World eBook Library. Всесвітня бібліотека електронних книг налічує понад 1 млн книг у форматі PDF на більше ніж 100 мовах світу. Бібліотека містить 125 електронних колекцій книг і документів, опублікованих у мережі Інтернет [198].

Розвиток інформаційно-комунікаційної інфраструктури інтернет-середовища в Україні також характеризується зростанням таких показників, як кількість комп'ютерів на душу населення та кількість користувачів мережі, рівнем інформатизації владних структур і впровадження новітніх технологій у побут громадян, їхньою можливістю доступу до інформресурсів.

Широкосмуговий мережевий доступ – життєво необхідний чинник для розвитку конкурентоспроможності в інформаційній сфері. Технологічні компанії потребують швидкого, надійного і захищеного Інтернету, і важливість широкосмугового доступу зростатиме зі збільшенням кількості ІТ-сервісів і програм, які надаються через Інтернет. Україна значно відстає від інших країн Центральної і Східної Європи у сфері ІТ-

інфраструктури, проте приватні та державні інвестиції разом із спільним попитом на неї істотно збільшилися впродовж останніх років, що дає Україні можливість досягти середнього рівня Центральної і Східної Європи в середньостроковій перспективі.

Тривалий час монополістом на ринку магістральних каналів зв'язку був державний оператор «Укртелеком». Він володів єдиною в країні мережею волоконно-оптичних ліній зв'язку (ВОЛЗ) і єдиними зовнішніми наземними каналами, по яких здійснювався зв'язок з іншими країнами. Нині на частку 20 найбільших інтернет-провайдерів припадає близько 90 % сумарних доходів, одержуваних усіма українськими компаніями від надання послуг передачі даних. П'ять компаній контролюють 2/3 ринку широкосмугового доступу в Інтернет (рис. 2.1). За даними дослідної компанії ІК-Consulting, в Україні налічується близько 2 тис. дрібних провайдерів. Ураховуючи те, що тарифи в них доступніші, ніж у лідерів ринку, вони становлять серйозну конкуренцію першій п'ятірці [29].

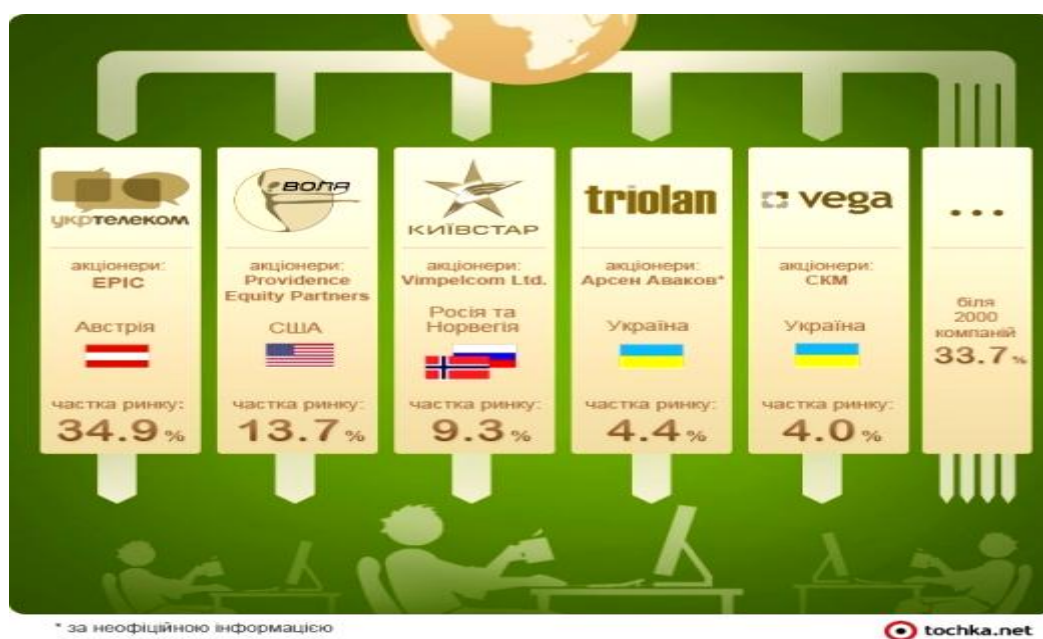

Рис. 2.1. Сегментація ринку доступу до Інтернету в Україні за провайдерами, за даними tochka.net [29]

Що стосується кількості настільних персональних комп'ютерів (ПК) у країні, то можна констатувати деякі ознаки насичення ринку та зростання інтересу до мобільних, планшетних ПК.

Настільні персональні комп'ютери є у 63 % населення України, ноутбуки – у 35 % (дослідження компанії Ericsson ConsumerLab). За даними глобального дослідження

«Лабораторії Касперського», на одну сім'ю в Україні в середньому припадає 3,1 персональних електронних пристроїв з інтернет-доступом і можливістю зберігання великого обсягу інформації. Згідно з повідомленням дослідного агентства IDC, у 2012 р. ринок настільних комп'ютерів скоротився проти попереднього року майже на 20 % (до 220,5 тис. од.), а ринок ноутбуків – на 10,1 % (до 501,9 тис. пристроїв).

Дослідження аналітичної компанії IDC підтвердило один з головних ІТ-трендів останніх років: користувачі комп'ютерів в усьому світі дедалі частіше вважають за краще виходити в Інтернет не за допомогою стаціонарних ПК, а використовуючи різні мобільні пристрої. Так, у США чисельність користувачів, що використовують ПК для виходу в Інтернет, скоротиться з 240 млн у 2012 р. до 225 млн у 2016 р. За аналогічний період кількість мобільних користувачів мережі зросте зі 174 млн до 265 млн осіб [163].

Важливим показником рівня розвинутої інформаційно-комунікаційної інфраструктури, ефективності в міжнародному інформаційному співробітництві є виробництво й експорт власного **програмного забезпечення**. Аналіз функціонування й розвитку ІКІ провідних країн демонструє, що програмне забезпечення технічних засобів складових частин національної інформаційно-комунікаційної інфраструктури має відповідати таким основним вимогам: модульність; відкритість; сумісність із попередніми застосуваннями; масштабованість; незалежність від платформи; сумісність із застосуваннями інфраструктури; наявність вбудованої діагностики вірусів на клієнтських місцях і серверах; наявність ефективної системи відновлення працездатності систем у форс-мажорних ситуаціях тощо.

Індустрія програмного забезпечення є однією з галузей економіки, що динамічно розвиваються в Україні:

- Україна перебуває в списку Gartner серед 30 провідних країн у сфері аутсорсингу (див. рис. 2.2).
- Кількість ІТ-випускників і ІТ-фахівців, що працюють у цій галузі, досягло 25 тис. осіб з 20-відсотковим приростом.
- Двадцять найбільших ІТ освітніх центрів щорік випускають близько 30 тис. фахівців.
- Державна підтримка України сприяє зростанню індустрії за рахунок податкових пільг для розробки програмного забезпечення і державного фінансування для ІТ-

компаній.

- ІТ-індустрія розвивається швидкими темпами з щорічним зростанням у 20–25 %, тоді як багато зарубіжних компаній відкривають свої філії в Україні.
- 70 % українських фахівців (понад 4 тис. компаній) працюють у європейських компаніях. 90 % індустрії орієнтовано на зовнішні ринки [72].

Рис. 2.2. Україна на ринку ІТ-аутсорсингу, за даними Gartner [232]

Сьогодні глобальний ринок експорту програмних продуктів оцінюється в 100–120 млрд дол., а український – у 1,1 млрд дол. Водночас згідно з результатами дослідження «Української Ні-Tech ініціативи», у галузі з розробки програмного забезпечення працює 25 тис. осіб, що виводить Україну до найбільших у Центральній і Східній Європі розробників програмного забезпечення. При цьому 90 % замовлень української індустрії ІТ-аутсорсингу виконується для іноземних компаній. Головними замовниками українських ІТ-послуг є Сполучені Штати Америки. Американські компанії купують близько 81 % програмного забезпечення, яке виробляється в Україні [182]. Останнім часом британські та німецькі компанії збільшили аутсорсинг українського програмного забезпечення. Експерти прогнозують, що замовлень від іноземних компаній буде ще більше. Головні аргументи – висока якість українського продукту, дешевизна порівняно з місцевими виробниками, а також географічна та культурна наближеність.

Те, що Сполучені Штати Америки є ключовим замовником українського ІТ-продукту, насамперед вказує на дуже високий професійний рівень українських фахівців, а також на те, що країна має освітній і науковий базис, заявив президент Амери-

канської торговельної палати в Україні Х. Зукоскі [Там само]. Продаж програмного забезпечення та послуг може стати головною галуззю національного експорту. Водночас за кількістю замовлень Україна поступається не лише країнам Східної Європи, а й африканським (Маврикій, Марокко). За даними Gartner для регіону Східної Європа, Середнього Сходу та Африки, у 2012 р. кожна 12-та компанія замовляла аутсорсингову розробку програмного забезпечення на Маврикій, тоді як до українських розробників зверталася лише одна з тридцяти (рис. 2.3).

EMEA	%
Poland	25.3
Russia	19.2
South Africa	16.6
Czech Republic	15.3
Romania	14.0
Morocco	12.2
Hungary	11.4
Slovakia	9.6
Turkey	9.2
Mauritius	7.9
Bulgaria	7.4
Belarus	6.6
Ukraine	3.1
Other	10.5

Рис. 2.3. Україна в порівнянні з іншими країнами регіону EMEA (за частотою замовлень на аутсорс-розробку), за даними Gartner [232]

Серед проблем, які заважають розвиватися зовнішньому ІТ-аутсорсингу в Україні, недостатнє знання англійської мови, нестабільна економічна і політична ситуація, а також складне юридичне, податкове і бізнес-середовище – висока складність старту і ведення бізнесу в Україні, велика кількість ризиків для бізнесу.

На ринку системного і прикладного програмного забезпечення в Україні присутні всі провідні зарубіжні фірми, пропонуючи практично ті ж продукти й послуги, які є на зарубіжних ринках. Можна констатувати, що в галузі виробництва програмних продуктів масового (базового) призначення конкурентна боротьба не на користь українських виробників. Проте, як показує досвід кількох останніх років, у процесі впровадження й ефективного використання зарубіжних засобів важливу роль відіграє знання специфіки українських умов, яка визначається такими особливостями, як робота з кін-

цевими користувачами, обмеженість ресурсів, недоліки мереж телекомунікацій тощо. Ця специфіка може бути врахована лише через залучення до створення прикладних програмних засобів українських організацій-розробників та інтеграторів. У цьому напрямі вітчизняні компанії можуть успішно конкурувати із західними фірмами, і така можливість має використовуватися повною мірою.

Правовий режим, який захищає права інтелектуальної власності, останнім часом був значно вдосконалений на ринках багатьох країн. Проте захист інтелектуальної власності залишається критично важливим параметром для розвитку конкурентоспроможної ІТ-сфери і є відносно дешевим способом стимулювання економічного розвитку. В Україні механізми правозастосування і загальна культура інтелектуальної власності залишаються поки що на недостатньому рівні та для ефективного розвитку потребують додаткових ефективних заходів. Це особливо необхідно з огляду на те, що Україна продовжує посідати одне з перших місць у світі з використання неліцензійних комп'ютерних програм.

Розвиток інформаційно-комунікаційної інфраструктури сприяє розширенню джерельної бази оперативної інтернет-інформації. Загальна кількість сайтів у мережі наприкінці 2012 р. становила понад 634 млн. Кількість сайтів, зареєстрованих з доменним ім'ям *.ua*, перевищує позначку в 700 тис. [89].

У недержавному секторі українського Інтернету виробників і трансляторів оперативної інформації можна умовно поділити на кілька груп.

По-перше, так звані постачальники контенту. Це інформаційні агенції, портали, пошукові системи, системи перерозподілу трафіку, агрегатори новин. Ці проекти виконують важливу роль для поширення оперативної інтернет-інформації, функціонування й просування ЗМІ.

По-друге, власне кажучи, електронні засоби масової інформації. Серед них, у свою чергу, вирізняються такі підгрупи: електронні варіанти офлайнових ЗМІ («День», «Сьогодні» тощо); інтернет-видання («Українська правда», ProUA); сайти громадських організацій, експертних центрів тощо; сайти телеканалів, онлайн-телебачення.

По-третє, соціальні медіа: соціальні мережі, блогосфера, wiki-сервіси, геоінформаційні сервіси тощо, особливістю яких є можливість виробництва ОП самими користувачами.

Одним з потужних джерел оперативної інтернет-інформації є державний сектор українського Інтернету. У розвиток Інтернету в Україні держава зробила значний внесок, зокрема, прийнявши ряд важливих документів з цього питання. Такі документи, як Указ Президента України «Про заходи щодо розвитку національної складової глобальної інформаційної мережі Інтернет і забезпечення широкого доступу до цієї мережі в Україні» [175] та Закон України «Про Основні засади розвитку інформаційного суспільства в Україні на 2007–2015 роки» [178] сприяли системному представленню українських органів державної влади в Інтернеті, спонукаючи до розвитку і недержавний сектор. Були створені інтернет-сторінки більшості державних структур, як центральних, так і регіональних, здійснювалася послідовна політика участі Української держави в міжнародних ініціативах, що визначають перспективи розвитку інтернет-простору – самітах з питань інформаційного суспільства.

Джерелами оперативної інформації із широкого кола проблем суспільного життя стали сайти центральних і регіональних органів державної влади, міністерств, відомств («Урядовий портал»), електронні версії «Урядового кур'єра», «Голосу України» та ін.

Проте на цьому якісне зростання державної складової зони UA, на жаль, уповільнилося. І якщо виходити з класифікації урядових інтернет-сайтів, запропонованої Національною радою з координації електронної комерції США, то українські інформаційні держресурси перебувають тільки на першому-другому рівні з п'яти можливих [241, с. 42, 43]. Це означає, що вони, фактично, працюють як засіб інформування населення про свою діяльність, але не надають йому послуг через Інтернет. Окремі винятки – організація веб-конференцій або обговорення програми своєї діяльності, а також незначна кількість адмінпослуг. На сьогодні в Україні реалізовано надання таких адміністративних послуг з використанням Інтернету:

- обробка податкової звітності в електронному вигляді (Державна податкова адміністрація України);
- «Електронна громадська приймальня», електронне звернення до органу державної влади (Національне агентство України з питань державної служби);
- державні закупівлі (Мінекоресурсів, МНС, Мінекономіки тощо);
- електронні зразки документів (МНС, Мінекономіки, Державна служба фінансово-

го моніторингу України, Державний комітет телебачення і радіомовлення України тощо);

- реєстрація нових транспортних засобів (Державтоінспекція);
- замовлення закордонного паспорта (МВС);
- оплата комунальних рахунків.

Як демонструє зарубіжний досвід [2], одним з першочергових завдань у сфері розвитку інформаційного суспільства є розбудова складової інформаційно-комунікаційної інфраструктури – інформаційної системи «Електронний уряд», що підтримує принципи й процедури електронного врядування. Система має забезпечувати не лише доступ до оперативної інформації про діяльність органів державної влади, а й надання інформаційних послуг населенню, запровадження електронного документообігу, сприяти формуванню структур громадянського суспільства, розвитку електронного врядування.

Головною складовою електронного врядування повинна стати система електронної взаємодії державних електронних інформаційних ресурсів.

Нині в Україні склалися, зокрема, такі умови для якісних змін у цій сфері:

- державні органи майже в повному обсязі забезпечені обчислювальною технікою і базовим програмним забезпеченням;
- вжиті заходи щодо створення телекомунікаційної інфраструктури для забезпечення діяльності державних органів, зокрема для підключення до Інтернету всіх центральних органів виконавчої влади та переважної більшості їх територіальних органів;
- упроваджена значна кількість комплексних інформаційних, телекомунікаційних та інформаційно-телекомунікаційних систем, у тому числі систем відомчого електронного документообігу, автоматизації типової діяльності (кадровий і бухгалтерський облік, інші облікові функції) та систем підтримки прийняття управлінських рішень;
- у більшості державних службовців сформовані базові навички використання інформаційних технологій.

Проте єдина інфраструктура міжвідомчої інформаційної взаємодії державних органів і суб'єктів господарювання із застосуванням інформаційних технологій не створена, при цьому Єдиний веб-портал органів виконавчої влади, який має бути основою інтегрованої системи «Електронний уряд», виконує переважно презентаційну та інфо-

рмаційну функції.

Головною причиною такого стану справ є невизначеність правових засад та організаційно-технічних рішень щодо забезпечення впровадження електронного урядування, відсутність єдиного підходу до застосування інструментів і механізмів організації та координації діяльності державних органів у сфері інформатизації.

Упровадження інформаційних технологій, рівень якого є незначним, у більшості випадків не має системного характеру. Державними органами проводиться робота з опрацювання документів переважно в паперовому вигляді, що значно ускладнює оперативне вжиття заходів для вирішення проблемних питань, своєчасне надання адміністративних послуг і довідкової інформації з питань діяльності державних органів. Практично кожен новий уряд розробляє свої плани, концепції розвитку електронного урядування в Україні. Чергова концепція, розроблена НКРЗ, за задумом розробників, дасть змогу:

- систематизувати державні електронні інформаційні ресурси;
- поліпшити умови взаємодії електронних інформаційних систем і баз даних державних органів, підвищити її якість;
- забезпечити доступність державних електронних інформаційних ресурсів;
- створити сприятливі умови для формування єдиного інформаційного простору державних органів;
- забезпечити прозорість, відкритість та ефективність діяльності державних органів;
- прискорити впровадження електронного урядування [106].

У січні 2011 р. вперше в електронному вигляді було підписано угоду про співробітництво у сфері інформатизації між Держінформнауки, Одеською облдержадміністрацією та облрадою.

Однак попри те, що Закон України «Про Національну програму інформатизації» (покликаний інтегрувати в одне ціле всі програми інформатизації), прийнято ще в 1998 р., паперовий документообіг в установах зберігається в повному обсязі. Це вказує на те, що, незважаючи на позитивну динаміку розвитку електронних інформаційних ресурсів в Україні, невирішеними хронічними проблемами залишаються відомчий підхід до їх створення, значне дублювання інформації, відсутність єдиних стандартів і несумісність ресурсів, складність доступу тощо.

Розв'язання проблем упровадження електронного врядування та е-документообігу мають стати показником ефективності проведення інформатизації та її спрямованості на досягнення головної мети – формування інформаційного суспільства, у якому громадянин матиме вільний доступ до інформаційних послуг, необхідних для його життєзабезпечення.

Слід зазначити, що внаслідок упровадження в діяльність системи державного управління інформаційно-телекомунікаційних технологій з позиції ідеології «електронного уряду» органи державної влади одержують новий оперативний канал прямого спілкування з громадянами, підконтрольний тільки державі. На думку фахівців, таким чином, ЗМІ позбавляються можливості монополювати, розподіляти і маніпулювати інформацією, що надходить із системи державної влади й управління і часто має стратегічне значення; перекручувати або тенденційно подавати її, що може спровокувати негативні для всієї держави наслідки. Якщо ЗМІ, приватні або державні, залежні від рентабельності власних комерційних проєктів, то маніпулювання інформацією, що надходить з органів державної влади, здійснюється ними передусім у власних інтересах, тобто в інтересах тих фінансово-промислових груп, яким ці ЗМІ чи кабельні мережі цілком або частково належать [222].

У свою чергу, таке джерело оперативної інтернет-інформації, як е-уряд, відкриває для інформаційно-аналітичних структур бібліотек прямий канал зв'язку з органами державної влади, без трансляторів у вигляді ЗМІ, що сприятиме підвищенню рівня достовірності й оперативності інформації, зниженню інформаційних шумів.

Важливими соціальними інституціями, що забезпечують зберігання, накопичення та доступ до інформації, є **бібліотеки**, які виконують також суспільно-комунікативну функцію як базові елементи культурної, наукової, освітньої та інформаційної інфраструктури.

Переформатування відносин у системі наукової комунікації зумовлює прагнення бібліотек до створення інфраструктурних засобів, що зможуть забезпечити умови для інтеграції процесів наукової діяльності та наукового пізнання. З одного боку, бібліотеки формують інфраструктуру для публікації наукових результатів на бібліотечних веб-сайтах, у порталах, електронних бібліотеках, репозитаріях, з іншого – сприяють формуванню нової моделі комунікації на основі новітніх технологічних рішень. Забезпечення

чуючи діяльність науки, бібліотечна система сприяє формуванню інформаційного середовища, яке, у свою чергу, впливає на організацію науки, проведення наукових досліджень, підготовку наукових кадрів, включення результатів наукових розробок у систему наукових комунікацій через формування ресурсно-інформаційної інтелектуальної бази науково-дослідних робіт та організацію системи доступу до інформаційних ресурсів [259].

Інфраструктурні особливості бібліотек полягають у тому, що вони, по-перше, забезпечують взаємодію між складовими науки завдяки створенню інформаційно-ресурсної інтелектуальної бази; по-друге, формують інфраструктурні засоби поширення й доставки інформації та поширення знань, які під впливом розвитку технологій ускладнюються та доповнюються; по-третє, забезпечують зворотний зв'язок між структурними елементами наукової комунікації; по-четверте, важливим елементом інформаційної інфраструктури науки стають оперативні електронні ресурси бібліотек України, які сприяють формуванню нових якостей інфраструктурних засобів.

В Україні функціонує понад 40 тис. бібліотек різного підпорядкування і форм власності. Водночас триває негативна динаміка щодо скорочення мережі публічних бібліотек, у багатьох сільських населених пунктах (32 %) немає бібліотек, унаслідок чого значна частина населення не може задовольнити свої інформаційні потреби. При цьому тільки 9 % бібліотек у сільській місцевості оснащені комп'ютерами. Крім того, переважна частина книжкових фондів у бібліотеках фізично зношена та застаріла, щорічне поповнення фондів становить лише 1,6 % (норма відповідно до міжнародних стандартів – 10 %). Середня кількість комп'ютерів на одну публічну бібліотеку становить 0,3 %, доступ до Інтернету надають 2,5 % загальної кількості публічних бібліотек, з них лише 0,8 % мають власний веб-сайт [105].

Основними причинами виникнення проблеми є:

– низький рівень комп'ютеризації бібліотек та архівних установ, з одного боку, і значна трудомісткість процесів переведення в електронну форму бібліотечних та архівних фондів – з іншого;

– стрімке збільшення загального обсягу електронних інформаційних ресурсів за відсутності загальнодержавної системи їх накопичення, зберігання та використання для задоволення інформаційних потреб суспільства;

– відсутність єдиного державного реєстру електронних бібліотечних та архівних ресурсів.

Для розв'язання цієї проблеми необхідне створення відповідної правової основи, що регламентуватиме:

- статус електронних інформаційних ресурсів, розміщених в Інтернеті;
- статус електронних видань, що не мають друкованих аналогів, механізму їх передачі на постійне зберігання до бібліотек і забезпечення доступу до них;
- обов'язкову передачу до бібліотек електронних копій тиражованих видань;
- функціонування єдиної інформаційної інфраструктури, яка охоплює бібліотеки та архівні установи.

Виконання цього комплексу дій сприятиме реалізації конституційних прав громадян щодо свободи літературної, художньої, наукової і технічної творчості, вирішенню питань, пов'язаних із захистом інтересів суб'єктів авторського права і суміжних прав, а також дасть змогу:

- забезпечити координацію діяльності центральних і місцевих органів виконавчої влади, органів місцевого самоврядування, навчальних закладів, установ культури і громадських організацій щодо ведення обліку та систематизації документів, які зберігаються в бібліотечних, архівних і музейних фондах;
- створити єдину систему інформаційного забезпечення розвитку науки, освіти й культури, збереження наукового і культурного надбання, зміцнення науково-інформаційної бази для підтримки інноваційної діяльності;
- забезпечити доступність інформації, зокрема усунути «інформаційну нерівність» між окремими регіонами та верствами населення;
- урегулювати питання, пов'язані із захистом інтересів суб'єктів авторського права і суміжних прав, під час створення та використання електронних бібліотечних та архівних ресурсів;
- покращити умови праці працівників бібліотечних комплексів та архівних установ [173].

Розв'язанню багатьох проблем у цій сфері має сприяти розвиток регіональних корпоративних проектів. Зокрема, варта уваги ідея створення кластерів як нової регіональної моделі інтеграції бібліотек ВНЗ [99].

Об'єднання в кластер на основі взаємовигідної кооперації бібліотек усіх типів і видів, наукових установ, дослідних та інформаційних центрів, закладів соціально-культурної сфери, невеликих інноваційних підприємств дасть змогу сформувати загальний синергетичний ефект і підвищити його конкурентоспроможність (див. рис. 2.4).

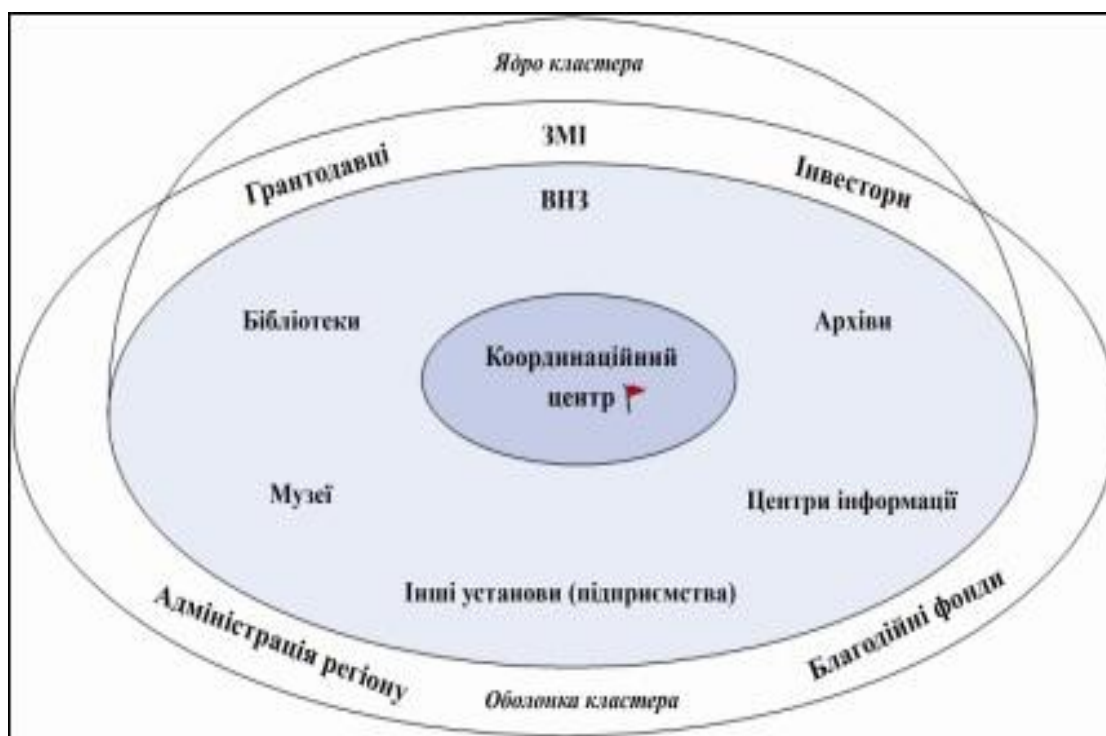

Рис. 2.4. Концептуальна схема кластера [99]

Таким чином, інтеграція бібліотек ВНЗ та інших суб'єктів соціально-комунікаційної взаємодії на рівні регіону, що мають за мету побудову мережових інформаційних структур на основі використання новітніх засобів зв'язку та впровадження інноваційних технологій, може відбуватися на різних принципах соціальної організації – координації; кооперації і кластера як її найактуальнішої на сьогодні регіональної моделі об'єднання; корпорації як основної форми міжбібліотечної взаємодії.

Бібліотеки як складова інформаційно-комунікаційної інфраструктури інтернет-середовища відіграють дедалі важливішу роль в організації електронної взаємодії громадян і влади, створення баз даних оперативної інформації про діяльність владних структур і забезпечення доступу громадян до них. З 2009 р. у рамках гранту Програми сприяння парламенту України II (ПСП II) за підтримки Агентства США з міжнародно-

го розвитку (USAID) Українською бібліотечною асоціацією у тісній співпраці з ПСП II започаткована мережа пунктів доступу громадян (ПДГ) до інформації органів державної влади в бібліотеках України. Пункти доступу громадян – це інформаційні центри, відкриті в бібліотеках України, де громадяни мають можливість отримати інформацію органів державної влади та дізнатись, яким чином можна долучитись та впливати на законодавчий процес. Національна бібліотека України ім. В. І. Вернадського, активно співпрацюючи з Програмою, через мережу надає громадянам доступ до таких інформаційних ресурсів та публікацій Фонду Президентів України, Національної юридичної бібліотеки, Служби інформаційно-аналітичного забезпечення органів державної влади, як «Науково-інформаційні ресурси про президентів та інститут президентства», он-лайнні інформаційні ресурси Фонду Президентів України, «Україна у відгуках зарубіжної преси», «Громадська думка про правотворення», «Конституційна Асамблея» та ін.

Станом на 10 липня 2013 р. ПДГ діють у 881 бібліотеці, створюючи мережу ПДГ, яка охоплює всі регіони України [134].

Отже, в інтересах прискореного суспільного розвитку в Україні та забезпечення ефективного управління, удосконалення важливої для інформаційно-аналітичних структур бібліотек системи оперативного інформаційного обміну, надійного доступу до необхідних інформаційних ресурсів науковим і навчальним установам, суб'єктам економічної діяльності, політичним та іншим громадським об'єднанням, усім видам користувачів з урахуванням швидкоплинного розвитку національного інформаційного простору необхідне вдосконалення інформаційно-комунікаційної інфраструктури, упровадження новітніх інформаційних технологій, удосконалення електронних інформаційних комунікацій органів державної влади та місцевого самоврядування.

2.2. Вплив тенденцій розвитку інтернет-середовища на джерельну базу оперативної інформації

Сучасні тенденції формування й розвитку українського інтернет-середовища визначаються як глобальними впливами, так і внутрішніми чинниками.

Ряд тенденцій, які в контексті світових глобалізаційних процесів превалюють у розвитку українського інтернет-середовища (комерціалізація, концентрація, конвергенція), визначально впливають на якість оперативної інформації, умови її розповсюдження та використання, розширення й удосконалення джерельної бази.

Завдяки Інтернету й зростаючій швидкості обігу оперативної інформації скорочуються відстань і час, українському користувачеві відкривається доступ до світових джерел ОІ, він швидко дізнається про новини з найвіддаленіших регіонів, має можливість поширювати власну інформацію. Це створює умови для повнішої самореалізації особи, взаємопроникнення культур, сприяє демократичним суспільним перетворенням.

Водночас концентрація медіа-ресурсів у власності транснаціональних корпорацій [69], переважання інформаційних потоків у напрямках Захід – Схід та Північ – Південь, домінування в Інтернеті англійської мови, а в українському сегменті – російської створюють ситуацію, коли спостерігається не взаємопроникнення, а швидше вторгнення іншої ментальності, традицій, мов в український інформаційний простір. Насамперед це зумовлено низькою конкурентоспроможністю національного інформаційного продукту, а часто і його відсутністю в багатьох споживчих нішах.

Об'єктивно це пояснюється ще й тим, що перехід до інформаційного суспільства накладає особливий відбиток на структуризацію регіонального простору – на зміну ієрархії територій приходять, за визначенням М. Кастельса [87], мережеві структури, які є одночасно і засобом, і результатом глобалізації суспільства. Одна з основних суперечностей (і, відповідно, рушійна сила розвитку) нового суспільства, що формується, – суперечність між глобалізацією світу і самотутністю (ідентичністю) конкретного співтовариства. Як видається, вихід і шанс для української нації полягає в розвитку своєї культури (й інформаційної також) з урахуванням світового досвіду. Тим більше що в розвитку Інтернет спостерігаються дві тенденції: з одного боку, інтернаціоналізація – формування світової мережі, а з іншого – регіоналізація – формування внутрішніх мереж.

Концентрація медіа-ресурсів, фінансів і кадрів дає змогу швидше досягти передових технологій, наприклад виробництва та транслявання новин. Процеси ці дедалі більше уніфікуються, і в основі їх лежить досвід роботи провідних (переважно американсь-

ких, британських) агенцій, який вартий глибокого вивчення й наслідування. Але при цьому слід зважати й на те, що створення медіа-гігантів обмежує варіантність джерел оперативної інформації. Як зазначає Г. Почепцов, оскільки процеси глобалізації комунікації триватимуть, у майбутньому буде достатньо важко представляти міжнародному співтовариству точку зору, відмінну від заявленої в «гігантах» масмедіа. ...Альтернативні точки зору знаходитимуть собі притулок тільки в маргінальних інформаційних потоках, чим повністю буде зведено нанівець їхній вплив [171].

З Інтернету в тій чи іншій мірі черпає інформацію понад 90 % українських видань [97]. До них можна віднести й ті, які традиційно вважають якісними. При цьому точка зору України у світовому просторі представлена мало. Тож питання, чи на користь нам ситуація, коли Україну світ пізнає лише очима зарубіжних кореспондентів, залишається надзвичайно актуальним.

В українському сегменті, як і взагалі в Інтернеті, також спостерігаються процеси конвергенції. Унаслідок зближення і взаємодії різнорідних електронних технологій, різні медіа, такі як газети, радіо, телебачення, телефонні компанії та інтернет-ресурси зливаються, як технологічно, так й економічно. Економічне злиття часто приводить до концентрації ресурсів, оскільки медіа-компанії зливаються і контролюються дедалі вужчим колом їхніх власників. Концентрація проходить як горизонтально (кілька медіа в одного власника), так і вертикально (декілька компаній під однією групою компаній). Отже, різні мас-медіа одержують новини з одних і тих самих джерел. Серед конгломератів ЗМІ поширюється практика полімедіа, коли контент виробляється одним журналістом чи однією редакцією для усіх каналів поширення інформації [84]. Характерним прикладом є злиття в серпні 2007 р. в єдиний холдинг інтернет-ресурсу «Главред», «Газеты по-киевски» та УНІАН.

Крім того, поряд з новітніми технологіями і позитивним досвідом світових агенцій у практику українських ЗМІ невинновдано легко й необґрунтовано переносяться і впроваджуються деякі технологічні прийоми подання оперативної інтернет-інформації, що підвищують рівень її суб'єктивності, впливають на якість.

Не вдаючись до розгляду політичних технологій маніпулювання свідомістю, звернемо увагу лише на деякі особливості подачі інформації агенціями новин, інтернет-виданнями.

Сучасні ЗМІ не лише відстежують події та інформують споживача, а й найчастіше конструюють медіа-реальність. Вони не відображають і не фотографують об'єктивну реальність, а пропонують власну версію подій, яка для багатьох людей стає базовою. ЗМІ подають не тільки інформацію як текст, а й створюють контекст [165]. При цьому вплив ЗМІ пов'язаний не стільки з їхнім умінням переконувати, скільки з їхньою здатністю привертати громадську увагу й формувати критерії, які стають основою оцінки й ухвалення рішень. Іншими словами, вони визначають не те, як людина думає, а те, про що вона думає. Фахівці називають такий спосіб впливу на суспільну свідомість «установленням порядку денного», коли за допомогою правильно встановленого порядку денного в медіа-реальності можна спрямовувати громадську думку в бажаному напрямі. Ефект установлення порядку денного проявляється тільки тоді, коли йдеться про проблеми, що перебувають за межами безпосереднього досвіду. Оскільки більшість політичних проблем саме такі, то ефект встановлення порядку денного можна цілком застосовувати до них [240; 84].

Ще один спосіб подачі матеріалів – «конструювання» ЗМІ зовні хаотичного потоку повідомлень так, щоб створити у читача потрібний їхнім власникам часто помилковий образ реальності. Однією з умов успішної і нібито виправданої фрагментації проблем є надання їй характеру терміновості та невідкладності. Це – один з найголовніших принципів американських ЗМІ [230]. Вважається, що відчуття терміновості, яке нагнітається, різко посилює їхні маніпулятивні можливості. Щоденне або навіть щогодинне оновлення оперативної інформації позбавляє її якої-небудь постійної структури. Людина не має часу, щоб осмислити і зрозуміти повідомлення – вони витісняються іншими, ще новішими.

Забезпечити фрагментацію проблем і, відповідно, інформації так, щоб людина не одержувала повного, завершального знання, дає змогу використування сенсацій. На них концентрується і потрібний час утримується майже вся увага читачів. Під прикриттям сенсації можна або змовчати про важливі події, яких публіка не повинна помітити, або припинити скандал, який уже час припинити.

Провідною тенденцією українського сегмента Інтернету є його комерціалізація, яка, з одного боку, сприяє швидкому розвитку галузі інтернет-послуг, а з іншого – має ряд негативних проявів у сфері виробництва та поширення інформації. Насамперед це

вплив рекламодавців і власників на редакційну політику, що не завжди приводить неупередженої подачі інформації.

Крім того, часто мас-медіа підбирають новини за їх сенсаційністю, рейтинговістю, а не за важливістю для суспільства. Межа між рекламою, новинами і розвагами стає дедалі розмитішою. Інформацію тепер одержувати набагато простіше. Але з розвитком Інтернету стирається відмінність між новинами і шумом, вважає один з експертів міжнародного комунікаційного агентства Burson-Marsteller [267].

З розвитком у світовій мережі інтернет-видань, новинних порталів, агрегаторів на кшталт Google. News і «Яндекс.Новости» між новими ЗМІ та старими, традиційними, дедалі гостріше постає питання так званих «гарячих» (оперативних) новин.

Уся проблематика цього конфлікту простежується на прикладі справи, що розглядалася у Федеральній торговій комісії США та широко обговорювалася в американських ЗМІ. Старі новинні компанії NY Times, Advance, Gannett, Belo, McClatchy, Scripps, AFP, AP, Washington Post і деякі інші виступили проти нових суб'єктів ринку Google і Twitter, висловивши свою офіційну думку в справі про використання «гарячих» новин сайтом TheFlyOnTheWall.com. Представники традиційних ЗМІ вважають, що поняття «гарячих» новин необхідне, щоб захистити право новинних організацій збирати і повідомляти інформацію. Вони говорять про компанії, що передрукують чужі новини і нічого за це не платять.

Новина як продукт знецінюється дуже швидко. Якщо новина гідна уваги, то в лічені години вона тиражується в Інтернеті завдяки соціальним медіа. У світі сучасних комунікаційних технологій кожна людина, що має стільниковий телефон, може повідомити весь світ про події, тільки вони встигнуть відбутися, і стверджувати, що якась одна медіа-компанія повинна володіти монополією на «гарячі» новини, не тільки протизаконно, але практично безглуздо. ...Варто опублікувати факти, як вони стають надбанням громадськості, ідеться в оприлюдненій офіційній заяві Google і Twitter, вони стали частиною демократичного діалогу. Обмежувати будь-кого з нас у цитуванні – це обкрадати публіку. Повідомлення правдивої інформації є таким проявом свободи слова, яке наша Конституція захищає особливо пильно, – зазначають Google і Twitter [59].

У цій справі сторони сперечаються не тільки про права нових і старих ЗМІ. Вони сперечаються про природу й роль публічної сфери. Ідеться про надмірну комерціалі-

зацію відносин в інформаційній сфері, яка спричиняє обмеження прав людини на вільне отримання відкритої інформації, що забороняється як міжнародними, так й українськими законами (наприклад, ст. 19 Міжнародного пакту про громадянські і політичні права, ст. 29 Закону України «Про інформацію»).

Подібна тенденція спостерігається і в українському сегменті Інтернету. Значна частина видань забороняє будь-яке копіювання, публікування, передрук чи будь-яке інше поширення оперативної інформації, що розміщена на їхніх сайтах. Як слушно зауважує Н. Вітушко [24, с. 125], значна кількість інтернет-видань дотримується умов Закону України «Про друковані засоби масової інформації (пресу) в Україні», згідно з яким друкованими ЗМІ є «видання, які виходять під постійною назвою, з періодичністю один і більше номерів (випусків) протягом року» (ст. 1). З іншого боку, діяльність більшості мережевих видань суперечить цій же статті, у якій підставою для діяльності є свідоцтво про державну реєстрацію. Оскільки більшість інтернет-видань не зареєстровані, вони не є суб'єктами правового поля, отже, не підпадають під юрисдикцію будь-якого діючого правового акта і не можуть використовувати авторське право. У випадку ж реєстрації на них поширюється ст 6. (розд. II) Закону України «Про друковані засоби масової інформації (пресу) в Україні», у якій визначається мета діяльності ЗМІ: поширення інформації серед читачів. При цьому ст. 34 того ж документа підкреслює, посилаючись на ст. 9 Закону України «Про інформацію», що всі громадяни України, юридичні особи і державні органи мають право на оперативне одержання через друковані засоби масової інформації публічно поширюваної інформації про діяльність державних органів і організацій, об'єднань громадян та їхніх посадових осіб, а також інших відомостей, необхідних для реалізації ними своїх прав, свобод і законних інтересів, здійснення завдань і функцій [176].

Крім того, згідно із законом про авторське право і суміжні права (ст. 10. Об'єкти, що не охороняються) повідомлення про новини дня або поточні події, що мають характер звичайної прес-інформації, не є об'єктом авторського права. Під це положення підпадає більшість новин інтернет-видань, оскільки вони не мають коментарів, не викладені в оригінальній формі, не містять прогнозів та аналізу подій – не містять у собі елементів творчості.

Проблема потребує вирішення на законодавчому рівні, зокрема уточнення меж і

рівня комерціалізації, особливо коли йдеться про висвітлення діяльності органів державної влади та місцевого самоврядування, які функціонують за рахунок платників податків.

Комерціалізація інтелектуального продукту в цифровому середовищі часто заходить у суперечність із суспільними потребами, зокрема в питаннях комплектування бібліотечних установ сучасною інформацією із джерельної бази Інтернету, використання її для суспільно значущої інформаційно-аналітичної роботи. Держава має забезпечити збереження сучасних знань для наступних поколінь.

Унікальність інтернет-середовища як джерела оперативної інтернет-інформації полягає насамперед у тому, що воно поєднує в собі характеристики всіх традиційних ЗМІ:

- можна переглядати новинні сюжети в youtube або online TV (телебачення);
- читати оперативні та аналітичні матеріали (газети);
- переглядати розважальні сюжети (журнали);
- слухати радіопередачі (радіо).

До особливостей Інтернету як засобу поширення оперативної інтернет-інформації можна віднести: широку аудиторію і можливість її подальшого розширення; високу швидкість поширення ОП; можливість одночасного представлення ОП в різноманітній формі і форматах; широкий вибір джерел; транскордонність поширення ОП; можливість інтерактивного спілкування; практичну відсутність цензури.

Незважаючи на бурхливе зростання кількості користувачів мережі останнім часом, не можна поки стверджувати, що Інтернет в Україні вже реалізувався як повноцінний бізнес-засіб.

Водночас спостерігається стійка тенденція до зростання обсягу інтернет-послуг, кількості сервісів і підвищення їхньої ролі в житті українського суспільства як чинника розширення джерельної бази оперативної інтернет-інформації.

Станом на кінець 2013 р. Україна входить до першої десятки країн Європи за кількістю інтернет-користувачів – доступ до всесвітньої павутини мають, за різними оцінками, близько половини дорослого населення [266].

Але порівняно з іншими країнами в Україні користувачами Інтернету є лише 33–45 % жителів, а, наприклад, у США – 69,6 %, у Німеччині – 61,3 %, у Великій Британії

– 50,3 %, Франції – 50,3 %, Польщі – 62 % та в Росії – 44 %. Назагал 50,9 % жителів ЄС користуються всесвітньою павутиною. Як показовий можна оцінювати той факт, що в Україні частка інтернет-користувачів у віковій групі 21–45 років уже сягла 75 %, що відповідає усередненим показникам для країн Європейського Союзу [272]. Інтернет стає цікавим і для старшої вікової групи. Так, кількість користувачів у віці 55+ лише за дев'ять місяців збільшилася на 90 %. За той же період кількість інтернет-користувачів у селах зросла на 56 % (див. рис. 2.5).

Ринок доступу до Інтернету та інтернет-сервісів зберігає високий потенціал. Але за вартістю домашнього Інтернету Україна посідає «третє місце з кінця» серед 160 країн, за рейтингом Міжнародного телекомунікаційного союзу. У 2012 р. середньомісячна вартість доступу до Інтернету в Україні становила трохи більше 75 грн [233].

Світова тенденція до урізноманітнення й розширення способів, засобів і платформ доступу до Інтернету як джерела оперативної інформації спостерігається і в українському інтернет-середовищі.

Нині найбільшими темпами розвивається мобільний інтернет. Ринок мобільного зв'язку залишається основним чинником зростання телекомунікаційної галузі України, проте він потребує впровадження високошвидкісних технологій.

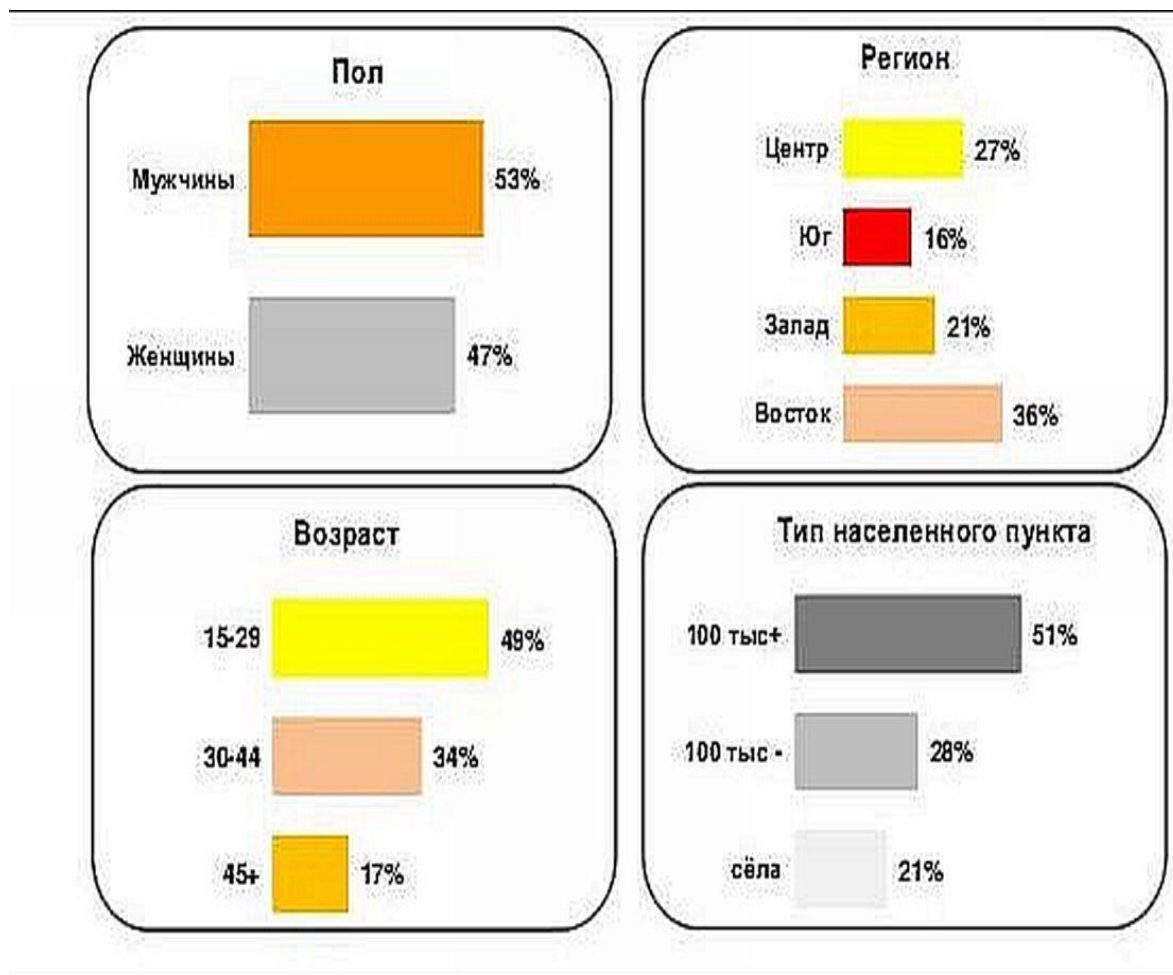

Рис. 2.5. Соціально-демографічна структура інтернет-користувачів України, за даними GfK Україна 2014 р. [270]

Ринок мобільного доступу в Інтернет (GPRS / EDGE; CDMA; UMTS) протягом 2012 р. демонстрував перші ознаки насичення споживчого попиту: темпи зростання доходів і абонентів сповільнилися. За оцінками iKS-Consulting, загальна кількість абонентів мобільного доступу в Інтернет становила 14,1 млн, з яких 11,6 млн – 2G-користувачі (GPRS/EDGE) і 2,5 млн – 3G-користувачі (CDMA EV-DO, UMTS). За даними регулярного дослідження ринку телекомунікаційних послуг для фізичних осіб GfK Ukraine наприкінці 2012 р., принаймні 10 % населення України віком старше 16 років користуються мобільним Інтернетом, при цьому 80 % з них виходять у мережу на екрані мобільного телефону. Результати спеціального дослідження GfK Ukraine показують, що 48 % респондентів користуються Інтернетом на екрані мобільного телефону майже кожен день. Проте на комп'ютері або ноутбучі щодня проводять час у мережі 85 % опитаних. Для виходу в мережу на екрані телефону респонденти використо-

вують як звичайні мобільні телефони (37 % від загальної сукупності всіх телефонів), так і смартфони (63 %). Серед останніх переважають термінали з операційною системою Android [19]. Мобільний Інтернет, завдяки спрощеному доступу до послуг, зниженню цін на мобільні пристрої, вищій швидкості з'єднання і передачі даних, стає дедалі більш популярним в Україні. Ця тенденція створює всі передумови для стабільного розвитку ринку, але за умови вирішення питання виділення частотного ресурсу та впровадження швидкісних технологій передачі даних, а саме: 3G, 4G.

Використання мобільного Інтернету відкриває широкі можливості для вдосконалення дистанційного обслуговування користувачів. Наприклад, сучасні мобільні інтернет-додатки (Whatsapp, Viber, Skype) дають можливість майже миттєво обмінюватися текстовими повідомленнями, фото-, відеоматеріалами в режимі реального часу, вести телефонні розмови (із закордоном також), не вдаючись до інших послуг мобільного оператора, крім підключення до Інтернету. Це дає змогу керівнику, управлінцю, який, приміром, виїхав на місце події, для прийняття рішення обмінюватись матеріалами з аналітиками. Аналітик, який перебуває на місці події, може швидко підготувати матеріал (ноутбук, планшет, смартфон) і передати текст чи мультимедіа для подальшого його опрацювання й надання користувачу. У роботі СІАЗ такі технології використовуються для надання оперативної інформації замовнику та сповіщення про це, у такий спосіб може передаватись матеріал з важливого заходу, прес-конференції та відбуватися дистанційне обговорення між членами проблемної групи і т. ін. На жаль, бібліотеки поки що мало звертають уваги на такі можливості, тоді як багато суб'єктів інформаційного ринку, що зацікавлені в користувачеві, випускають спеціальні додатки для полегшення доступу до своїх сервісів. Крім об'єктивних причин такого стану (фінансове, матеріально-технічне забезпечення тощо), низький рівень технічної, навіть не підготовки, а обізнаності, і відсутність мотивації для використання сучасних технологій як інструменту вдосконалення обслуговування користувачів.

Якісні зміни відбуваються не лише в способах і платформах доступу до мережі. Структура активності користувачів в Інтернет так само змінюється: якщо раніше вони проводили час здебільшого читаючи новини на сайтах, то сьогодні активніше спілкуються з друзями за допомогою соціальних мереж або проводять дослідження товарів і послуг, які раніше здійснювалися виключно офлайн. Інтернет стає важливим середо-

вищем спілкування. Споживання інформації змінилося у бік інтерактивності – комунікації стали персональними. Соціальні мережі стали найпопулярнішим сервісом – 56 % (проти 26 % у 2009 р.) опитаних GFK Ukraine використовують Інтернет для спілкування в мережах. Ще 16 % спілкуються в чатах і блогах (див. додаток Д). Результати дослідження демонструють, що населення України дедалі більше використовує Інтернет як джерело оперативної інформації з різноманітних питань. Пошук інформації – серед основних інформаційних потреб користувачів – 36 %. Крім того, ще 29 % – це перегляд новинних сайтів, пошук матеріалів для навчання – 22 %, інформації про здоров'я – 21 %, інформації про працевлаштування – 12 %. Електронна пошта залишається популярним сервісом Інтернету, але з 2010 р. показує стабільну кількість користувачів – 52 % тих, хто має доступ до Інтернету.

Ще однією тенденцією останнього часу є зростання інтересу інтернет-користувачів до мультимедійного контенту: завантаження музики та фільмів, перегляд онлайн відео та прослуховування інтернет-радіостанцій. Значно зростає використання відео. Треба зазначити, що завдяки сучасним технологіям користувачі можуть одночасно сприймати декілька джерел інформації одночасно, наприклад дивитися телевізор або використовувати GPS-системи і при цьому користуватися Інтернетом.

Тенденція до зростання мультимедійної складової в інтернет-контенті – світова і в найближчій перспективі наростатиме, що потребуватиме, зокрема, відповідного коригування в політиці комплектування електронними ресурсами бібліотечних фондів. Так, обсяг глобального інтернет-трафіку до 2014 р. зросте до близько 767 ексабайт (1 млрд Гб). Це на 100 ексабайт більше рівня, що прогнозувався на 2013 р., і в 10 разів перевищує спільний обсяг трафіку в IP-мережах у 2008 р. (див. рис. 2.6). Такий прогноз розвитку мережі опублікувала компанія Cisco у своєму щорічному дослідженні [269].

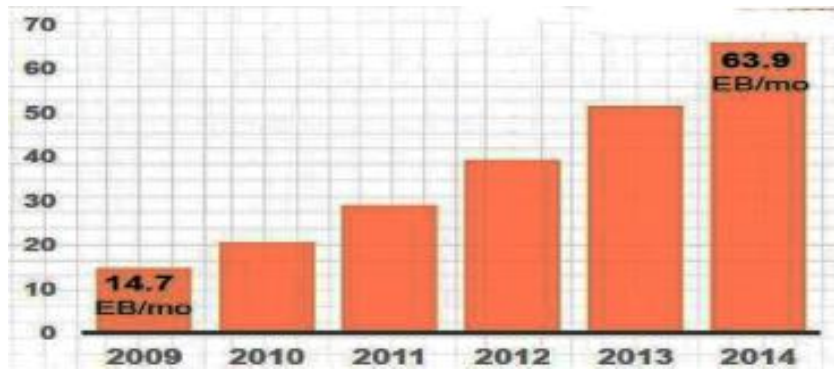

Рис. 2.6. Загальні темпи зростання світового інтернет-трафіку (екс./міс.): прогноз [269]

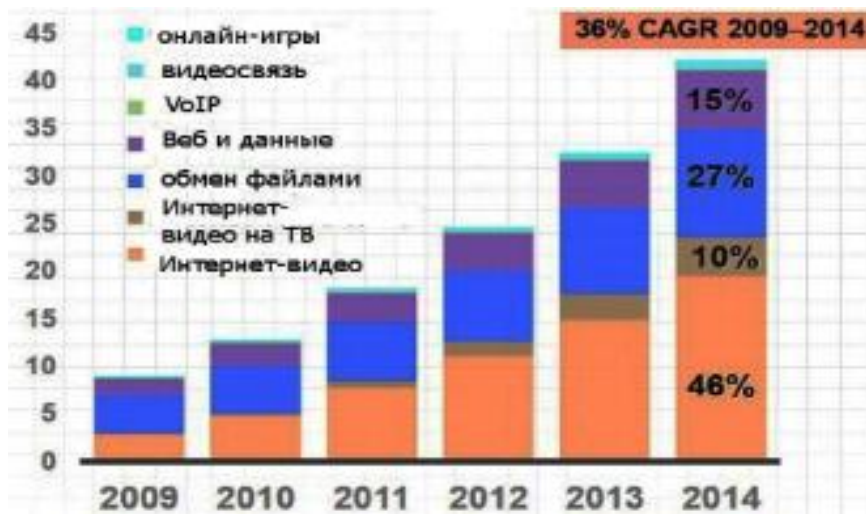

Рис. 2.7. Структура світового інтернет-трафіку (екс./міс.): прогноз [269]

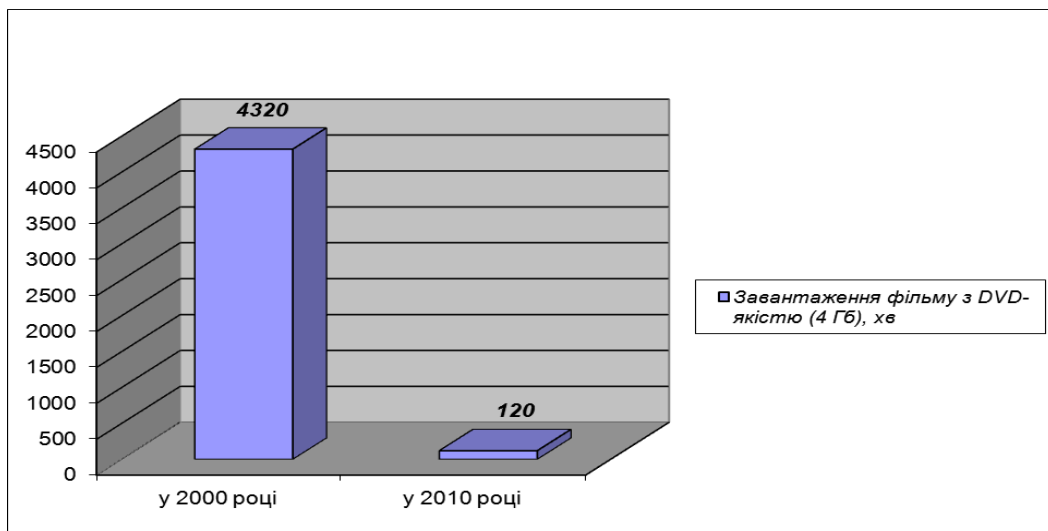

Рис. 2.8. Приклади зростання середньої швидкості домашнього інтернет-з'єднання, за даними Cisco [269]

За прогнозом компанії, основним чинником зростання стане відео – до 2014 р. його частка в глобальному, призначеному для користувача інтернет-трафіку перевищить 91 %. У 2014 р. для перегляду всього відеотрафіку, що передаватиметься по IP-мережах щомиті, буде потрібно два роки, а для перегляду всього відеотрафіку, переданого по мережах за рік, потрібно 72 млн років.

Розширення мережевої смуги пропускання та швидкості передачі даних в Інтернеті, а також зростання популярності телебачення високої чіткості (HDTV) та об'ємного телебачення (3 DTV) стануть найважливішими чинниками чотирикратного зростання IP-трафіку (див. рис. 2.7). Прогнозований на 2014 р. щомісячний обсяг трафіку (майже 64 ексабайта) дорівнює 16 млрд дисків DVD, або 21 трлн файлів MP3, або 399 квдрлн текстових повідомлень. При цьому зростатимуть не лише обсяги, а й швидкість з'єднання. Усього за 10 років (у період з 2000 по 2010 р.) середня швидкість домашнього інтернет-з'єднання зросла в 35 разів (див. рис. 2.8).

Бурхливий розвиток Інтернету, онлайн-сервісів і онлайн-реклами, що спостерігається останнім часом, вносить значні корективи в розвиток ринку традиційних медіа. При цьому, якщо на телевізійне мовлення вплив інтернет-технологій доки незначний, то друковані ЗМІ виявилися дуже вразливими до появи новинних інтернет-порталів, і вже сьогодні спостерігається спад їх аудиторії та рекламних бюджетів.

У світі спостерігається тенденція до відмови від друкованої версії видання та перехід в Інтернет, розширення присутності в соціальних мережах, зростання відвідин видань онлайн.

Експерти міжнародного комунікаційного агентства Burson-Marsteller, які дослідили думку провідних журналістів регіону ЕМЕА (Європа, Близький Схід і Африка) з приводу стану медіа-індустрії в їх країнах, указують на тенденцію витіснення традиційних ЗМІ цифровими [268]. Багато респондентів відчули зниження загальної якості журналістики та стандартів професії через розвиток соціальної журналістики, масштабних скорочень витрат і дедалі більшого використання нових форматів медіа. У новому світі засобів масової інформації традиційні ЗМІ поступаються конвергентним: редакційні матеріали повинні тепер включати кілька платформ: фото-, відео- та аудіопідкасти. Завантаженість значно зросла, матеріали мають бути «багатоформними», тоді як місце для їх розміщення скорочується.

Тенденцію витіснення традиційних ЗМІ цифровими підтверджують і прогнози аналітиків рекламного ринку. Так, інвестиційна компанія Veronis Suhler Stevenson прогнозує, що рекламні доходи ЗМІ традиційних форматів – газет, журналів і радіостанцій – у 2013 р. скоротяться на 41 % щодо рівня 2006 р. Реальні показники підтверджують тенденцію. Під час кризи 2009 р. виручка газет від реклами, враховуючи інтернет-рекламу, впала на 26 %. Відчутно знизилася рекламні доходи радіо – 22 %. Журнали втратили 17 % виручки від розміщення реклами. А доходи інтернет-ЗМІ в розпал кризи зменшилися всього на 5 % [159].

Як тенденцію відзначимо зміни у ставленні споживачів оперативної інформації до засобів масової комунікації та підвищення вимог до них – появу «нових читачів»:

- усе менше підстав вважати читацьку аудиторію масовою – іде переорієнтація на спеціалізовану аудиторію;

- сучасна читацька аудиторія хоче від «каналу комунікації» конкретних рекомендацій. Спостерігається зростання популярності преси в ніші «зроби сам» (поради про те, як виростити, приготувати, зв'язати або зшити), видань про працевлаштування тощо;

- люди прагнуть спілкування, і вони дістали нові технологічні можливості для того, щоб робити це легко. Тому відбувається бурхливий розвиток глобальних соціальних мереж, блогосфери тощо. Читачі перестають бути пасивними користувачами інформації і самі стають ньюзмейкерами. Розвивається соціальна журналістика;

- читачі хочуть швидкого та зручного доступу до інформації в нових форматах;

- читачі вже не вважають достатнім одержувати інформацію з одного джерела. Тому навіть найпопулярніші видання не зможуть бути монополістами;

- зростає інтерес до сегмента корпоративних видань.

Ці нові інформаційні запити користувачів визначають логіку змін на медіа-ринку. Одна з відповідей індустрії на зміну стандартів споживання трансформація газет з джерела новин у джерело аналітики, поступова відмова від виходу сім днів на тиждень (у першу чергу, за рахунок скасування недільних виходів). Газети дедалі більше стають схожими на журнали – як за глибиною аналітики, так і за версткою, дизайном, кольоровістю.

Читачі вже не шукають оперативних новин у газетах – оскільки в Інтернеті і на мобільних пристроях новини з'являються практично миттєво після того, як про щось

стало відомо. Це перший видимий результат використання нових можливостей, що з'явилися разом з розвитком нової технологічної платформи для передачі інформації. Це не означає, що люди стали менше читати або перестали відчувати потребу в отриманні якісної інформації. І це у жодному випадку не говорить про зміну ставлення до якісної журналістики. Це означає лише те, що люди економлять свій час і вже не орієнтовані на один–два перевірених джерела інформації. Сучасна людина одержує оперативну інформацію з різних джерел – і завдання постачальника контенту запропонувати «своєму» читачеві більшість необхідної йому інформації на всіх зручних для нього каналах: від традиційної газети до мобільного пристрою.

Захід упевнено дивиться у бік Інтернету як нової платформи комунікації з читачами та рекламодавцями, і активно освоює нові технології роботи з ним (введення платні за доступ до контенту, нові моделі подачі контенту). Тоді як в Україні все ще домінує довір'я до «принту», стійкий попит на нього та сильна, лояльна читацька база.

Утім, незважаючи на сталі позиції українських друкованих ЗМІ, найбільш інноваційні українські видавці роблять активні кроки в «цифровому» напрямі, підсилюють інтернет-версії видань, започатковують нові інтернет-проекти.

Відповідно до потреб споживачів розвивається телебачення як засіб доступу до Інтернету. Спостерігається тенденція до активізації зусиль щодо об'єднання двох медіа-платформ – телебачення та Інтернету та переходу в Інтернет таких популярних джерел оперативної інформації, як телеканали. Ідеться як про проникнення цифрового телебачення з інтегрованим ширококутовим доступом до Інтернету, так і про створення веб-сайтів, адаптованих до перегляду через телевізор. Отримують розвиток деякі застосування на базі інтернет-технологій, які доступні через телевізійний екран: соціальні мережі, опис телепередач, спортивна статистика, інформація про погоду, послуги замовлення контенту та ін. З розвитком інтернет-телебачення починається ера персонального інтерактивного телебачення, коли користувач дивиться те, що він хоче і коли хоче. На сьогодні у світі налічується 10 млн користувачів інтернет-телебачення (IPTV). Про це на третьому щорічному IPTV форумі в Москві заявив президент компанії MPEGIF С. Морітц. Понад 50 % споживачів розвинутих країн користуються послугою інтернет-телебачення щотижня [167]. Популярність цієї послуги швидко зростає в усьому світі. На думку аналітиків, цей ринок дуже перспектив-

ний, незважаючи на низьку готовність споживачів сплачувати за онлайн-контент.

Формат телемовлення в Україні також стрімко змінюється. Більшість телеканалів можна дивитися онлайн в Інтернеті (onlinetb.com.ua; jampro.com.ua; seetv.tv тощо). Також дочірня компанія Google – YouTube заявила про укладення угод на трансляцію в Інтернеті передач телеканалів – СТБ, «Новий», ICTV, «Інтер», «1+1». Телеканали, почавши мовлення через YouTube, отримують велику додаткову аудиторію глядачів. Згідно з дослідженням Google, в Україні близько 27 % користувачів використовують цей сервіс щодня [167]. Отже, телебачення вже сьогодні є джерелом оперативної інтернет-інформації з хорошими перспективами розвитку. Про такі перспективи можна говорити не лише з огляду на стрімкий розвиток інтернет-технологій, а й виходячи з того, що загалом ТБ залишається поки найпопулярнішим засобом масової комунікації в Україні. Під час парламентських виборів 2012 р. більшість потенційних виборців отримували основну інформацію про учасників виборчої кампанії та її перебіг за допомогою телебачення. Згідно з результатами комплексного дослідження, проведеного за участі фонду «Демократичні ініціативи», безумовним лідером виборчої кампанії є телебачення – 46 % населення отримує інформацію про партії та їхню діяльність з телеканалів. На другому місці преса (23 %), а на третьому – телереклама (22 %). До інформації на радіо дослухаються 9 % респондентів, Інтернету довіряють 8 % [223]. Прямі репортажі з місця подій забезпечують високу оперативність телевізійної інформації, а відеоряд – наочність, ілюзію безпосередньої участі в події. Водночас формат ТБ не передбачає обов'язкового всебічного обґрунтування, глибокої наукової аргументації щодо наданої інформації. Як і інші ЗМІ, телебачення має великий набір прийомів упередженого, необ'єктивного її подання. З урахуванням специфіки цей інформаційний ресурс широко використовується в аналітичній діяльності інформаційно-аналітичних структур бібліотек як одне з джерел оперативної інтернет-інформації.

Розглянуті тенденції в розвитку медіа-простору, що переважно зумовлені досягненнями у сфері інформаційних технологій, унаслідок глобалізаційних впливів, швидко проєктуються на інформаційний простір України, об'єктивно визначаючи деякі засади його формування, незалежно від готовності й бажання суб'єктів цього простору. Їх важливо врахувати не лише при розвитку засобів масової комунікації як інструменту наповнення українського інформаційного простору та представлення України в глоба-

льному просторі. З огляду на ці особливості мають визначатися пріоритети як в інформаційній політиці органів державної влади, бізнес-планах виробників і розповсюджувачів інформації, так і в діяльності бібліотек, їх інформаційно-аналітичних структур.

Виходячи з того, що більша частина значущого електронного інформаційного потоку має проходити через бібліотечні установи, які в новому інформаційному середовищі залишаються важливою складовою системи соціальних комунікацій, оскільки саме вони можуть забезпечити його систематизацію, каталогізацію, зберігання та використання, коригувань потребує їх маркетингова стратегія, зокрема, переорієнтування маркетингу у сфері бібліотечних послуг на читача як на клієнта. Сьогодні ми спостерігаємо перетворення сучасних бібліотек на центри інформаційних електронних ресурсів, які функціонують на принципово новій сучасній технічній та технологічній базі. Ураховуючи новітні тенденції і в глобальному, і в інформаційному просторі України, про які вже йшлося, слід уточнити, сучасна бібліотека має стати інформаційним центром з потужною мультимедійною багатоплатформеною складовою. Читач піде туди, де є потрібний йому унікальний інформаційний ресурс на зручній для нього платформі. «Перетікання» читацької аудиторії у світ цифрових технологій спричинить неминучі зміни в політиці комплектування, в організації надання бюджетних і платних послуг.

Водночас сучасні тенденції в розвитку мережевих технологій дають змогу створити ще тісніші системні зв'язки між бібліотеками на шляху до створення єдиного інформаційно-бібліотечного простору для забезпечення прав громадян на інформацію; створення та підтримки необхідного для стабільного розвитку суспільства рівня інформаційного потенціалу.

2.3. Використання оперативної інформації соціальних медіа бібліотеками

Дедалі важливішого значення для функціонування та розвитку системи соціальних комунікацій набувають соціокультурні ресурси нових мережевих структур з функціонуванням на базі Web.2, що дістали назву «соціальні медіа» (віртуальні співтовариства; блоги; соціальні мережі; співтовариства з виробництва спільного контенту; вікі-сервіси; геосоціальні сервіси тощо) [190, с. 61–115].

На наш погляд, тенденції розвитку соціальних медіа вже нині дають підстави говорити про кілька напрямів **взаємодії бібліотек і соціальних медіа (СМ)**.

Один з них пов'язаний зі взаємною інтеграцією їхніх сервісів, що дає, зокрема бібліотеці, ряд переваг. Насамперед – можливість заявити про себе величезній аудиторії, спілкуватися безпосередньо з колегами та читачами, миттєво повідомляти бібліотечні новини. Можна оперативно дізнаватися про думку користувачів з приводу акції, що проходить, або зміни режиму роботи, з'ясувати їхні побажання й потреби.

Представлення бібліотеки в СМ дає змогу оперативно повідомити великій аудиторії про надходження нових видань, заплановані заходи та поширити цю інформацію далі. Це майданчик для реклами бібліотек і послуг.

У Facebook, «Однокласниках», «ВКонтакте» представлено кілька десятків українських бібліотек: від національних і державних (наприклад, НБУВ, Публічна бібліотека ім. Лесі Українки, Odessa National Research M. Gorky Library, Державна бібліотека України для юнацтва), провідних ВНЗ (Library of Kyiv Mohyla Academy) і обласних (Херсонська ОУНБ ім. Олесья Гончара, Тернопільська обласна бібліотека для молоді, Донецька обласна універсальна наукова бібліотека ім. Н. К. Крупської, Луганська обласна універсальна наукова бібліотека ім. А. М. Горького) до міських і сільських. Створені також бібліотечні групи, у яких бібліотекарі обговорюють спільні професійні проблеми, діляться враженнями про конференції, обговорюють останні новини в бібліотечному світі.

Бібліотечні блоги та тематичні персональні сайти дають можливість просувати інформаційні продукти та послуги, стають популярним інструментом поширення інформації з питань бібліотекознавства, розвитку інформаційно-бібліотечних технологій. Серед подібних українських ресурсів можна виокремити:

- «Бібліотечний гопак» (<http://bibliote4nyj-gopak.blogspot.com>);
- «Пан бібліотекар» – блог про бібліотечну справу та інформаційні технології (<http://panbibliotekar.blogspot.com>);
- «Бібліотечний автобан» (http://bibliote4nyj-autoban.blogspot.com/2011/12/blog-post_14.html);
- «Могилянська Бібліотекарка» – цікавинки зі світу бібліотек і бібліотечних технологій, ресурсів, сервісів, ідей від Т. Ярошенко (<http://kmalibrary.blogspot.com>);
- «Творчість та інновації в українських бібліотеках» – блог Української бібліотечної асоціації та Центру інформаційних ресурсів Посольства США в Україні (<http://libinnovate.wordpress.com>);

- «Библиотека без барьеров» – блог Центру з обслуговування людей зі спеціальними потребами Херсонської обласної бібліотеки (<http://om222.blogspot.com>);
- «Слово молодих» – блог Долинської ЦРБ (<http://biblio-dcrb.blogspot.com>);
- «Неофіційний вісник ОУНБ ім. Д. І. Чижевського» – блог Кіровоградської ОУНБ (<http://blog.library.kr.ua>);
- «У світі прекрасного» – блог Тернопільської обласної бібліотеки для молоді (відділ мистецтв) (<http://ylibedu.blogspot.com>);
- «Блог Тульчинської ЦРБ» (<http://tulchlb.blogspot.com>);
- «Блог Херсонської обласної універсальної наукової бібліотеки ім. Олеся Гончара» (<http://www.blog.lib.kherson.ua>);
- «Веб-спілкування, нетикет» – блог Державної бібліотеки України для юнацтва (м. Київ) (<http://netiquette4uth.blogspot.com>);
- BIBLIOMISTOK – «Блог Вінницької ОУНБ ім. К. А. Тімірязєва» (<http://blog.library.vn.ua>) та багато інших.

Необхідно зауважити, деякі ресурси, що названі блогом, за змістом своєї діяльності є чимось середнім між колективним щоденником і тематичним сайтом, залишаючись, утім, джерелом оперативної інформації про бібліотечне життя.

Важливо як для користувача СМ, так і для бібліотек, щоб серед того набору соціальних сервісів, який користувач налаштовуватиме для своїх потреб, була бібліотека. «Користувач бібліотеки – центр тяжіння, для нього всі сервіси, ресурси, технології. Не електронний каталог сам по собі, не колекція сама для себе, не усні довідки чи консультації в стінах бібліотеки тощо, а реально потрібні сучасному користувачеві ресурси та сервіси, все більш і більш електронні та в режимі онлайн», – зазначають Т. Якушко та Т. Ярошенко [265]. Із цією метою бібліотека має активно позиціонувати себе в СМ, виконуючи, серед іншого, свою традиційну роль інформаційного навігатора в сучасних ресурсах, наприклад, надаючи на своєму сайті посилання на найважливіші з них, готуючи тематичні підбірки найпопулярніших наукових і бібліотечних мереж, блогів, а також розвиваючи свою інформаційну функцію, зокрема, трансформуючи її в інформаційно-аналітичну, з виробництвом власної інформаційної продукції, наданням сучасних дистанційних послуг.

Розвиток технологій Web 2.0, як слушно зауважує О. Мар'їна [127], забезпечує ши-

рокі можливості «цифрового» майбутнього бібліотек. В електронному інтерактивному форматі пропонуються безкоштовні готові технологічні рішення, що уможливають створення: дошок оголошень, електронних пам'яток і закладок, листків-сигналів, гострових книг, віртуальних читальних залів, віртуальних виставок, екскурсій та турів, спеціалізованих форумів професійного спілкування (Invision Power Board), блогів, сервісів створення тестів (iPoll.ru, master-test.net, Vashopros.RU, virtualexs.ru, pollservice.ru, WebAnketa.com, MoyOpros.ru), електронної анкети та проведення опитувань (Jmatch, Jmix, Jquiz, JCross). На зміну, а радше для закріплення звичайних форм бібліотечно-інформаційного обслуговування, що здійснюється через веб-сайти бібліотек – МБА та ЕДД, ВДС, створюються: відео- та Skype-довідки, chat-обслуговування та collaborative browsing – технології, основані на соціально-орієнтованому програмному забезпеченні (Collaboration and Social Software).

Серед подібних wowd-soursing технологій, що пов'язують бібліотеку з користувачем, можна також назвати: wiki-портали, сайти, інтерфейс яких побудований на принципах, що максимально полегшують можливість спільного створення та редагування єдиного контенту (документів, об'єктів, позначень, тегів); спеціалізовані FAQ (Frequently Asked Question); співтовариства для виявлення споживчого інсайту: сервіси, у межах яких будь-який відвідувач може висловити свою ідею, а інші відвідувачі – проголосувати за неї; user generated-конкурси, у яких користувачам пропонується розробити дизайн сайту, продукту, новий вид послуги та ін., що дає змогу не лише отримати значну кількість свіжих ідей, а й створити потужний інформаційний привід, демонструвати готовність бібліотеки до співпраці; бази колективного досвіду (Google, Answers.com); рекомендаційні системи (плагіни рекомендацій та посилань), які дають можливість демонструвати користувачам соціальних медіа думки інших відвідувачів, зважаючи на соціальний граф, автоматично збирати найцікавіший контент на сайті та персоналізувати його; «хештеги» (hashtag), інструменти, що допомагають перетворювати будь-які слова на посилання тощо.

Крім того, соцмережі можна використовувати як платформу для організації обговорення бібліотечних проектів. Так, у Національній бібліотеці України ім. В. І. Вернадського (НБУВ) Службою інформаційно-аналітичного забезпечення органів державної влади (СІАЗ) організовуються обговорення наукових праць, збірників, монографій спів-

робітників на базі сервісу Live Journal. Це зручно як з погляду економії сил і ресурсів, так і безпеки сайту бібліотеки.

Водночас світова практика показує, що бібліотеки можуть бути точкою доступу населення до урядових документів, на базі сервісів Web.2, реалізуючи право громадянина на доступ до інформації.

Ряд напрямів взаємодії бібліотек і СМ розширюють можливості обох сервісів, але при цьому бібліотека отримує додатковий канал реалізації своїх стратегій, популяризації послуг бібліотеки, особливо дистанційних, і інструмент поширення інформації з бібліотекознавства, розвитку бібліотечно-інформаційних технологій. Насамперед постійних маркетингових, організаційних зусиль потребує реалізація потенціалу інтеграції бібліотек у світовий інформаційний простір через СМ. При цьому важливо організувати вивчення тенденцій розвитку ринку інформаційних послуг, можливості впровадження їх у бібліотеці.

Важливим напрямом взаємодії бібліотек і соціальних медіа є **використання інформаційно-аналітичними структурами бібліотек оперативної інформації соціальних медіа.**

Як показує досвід останніх років, соціальні медіа стають одним з основних, а головне, найшвидшим розповсюджувачем новин. При цьому відкриваються широкі можливості щодо їх розповсюдження саме в трактуванні користувачів мереж. Дослідження компанії CNN, яка проаналізувала поведінку міжнародних читачів щодо вибору каналів отримання новин в Інтернеті, показало – 43 % новин поширюються через соціальні сайти, зокрема Facebook, Twitter, MySpace і YouTube. Решта способів доставки новинного контенту – використання електронної пошти – 30 %, SMS – 15 % і миттєвих повідомлень (ICQ тощо) [183, с. 16].

Дедалі частіше пересічні громадяни, що стали свідками певних подій, виступають джерелом інформації для служб новин, надаючи останнім інформацію або ж розміщуючи в Інтернеті коментарі, фотографії чи відео. До певної міри новини тепер створюються, фільтруються та розповсюджуються непрофесіоналами. Наприклад, понад 750 тис. осіб виявили бажання бути репортерами для інтернет-сторінки CNN iReport (<http://edition.cnn.com/ireport/archive/index.html>), і ці люди надсилають свої повідомлення та репортажі практично з усіх куточків світу.

Під впливом соціальних мереж відбувається інтеграція найважливіших інтернет-сервісів, таких як пошук і електронна пошта, у складніші, багатофункціональні.

Останнім часом пошукові сервіси соціальних мереж становлять конкуренцію традиційним пошуковим системам, на зразок Google, Yahoo, Yandex. На нашу думку, очевидно, що соціальні мережі вносять значні корективи в процес пошуку інформації. У соціальних мережах, з урахуванням сучасного рівня їхнього розвитку, дійсно, можна знайти відповіді на запитання, які можуть зацікавити користувача. А оскільки ці мережі складаються зі сторінок реальних людей, то значною мірою забезпечується актуальність отриманих відповідей.

Крім того, подібний спосіб пошуку вважається динамічнішим – соціальні мережі оновлюються швидше, ніж сторінки, посилання на які виводяться в пошуковому запиті в тому ж Google. Соціальні мережі формують великі масиви контенту. Створені умови для поширення посилань, текстових і мультимедійних матеріалів. Особливістю є й те, що в соціальних мережах формуються групи користувачів, які взаємно довіряють один одному, з'являються авторитетні користувачі. Відповідно, рекомендації конкретних користувачів стають у деяких ситуаціях прийнятнішими для пересічного користувача, ніж результати пошукових запитів, що видаються машинами. В умовах збільшення потоку інформації такий користувач не в змозі, навіть користуючись сучасними пошуковими системами, виокремлювати потрібні новини, відсіюючи другорядні. Відповідно, підвищується роль авторитетних користувачів, здатних самостійно працювати з інформацією. Таким чином, соціальні мережі стають ще й рекомендаційними сервісами з особистісним елементом, які істотно збільшують кількість переходів на медійні ресурси. Часто на запит у Twitter можна отримати більше інформації від його користувачів і швидше, ніж користуючись пошуковими сервісами.

Крім того, Web 2.0 у поєднанні з можливостями сотового зв'язку дає змогу користувачеві соцмережі виступити як джерелу оперативної інформації щодо подій, учасником яких він став.

Спостерігається також дедалі тісніша взаємоінтеграція окремих елементів соцмереж та інтернет-видань, каналів ТБ, що сприяє оперативнішому поширенню новин. Є багато прикладів миттєвого поширення новин у соціальних мережах, що значно випереджають повідомлення традиційних ЗМІ, як українських, так і світових (результати ва-

жливих самітів, виборів, наслідки стихійних лих та аварій тощо).

Ці тенденції дають підстави говорити про поширення новинної інформації в соціальних медіа як один з функціональних напрямів їхнього розвитку й, відповідно, оцінювати соцмедіа як джерело оперативної інформації в українському інтернет-середовищі.

Зокрема, серед оперативної інформації, поширюваної в соціальних медіа, значний інтерес для таких суб'єктів системи соціальної комунікації, як органи державної влади, економічні, наукові, інформаційно-аналітичні структури, навчальні заклади, бібліотеки тощо становлять новини політики, економіки, соціальної та гуманітарної сфери.

Соціальні медіа, куди переміщується боротьба великих компаній та роздрібних торговців за споживачів, є потужним джерелом оперативної економічної інформації.

Соціальні платформи (Facebook, YouTube, Twitter) фундаментально змінюють моделі поведінки бізнесу та споживачів, з'єднуючи сотні мільйонів людей один з одним майже миттєво. Це масивне соціоекономічне зрушення, яке фундаментально вплинуло на те, як споживачі та компанії спілкуються один з одним. «Соціальні медіа є двигуном розвитку світової економіки, створення робочих місць», – упевнена Ш. Сандберг, головний операційний директор компанії Facebook [140].

Крім того, опосередковано соціальні мережі створюють нові можливості для бізнесу по всьому світу, даючи йому можливість виходити безпосередньо на споживача, проводити рекламні кампанії та створювати власні бренди. У своїй книзі «Соціаломіка» (2009 р.) Е. Квельман (Qualman E.) наводить такі дані: кожен четвертий результат пошуку товарів – це посилання на блоги. 34 % блогерів публікують свою думку про різні товари та послуги. Думка соціальних медіа про товари сьогодні цікавить людей більше, ніж оцінка Google. 78 % покупців довіряють рекомендаціям користувачів мережі і лише всього 14 % довіряють рекламі [269].

У найбільших соцмережах представлені найвідоміші компанії та бренди. За даними компанії IBM, 16 % серед понад 1700 опитаних генеральних директорів компаній з 64 країн світу стверджують, що використовують соціальні медіа як основний засіб залучення споживачів. Топ-менеджери очікують, що використання нових медіа компаніями зросте втричі протягом п'яти років. Як вважає Д. Мітчел, президент компанії Twist Image, безпосередні відносини між компаніями та споживачем будуть основним трен-

дом, якому варто приділити особливу увагу в найближчі п'ять років [255]. Бренди й роздрібні торговці активно змагаються один з одним у соціальних медіа, намагаючись налагодити з кінцевим споживачем безпосередній зв'язок, не вдаючись до послуг посередників. Усе це супроводжується обміном оперативної економічної інформації.

Практично всі великі FMCG-компанії (виробники товарів повсякденного попиту) узяли сьогодні курс на освоєння соціальних мереж (social media marketing, SMM) і відстежують статус свого бренду за кількістю користувачів, що натискають на кнопку «мені подобається».

Бізнесові кола в Україні також починають розуміти важливість присутності в соціальних мережах і використання оперативної інформації СМ. Наприклад, сьогодні використовуються програмні продукти (такі як Sprout Social, CoTweet тощо), які допомагають компаніям відстежувати думку своїх клієнтів, спілкуватися з ними та потенційними клієнтами.

Активно взаємодіє із соціальними медіа і банківська сфера. Є приклади активної взаємоінтеграції сервісів ряду українських банків і СМ. Лідером рейтингу 2012 р. серед 30 банків, представлених у соцмережах, став «Приватбанк», до п'ятірки ввійшли «Кредитпромбанк», «Укрсоцбанк», PlatinumBank, ПУМБ [180].

Отже, за допомогою СМ ефективніше представляються інтереси цілих соціальних прошарків – працедавців, найнятих робітників, споживачів та ін. Створюються умови для прозорості економічних процесів і ухвалення управлінських рішень, повнішого задоволення інформаційних потреб громадян в економічній сфері. Підвищується ефективність керування організаціями й процесами будь-якого рівня за рахунок взаємного контролю всіх учасників суспільного життя. Увесь комплекс взаємних впливів соціальних медіа та бізнесу супроводжується значними обсягами оперативної інформації, яка становить суспільний інтерес.

Водночас важливу роль соціальні медіа відіграють у поширенні знань. Вони стають засобом інтернаціонального обміну оперативною науковою інформацією, яка становить значний інтерес для бібліотек та їх інформаційно-аналітичних структур. Наприклад, одним з багатьох джерел такої інформації є соціальні мережі науковців – Scientific Social Community, Ukrainian Scientists Worldwide, Academia.edu, ResearchGate, ScienceStage, Scispace.net, Epernicus, Українська наукова інтернет-

спільнота та ін.

Ведення наукових блогів саме в соціальних мережах є досить популярною практикою. Зокрема, серед найвдаліших прикладів – блогосервіс <http://blogs.nature.com/> при журналі Nature, що має один з найвищих імпаکت-факторів у світі.

Ще один із провідних наукових інтернет-ресурсів – PhysOrg. com, що охоплює широкий спектр тем (фізика, медицина, нанотехнології, електроніка, космос, біологія, хімія, комп'ютерні науки, техніка, математика). Серед користувачів 1 млн 750 тис. учених, дослідників та інженерів щомісяця. Публікується близько 100 статей щодня.

Рейтинг російських наукових блогів веде електронне видання «Наука і технології Росії – STRF.ru». Підбірку та рейтинг 4 тис. російських блогів, зокрема й наукових, можна переглянути за адресою <http://www.blogmemes.ru/index.php?cat=&start=3901>.

Українська наукова блогосфера широко представлена в Scientific Social Community, Ukrainian Scientists Worldwide, Українському науковому клубі (<http://nauka.in.ua/blog/>), популярні також наукові блоги на «ЛІГА: Блоги», НаУ «Острозька академія» та ін.

Дослідження контенту деяких популярних наукових сторінок у Facebook показало, що їх здебільшого можна об'єднати в такі групи:

- представництво наукового часопису, телевізійної чи радіо- програми: Popular Science, Science Channel, Science Daily, Science Friday, Science News Magazin, Science Careers;

- представництво урядових або громадських дослідних організацій, об'єднань: California Science Center, International Association for Political Science Students, National Science Foundation (NSF);

- сторінки-інформатори з усіх галузей наук, своєрідні розсилки відомостей про нові винаходи, анонси подій: A Moment of Science, Science & Technology, Science and Technology, Science/Technology, «Новости науки», «Моя наука» та ін.

Подальшого розвитку набувають віртуальні співтовариства, у яких реалізується оперативний доступ до віддалених матеріальних та інтелектуальних ресурсів, розподілених по всьому світові, для вирішення особливо складних завдань.

У науковій сфері популярні різноманітні віртуальні лабораторії (http://www.unesco.org/webworld/build_info/lab_kazak.html – лабораторія, створена за підтримки ЮНЕСКО, для дослідників центральної Азії і США в галузі ядерної фізики;

<http://repec.org/> (Research Papers in Economics) – віртуальна інтеграція наукових ресурсів у галузі економіки; <http://www.rc.nsu.ru/> – наукова лабораторія школярів; <http://www.bbc.co.uk/learnmg/index.shtml> (BBC Education Online) – освітнє співтовариство тощо).

Багато прикладів функціонування мережевих структур на базі ґрід-технологій. Один з них – Європейська ґрід-інфраструктура (EGI) – проект для забезпечення доступу до високопродуктивних обчислювальних ресурсів по всій Європі, використовуючи розподілені обчислення. EGI об'єднує центри в різних європейських країнах для підтримки міжнародних досліджень з багатьох наукових дисциплін.

Робота над проектом базується на попередніх проектах DataGrid і EGEE. До квітня 2010 р., коли був завершений останній дворічний етап розвитку EGEE, близько 13 млн завдань на виконання запускалися на ґрід щомісячно, а мережа охоплювала 300 обчислювальних центрів по всьому світу. Український національний ґрід (УНГ) бере активну участь у міжнародній співпраці. Так, у 2011 р. він об'єднав зусилля з Європейською ґрід-інфраструктурою, підписавши Меморандум про взаєморозуміння та розпочавши інтеграцію інфраструктур. Одинадцять ресурсних центрів Українського національного ґрід-мережі беруть участь у виконанні цієї угоди [136]. Її реалізація дасть змогу виконати головні завдання державної цільової науково-технічної програми з розвитку та впровадження ґрід-технологій.

Окремі українські інститути входять у Міжурядові дослідні організації та окремі віртуальні співтовариства на основі договорів цих організацій та загальних угод уряду України (кластери Інституту теоретичної фізики ім. М. М. Боголюбова НАН України є частиною міжнародних ґрід-мереж WLCG і AliEn-grid (<http://alimonitor.cern.ch/>) та спільного проекту УНГ і NorduGrid колаборації (<http://www.nordugrid.org>)). Інститут бере участь у комп'ютерному обслуговуванні експерименту ALICE в ЦЕРНі.

З огляду на специфічні особливості віртуальних співтовариств, можна погодитись із тими авторами [114], які стверджують, що проблемно-орієнтовані спільноти являють собою міждисциплінарні науково-дослідні творчі структури, і їх активне функціонування сприяє безперервному професійному розвитку всіх його членів.

Соціальні медіа дають можливість інтенсивного обміну оперативною науковою інформацією, знаннями, науковими проектами, навчальними програмами, інтелектуаль-

ними, організаційними, кадровими ресурсами. Технологія мережі BitTorrent докорінно змінила ідеологію обміну інформацією в Інтернеті і є відповіддю на намагання відсто- яти права на інтелектуальну власність.

На думку О. Прогнімака, з цієї точки зору соціальні мережі в Інтернеті треба розг- лядати не тільки як сучасні комунікативні технології створення соціального капіталу, а і як мережеві структури для використання зростаючого запасу глобального знання, його адаптації до виникаючих потреб, а також для отримання нових знань і технологій та їх ефективного обміну. У процесі формування соціального капіталу відбувається перенесення індивідуальних знань у внутрішньомережеві знання та їх закріплення в базі даних мережі, що надає можливості їх широкого використання всіма учасниками мережі в режимі «відкритого коду», яке визначається юридичним поняттям *сору left* на відміну від *сору right*. У такому контексті режим відкритого коду перетворюється на режим відкритих інновацій [181]. Тобто до мереж соціального капіталу як віртуа- льного явища треба поставитися з позиції концепції «точок зростання», що надають імпульс розвитку всій соціально-економічній системі. Слід скористатися тим, що роз- виток соціальних мереж – це реальна можливість забезпечити перетворення ресурсу соціальних мереж на капітал, який можна використати в найефективнішій формі, за- безпечуючи сталий розвиток суспільства на інноваційній основі.

Соціальні медіа – джерело оперативної інформації зі сфери освіти, що може бути ви- користана інформаційно-аналітичними структурами бібліотек в інформаційному забез- печенні органів державної влади. Значна частина провідних вищих навчальних закладів представлена в соціальних мережах. Багато інформаційних ресурсів з питань освіти мають сторінки в мережах (як, наприклад, Education.UA – інформаційний сайт про осві- ту в Україні – на Facebook, «ВКонтакте» і у Twitter). Відомі вчені, викладачі ведуть вір- туальні майстер-класи в мережі. Серед соціальних медіа, які активно використовуються в освіті, такі ресурси як Вікіпедія, яку може редагувати та доповнювати кожен; YouTube – ресурс, де кожен може викласти своє відео, соціальні мережі Facebook, «ВКонтакте» та ін. Наприклад, у соціальній мережі «ВКонтакте» на запит «освіта» в травні 2014 р. знайдено 785 співтовариств.

Про те, якого значення надає сучасна молодь можливості доступу до СМ, говорять результати дослідження компанія Cisco, проведеного в 14 країнах. Бажання молодих

фахівців і студентів коледжів користуватися соціальними мережами, мобільними пристроями та Інтернетом на робочих місцях настільки велике, що це істотно впливає на вибір роботи, причому інколи на другий план відходить навіть розмір заробітної платні [189].

Обіг оперативної політичної інформації в соціальних медіа пов'язаний з рядом функцій, що притаманні СМ у системі політичної комунікації. Зокрема, *інформування, обмін новинами*. Одна з важливих особливостей соціальних медіа: контент передається від користувача до користувача. Як у будь-якому публічному просторі там з'являються свої лідери громадської думки, і безпосередньо довкола них формуються нові інформаційні поля, до яких з боку користувачів виявляється часом більша довіра, ніж до ЗМІ.

Дискусійні майданчики. Можливість особисто обговорювати актуальні питання політичного життя, у тому числі з відомими, авторитетними особами, відчутти власну причетність до обговорення й прийняття управлінського рішення, законодавчого документа тощо. Зокрема, блог можна розглядати як особистий політичний простір, зручну комунікативну платформу, з якої ведеться дискусія на будь-яку тему, при цьому кордони між особистим і публічним розмиті, що допомагає створювати ілюзію широкого, відкритого спілкування зі своєю аудиторією, підвищуючи рівень довіри до інформації.

Політичний блог може стати досить потужним іміджевим інструментом, спрямованим, перш за все, на цільову аудиторію лідерів думок. В умовах мережевого суспільства роль лідера думок стає однією з ключових у виробленні та підтримці потрібної політичної думки або інформаційного приводу і, зрештою, в активізації політичної роботи з електоратом. При цьому політична вага в мережі набирається виключно на авторитеті серед лідерів думок і рівні довіри цільовій аудиторії.

Блоги стають досить сильним засобом політичної боротьби, і це сприяє поступовому перетворенню нових медіа в альтернативу офлайнової активності.

Дедалі частіше блоги починають виконувати функції соціалізації та консолідації своєї аудиторії (майбутнього електорату), будучи потужним інструментом для утворення політичних віртуальних співтовариств.

Об'єднання користувачів в асоціації. Ще одна важлива роль соцмедіа полягає в то-

му, що вони дають змогу особі відчувати себе частиною колективу, який вирішує певні завдання, відчувати свою індивідуальність на фоні спільноти.

Останнім часом активно виявляється *мобілізаційна* функція СМ, коли цей сервіс використовується з метою мобілізації однодумців, прихильників на практичні політичні заходи та для координації їхніх дій.

Водночас СМ слід розглядати і як чинник формування суспільних зв'язків нового виду. Соціальні мережі стають одним з інструментів горизонтального структурування суспільства, даючи підстави ідентифікувати це як один з виявів формування громадянського суспільства. Мережева форма соціальної організації існувала і в інший час, проте парадигма розвитку нової інформаційної технології забезпечує матеріальну основу для всебічного проникнення такої форми в структуру суспільства. М. Кастельс стверджує, що подібна мережева логіка спричиняє появу соціальної детермінанти вищого рівня, ніж конкретні інтереси, які виражені у формуванні подібних мереж: влада структури виявляється сильнішою за структуру влади. Належність до тієї або іншої мережі або її відсутність поряд з динамікою одних мереж щодо інших виступають як найважливіші джерела влади та змін у суспільстві [87]. Новітні горизонтальні зв'язки – віртуальні соціальні мережі – набагато вільніші від будь-якої вертикалі влади, хоча поки що менш впливові політично й економічно.

Але визначальною особливістю спілкування в соціальних мережах представників влади й пересічних громадян є перехід з рівня ієрархічної вертикалі на рівень горизонтальний, мережевий. Це змінює засади, стиль спілкування, створює додатковий, до певної міри альтернативний комунікаційний канал між державним апаратом і громадянами. У наш час соціальні медіа стають важливим елементом розвитку електронного врядування як складової формування громадянського суспільства.

Мова власне йде про *GOV2.0* – новий підхід до організації спілкування чиновників, політиків із суспільством, який може забезпечити підвищення ефективності процесів з надання державних послуг фізичним і юридичним особам, можливість отримання фізичними та юридичними особами державних онлайн-послуг без спілкування з чиновниками, що економить час і кошти громадян і держбюджету, відкритіші та ефективніші тендери, зниження навантаження на GOV 1.0, тобто на державні портали та сайти, зниження рівня корупції за рахунок підвищення рівня прозорості, можливість ство-

рення співтовариств громадян за інтересами в різних сегментах взаємодії з державним апаратом та ін.

Соціальні ж медіа дедалі активніше використовуються в роботі органів державної влади в різних країнах світу. Одна з причин такого інтересу до СМ полягає в тому, що вони зарекомендували себе ефективним інструментом політичних, політтехнологічних впливів на суспільне життя, відкриваючи водночас нові можливості впливу особи на суспільство, на владу, а також забезпечення прозорості відносин влади та громадян, а також створення нових моделей їх партнерства.

Наприклад, в Ісландії завдяки Web.2 у підготовці нового проекту Конституції змогли взяти участь усі бажаючі громадяни країни. Написання та редагування статей нового Основного закону було доручене 25 громадянам, вибраних за простим принципом: кожному з них повинні, безумовно, довіряти не менше 30 осіб з 522 вибірників. Єдиною умовою участі в Конституційній асамблеї була безпартійність. Робота над новою Конституцією почалася в лютому 2011 р., і півтора року ісландці обговорювали її положення в інтерактивному режимі на форумі сайту уряду та в соцмережах. І пропонували для обговорення власні ідеї. Завдання членів асамблеї зводилося до письмового оформлення досягнутих компромісів [101]. СМ виступають інтерактивним засобом об'єднання користувачів у спільноти, які працюють над суспільно значущими проектами. Тобто завдяки технології масової комунікації спостерігається розширення бази демократичної участі, розвиток практики референдумів і громадських ініціатив, висунення кандидатів (праймеріз), опитування громадської думки та інших інструментів прямої демократії. Більше того, феномен Інтернету, на думку С. Туронка, додає новий значущий акцент в аргументацію більш ранніх концепцій технологічного детермінізму («теледемократія») – це уявлення про зниження ролі політичних еліт та інституційних посередників. Політична функція глобальної мережі, відповідно до цієї концепції, полягає в забезпеченні постійного суспільно-політичного диспуту з можливістю електронного зворотного зв'язку в реальному часі між владою та громадянами [230].

Соціальні медіа активно використовуються у виборчих кампаніях. Через соціальні медіа координується діяльність політичних рухів і партій, проведення протестних акцій, інформаційних атак на сайти опонентів та органів державної влади тощо.

З огляду на свої «архітектурні» особливості, можливості збереження повного обсягу письмової комунікації СМ дають змогу зручно і з високою мірою надійності досліджувати і моделювати інформаційні потоки, аналізувати соціальні обміни й особливості соціальних ролей, дають можливості будувати прогнози відносно трансформації громадської думки в різних сферах і, таким чином, ефективно вирішувати завдання багатьох дисциплін.

Останнім часом, у зв'язку з прецедентами значного впливу СМ на політичні і соціальні процеси, стає дедалі очевиднішою необхідність дослідження специфіки комунікації в соціальних медіа та особливостей її впливу на поточні політичні події. Особливо актуальним видається подібне дослідження в контексті передвиборної агітації – адже соціальні медіа це, по суті справи, законодавчо не закріплений майданчик для агітаційних дій, висловлення та обміну думками, поширення інформації про кандидатів. У СМ активно розгортається обговорення всіх основних політичних подій країни і регіону, відбувається інформаційний обмін, що значуще впливає на громадську думку, і, перш за все, на думку молодшої частини населення країни – тих, у чиїх руках опиниться доля країни через певний час. Уміння працювати з цією інформацією, відстежувати її потоки і зміни може виявитись визначальним у найближчих виборчих кампаніях.

Знання основних тенденцій у змінах інтересів і політичних уподобань виборців, можливість швидкого здобуття інформації про зміни в настроях різних груп регіонального електорату, визначення рівня та особливостей конкуренції у віртуальному середовищі, знання історії, тривалості та якості діяльності всіх кандидатів, їх прихильників і опонентів, можливість оцінки впливу конкурентів у соціальних медіа – усе це є потужним інструментом планування й здійснення підтримки виборчого процесу і може істотно підвищити як рівень виборчої активності, так і якість діалогу між електоратом і владою. Також практичний аспект використання результатів дослідження може полягати в підвищенні впізнаності кандидатів, збільшенні лояльності інтернет-аудиторії до конкретних кандидатів шляхом конструювання політичної позиції близької інтернет-аудиторії. Таким чином, у довгостроковій перспективі, використання результатів дослідження може сприяти формуванню атмосфери довіри цільової аудиторії та інтернет-співтовариства як до окремих кандидатів, так і до виборчого процесу в

цілому [191].

Зразки успішного використання соціальних медіа у виборчій агітації спостерігаємо, наприклад, у минулій президентській кампанії в США. І Б. Обама, і Х. Клінтон вели блоги, розміщували відеоматеріали, а виборці, що підтримували їх, виставляли у тому ж YouTube свої ролики на підтримку певного кандидата. Республіканець Р. Пів завдяки одному з таких роликів і лише за один день зібрав через Інтернет 10 млн дол.

Поступово практика використання СМ набуває популярності й на просторах СНД.

Представники влади, політики сьогодні активно спілкуються з громадянами в соціальних мережах, у блогах, переписуються у Twitter. Для декого з них це спосіб швидко отримати певний зріз думок з теми, що цікавить, відчутти електоральні настрої, публічно висловити свою позицію з певного питання. Чиновникові СМ дає можливість отримувати об'єктивну інформацію з перших рук, яка не пройшла фільтр адміністративних бар'єрів.

Наприклад, політична еліта Росії захопилася Twitter. Акаунти в цій соціальній мережі, крім прем'єра Д. Медведєва, завели близько 80 % глав регіонів, а також співробітники федеральних міністерств, мери й депутати. З'явилися й нові формати спілкування з аудиторією: репортаж із засідань, опитування користувачів і приймання скарг населення через Twitter. Так, з 2011 р. у громадян Росії з'явилася можливість за допомогою електронних засобів комунікації брати участь у підготовці засідань Комісії при президентові РФ з питань модернізації й технологічного розвитку економіки Росії. У найбільш «просунутих» регіонах РФ Twitter поступово стає технологією оперативного розв'язання побутових проблем.

Українські політики та урядовці також масово стають користувачами соціальних мереж. Серед найактивніших урядовців, наприклад, у Facebook – Прем'єр міністр, керівники МЗС, МВС та ін.

Можливості Web.2 поступово впроваджуються в роботу міністерств і відомств (Міністерств економічного розвитку та торгівлі, закордонних справ, внутрішніх справ, оборони, культури, фінансів та ін.). Наприклад, «Укрзалізниця» відкрила сторінку в соціальній мережі Facebook і звертається до своїх пасажирів із проханням оперативно інформувати керівництво про якість обслуговування і комфорт подорожей залізницею тощо.

Фактично, це робота державного органу з громадянським сектором. Крім того, це ще й платформа для публікації вимог користувачів до влади, форма громадського контролю за ефективністю діяльності влади та обміну оперативною інтернет-інформацією із суспільно важливих питань.

Розвиток соціальних медіа змінює пропорційний розподіл деяких інформаційних впливів, інтересів і пріоритетів у суспільстві. За словами генерального секретаря Міжнародної конфедерації журналістських союзів А. Джазояна, блоги та соціальні мережі сьогодні мають більший вплив на формування громадської думки і в багатьох випадках користуються більшою довірою в суспільства, ніж традиційні ЗМІ [14]. Попри недостатню обґрунтованість такого твердження, не можна не погодитись, що рівень цього впливу постійно зростає. Серед іншого це пояснюється й природою СМ.

Одним із законів функціонування соціальних мереж є так зване «домінування слабких зв'язків». Сенс цієї тенденції полягає в тому, що інформація поширюється швидше через малознайомих або зовсім незнайомих людей. Тому в разі поширення певної ідеї, наповненої емоційною складовою, соціальні мережі, завдяки силі слабких зв'язків, за короткий проміжок часу формують великі маси її прихильників. У об'єкта ж впливу спостерігається зниження здатності блокувати інформацію, оскільки вона надходить через емоційне сприйняття та впливає на несвідоме мислення.

Тож закономірним є використання СМ як каналу інформаційно-психологічних впливів.

Події в арабському світі довели ефективність і перспективність соціальних мереж як інструменту інформаційно-психологічних впливів і на індивідів, і на державні та суспільні структури.

Також ряд масштабних акцій в українському інфопросторі показали готовність віртуальної спільноти, її волю й можливості до реальних суспільно-політичних дій. Ця спільнота, як зазначає В. Горовий, набуває «самоусвідомлення, відчуття реальної сили, реальних можливостей впливу на владу... Це співтовариство вже сьогодні може мобілізуватися без особливої трудовозатратної, тривалої підготовки, використовувати будь-який сприятливий привід для організованого виступу» [35, с. 76].

Комплекс цих проблем ставить перед органами державної влади в Україні завдання забезпечити моніторинг проблем у сфері інформаційної безпеки, пов'язаних з розвит-

ком соціальних мережових структур, та розробку шляхів їх вирішення; розробити стратегію поведінки державних органів у нових умовах; широко використовувати у своїй діяльності нові можливості, що їх надають соціальні мережі.

Побудова системи об'єктивної оцінки інформації соціальних мереж та протидії її «негативним» аспектам, на думку Ю. Якименка, потребує здійснення цілеспрямованого ефективного моніторингу інформації; її ідентифікації та класифікації на основі альтернативних джерел; оцінювання інформації, яка негативно впливає на певні об'єкти за багатьма критеріями; побудови системи вивчення ступеня впливу певних класів інформаційних ресурсів на різні соціальні структури; використання цілого комплексу впливів з метою ослаблення чи нейтралізації негативних проявів [264].

Отже, для інформаційно-аналітичних структур бібліотек соціальні медіа – важливе джерело оперативної наукової, економічної, політичної інформації. Досвід використання органами державної влади інформаційно-аналітичних матеріалів на базі інформації соцмедіа (зокрема, підготовлених Службою інформаційно-аналітичного забезпечення органів державної влади НБУВ) показав практичну значущість інформаційного супроводу мережових процесів для усвідомлення їх ролі як одного з індикаторів суспільних настроїв і вироблення відповідних моделей реагування. Зокрема, бюлетені «Соціальні мережі як чинник інформаційної безпеки» та «Соціальні мережі: резонансні теми тижня» висвітлюють питання розвитку й перспективи соціальних мереж, функціонування їх як вияву формування громадянського суспільства, проблеми інформаційної безпеки в соціальних мережах, вплив соціальних мереж на економічну, управлінську діяльність, морально-психологічний стан суспільства.

Популярністю у відвідувачів веб-порталу НБУВ користується й електронна версія бюлетеня оперативних матеріалів на базі аналізу правової електронної інформації «Громадська думка про правотворення», який випускає Національна юридична бібліотека НБУВ. Це демонструє кількість завантажень цього бюлетеня читачами. Разом з аналітичними, прогностичними матеріалами бюлетеня значний інтерес становить рубрика «Щоденник блогера», куди відбираються ґрунтовні, серйозні коментарі з відповідної тематики.

Матеріали блогів широко використовуються також при підготовці матеріалів на замовлення органів державної влади.

Практика роботи НБУВ з використання оперативної інформації соціальних мереж та інформації про СМ показала як важливість і значущість вивчення тенденцій розвитку СМ, моніторингу швидкоплинних суспільних процесів, що знаходять відбиток у мережах, так і наявність соціального попиту на таку інформацію, потреби різних державних і наукових інституцій у моделюванні розвитку суспільних настроїв на базі дослідження інформації соціальних мереж.

Слід зауважити, що робота інформаційних аналітиків з мережевими ресурсами соціальних медіа має свої особливості. Поширення оперативної інформації є складовою природного механізму функціонування СМ, і використання цього джерела в роботі інформаційно-аналітичних структур пов'язане з рядом факторів, які можна використати як переваги, наприклад, оперативність поширення інформації в СМ, особистісне трактування подій, форми колективного креативу, відбиток соціального настрою тощо. Водночас саме особистісний елемент у системі комунікацій ставить перед аналітиком додаткові завдання при підготовці інформаційно-аналітичних матеріалів щодо перевірки достовірності, неупередженості інформації. З іншого боку, і упередженість інформації може бути показником певних процесів, настроїв у суспільстві. Важливо, щоб аналітик знав основні принципи роботи з такою інформацією і захисту від маніпулятивних впливів при використанні оперативної інтернет-інформації СМ.

Однією з цікавих тенденцій подальшого розвитку соціальних мереж є універсалізація ідентифікації користувачів. Тобто в майбутньому кожен з них матиме тільки один акаунт, за допомогою якого зможе увійти в різні соціальні мережі. Це можна розглядати як крок до створення в Інтернеті світової соціальної мережі з глибокою структуризацією, але об'єднаної спільними взаємоінтегрованими сервісами. Уже сьогодні спостерігається потреба та зацікавленість користувачів у поєднанні в СМ безлічі сервісів. При цьому новим каталізатором до розвитку СМ став мобільний Інтернет. Що, як можна припустити, сприятиме подальшому розвитку СМ по шляху індивідуалізації та взаємної інтеграції різних сервісів. Зрозуміло, що в перспективі нинішні соціальні медіа будуть змінюватись або й зникати, але процеси мережевої комунікації, горизонтальної структуризації, інтерактивного об'єднання індивідів через СМ у приватні та професійні групи за інтересами набуватимуть нових видів і форм.

Отже, якість оперативної інформації вітчизняного сегмента інформаційного просто-

ру, умови її поширення та використання в процесі інформаційно-аналітичної діяльності, розширення й удосконалення джерельної бази визначально обумовлюється тенденціями, що спостерігаються в розвитку інтернет-середовища. Удосконалення сучасних технологій та інфраструктури Інтернету сприяють розширенню його державного та недержавного секторів, забезпечують можливість доступу до світових інформаційних ресурсів як джерел оперативної інформації, кількість яких постійно збільшується. Розвиток інтернет-технологій і мобільних засобів мережевого доступу, зростання інтересу користувачів до мультимедійного контенту характеризуються різноманітністю платформ та форматів інформаційних матеріалів і баз даних. Усе це створює підґрунтя для можливості розширення інформаційно-аналітичними структурами бібліотек джерельної бази оперативної інформації, удосконалення способів її отримання, обробки та використання. Глобальним інструментом здійснення інформаційно-психологічних, політичних, маркетингових та інших соціальних практик у середовищі Інтернет є соціальні медіа, які стають одним з основних найоперативніших розповсюджувачів новин, чому сприяє і дедалі тісніша взаємоінтеграція окремих елементів соцмереж та інтернет-видань. Вказані чинники, як і вплив соціальних медіа на практику організації бізнесу, освіти, наукового інформаційного обміну та міжнародної співпраці, актуалізують необхідність використання мережевих соціокультурних ресурсів соціальних медіа в інформаційному забезпеченні управлінських рішень і політичних процесів, виробництві знань у сфері економіки, науки, освіти. Поширення в соціальних медіа новинної інформації, яка використовується в процесі управління, дає підстави оцінювати їх як джерело оперативної інформації в українському інтернет-середовищі. Досвід використання органами державної влади інформаційно-аналітичних матеріалів, підготовлених СІАЗ НБУВ на базі оперативної інформації соціальних медіа, показав практичну значущість інформаційного супроводу мережевих процесів для усвідомлення їх ролі як одного з індикаторів суспільних настроїв та вироблення відповідних моделей реагування.

Розділ 3 **ОПЕРАТИВНА ІНТЕРНЕТ-ІНФОРМАЦІЯ**
ЯК ЧИННИК УДОСКОНАЛЕННЯ ІНФОРМАЦІЙНО-АНАЛІТИЧНОЇ
ДІЯЛЬНОСТІ БІБЛІОТЕК

3.1. Специфіка використання оперативної інтернет-інформації
в інформаційно-аналітичній діяльності бібліотек

Оперативна інтернет-інформація широко використовується під час підготовки інформаційно-аналітичних матеріалів. При цьому під підготовкою розуміється накопичення, обробка інформації та аналітичний процес, який перетворює розрізнені дані про факти, події в певні знання про тенденції в розвитку цих подій чи процесів.

Інформаційно-аналітична діяльність (на її позначення часто вживається термін «інформаційна аналітика», який може також позначати і результат ІАД) – широка та багатогатаспектна сфера, що пов'язана з багатьма видами діяльності – науковою, управлінською, повсякденною. У ній використовується набір методів, вживаних у гуманітарних і природничих науках. Сенс цієї діяльності розкривається через розуміння складових «інформаційна» і «аналітична».

Базовою функцією інформаційної аналітики вважається інтелектуальна обробка інформації з метою вироблення якісно нового знання за рахунок її структурного впорядкування (систематизації, аналізу), а основною соціальною функцією інформаційної аналітики – створення нових знань на базі переробки інформаційних масивів. Як зазначає О. Михайлюк, на відміну від інформаційної діяльності, що спрямована на раціональне використання інформаційного ресурсу, забезпечення необхідною інформацією різних видів людської праці і має досить яскравий виражений формальний характер, інформаційно-аналітичній роботі ближчий характер науково-дослідний, творчий [138].

Інформаційно-аналітична робота проводиться з метою вироблення з розрізнених, уривчастих, часто суперечливих відомостей і фактів узагальненої, а тому якісно нової інформації [121, с. 6]. Інформаційна аналітика виконує завдання «вдосконалювання

якості наявних і набуття нових знань, а також підготовки інформаційної бази для прийняття оптимальних управлінських рішень» [115, с. 28]. Інформаційна аналітика займається «виробництвом нового знання на основі переробки наявної інформації з метою оптимізації прийняття рішень» [208].

Виходячи з зазначеного, можна стверджувати: аналітик – це не лише експерт, знавець у певній галузі знань, це – дослідник, що володіє сукупністю інтелектуальних технологій, за допомогою яких здатний адекватно відображати суть явищ і процесів, виявляти основні тенденції їх розвитку, створювати наукове підґрунтя для управлінських рішень.

Особливості роботи аналітика з оперативною інтернет-інформацією зумовлені якісними характеристиками цієї інформації та вимогами користувачів до матеріалів, створених на базі оперативної інтернет-інформації.

Оскільки це інформація з мережі Інтернет про поточний стан явища, процесу, об'єкта, то характеризується вона насамперед швидкоплинністю. Тобто отримана оперативна інтернет-інформація може бути швидко замінена новою, що уточнює, розширює або й кардинально змінює зміст попередньої. Може взагалі бути видалена із сайту, на якому розміщена. Поточна інформація за своєю природою недовговічна. Їй властиве швидке старіння внаслідок постійної заміни новішою інформацією. А це означає, що оперативна інтернет-інформація має бути якомога швидше доставлена аналітику, проаналізована, інтерпретована та використана для створення нової інформації.

У зв'язку з цим до якості оперативної інтернет-інформації висуваються високі вимоги. Одна з основних вимог – це її корисність для ухвалення рішень різними групами користувачів. Корисність інформації може визначатися спеціальними характеристиками.

Актуальність. Для використання оперативної інтернет-інформації важливий її ступінь відповідності поточному моменту. Лише вчасно надана інформація може бути корисною. З втратою актуальності – втрачається й оперативність.

Достовірність. Інформація є достовірною, якщо вона не містить істотних помилок, правдиво відображає ситуацію і може бути підтверджена з інших надійних джерел. Недостовірною інформація може бути внаслідок навмисного спотворення (дезінформація); дії перешкод, інформаційних шумів; применшення або перебільшення значен-

ня реального факту. Особливої уваги аналітика щодо міри достовірності інформації потребують сенсаційні новини [116]. Звичайно, мова може йти лише про певний рівень достовірності, як і об'єктивності.

Об'єктивність. Інформація об'єктивна, якщо вона не залежить від методів її фіксації, чиєї-небудь думки, судження. Відбиваючись у свідомості людини, інформація може спотворюватися (більшою чи меншою мірою) залежно від досвіду, знань конкретного суб'єкта, і, таким чином, перестати бути об'єктивною. Максимально наближену до об'єктивної інформацію можна отримати за допомогою справних датчиків, вимірювальних приладів, спеціальних методів оцінювання тощо.

Ясність. Точність. Інформація має бути зрозумілою для користувача з певним рівнем професійних знань.

Доцільність. Релевантність. Змістовність. ОП має відповідати запиту, стосуватися справи, допомагати в оцінці фактів і процесів, впливати на рішення користувача. У ній не повинно бути зайвих відомостей, інформаційних шумів, які могли б призвести до спотворення суті повідомлення.

Істотність. Інформація вважається істотною, якщо її відсутність або неправильна оцінка можуть вплинути на рішення користувача.

Повнота. У розпорядження користувача має надходити інформація в обсязі, що забезпечує ефективне вирішення поставлених завдань. Не повна або вирвана з контексту інформація здатна різко знизити ефективність управління або навіть призвести до помилок при прийнятті рішення. Водночас вимога повноти інформації може межувати з її надмірністю, що ускладнює роботу з оперативною інформацією. Як повнота інформації, так і її неповнота не мають об'єктивних критеріїв і обмежень, що не слід відносити до переваг або недоліків інформації. Це об'єктивна суперечність, яка вирішується в процесі творчої праці користувача.

Важливо також при роботі з оперативною інтернет-інформацією враховувати вимоги щодо її *логічності, адресності, правової коректності використання* та ін.

Специфіка використання оперативної інформації в діяльності інформаційно-аналітичних структур і, відповідно, організація інформаційно-виробничого процесу визначаються особливістю формування й опрацювання оперативних інформаційних ресурсів як джерела підготовки інформаційно-аналітичного продукту, які в умовах ін-

формаційного інтернет-виробництва і постійного оновлення інформації характеризуються коротким життєвим циклом. З огляду на це методика організації інформаційно-аналітичної діяльності має забезпечувати відповідним бібліотечним структурам можливість у стислі терміни опрацювати оперативний інформаційний ресурс і підготувати на його основі потрібний замовнику інформаційно-аналітичний продукт. Оптимальними методами інформаційно-аналітичної діяльності в таких умовах стають методи систематизації та первинної обробки даних, узагальнення і порівняння, схематизації, мозкового штурму, багатомірного аналізу, кількарівневої аналітики, згортання інформації, структуризації тексту, конкуруючих і проблемних груп, інтеграції варіантів тощо. Зокрема, у СІАЗ особливу увагу приділено організації відбору оперативної інтернет-інформації за заданими темами. Для вдосконалення процесу отримання достовірної та об'єктивної інформації про перебіг важливих подій, виявлення актуальних політичних, соціально-економічних, науково-технічних та інших проблем постійно розширюється джерельна база за рахунок сайтів органів державної влади, наукових установ, громадсько-політичних об'єднань, галузевих і новостворених інформаційних веб-ресурсів. На початок 2013 р. вивчено та постійно введено в робочі процеси близько 600 сайтів. Крім того, під час підготовки інформаційно-аналітичних матеріалів аналітик переглядає понад сотню сайтів. Створено електронну карту регіонів (381 регіональний електронний ресурс), яка постійно поповнюється новими веб-ресурсами (у 2012 р. – додано 79 регіональних ресурсів), що досліджуються за певними критеріями (періодичність оновлення мережевих ЗМІ; якість підтримки електронного видання; якість оперативної, аналітичної інформації; можливості пошукового апарату сайтів, роботи архіву, умови використання матеріалів тощо).

Тематичні моніторингові дослідження за матеріалами інтернет-ресурсів на замовлення органів державної влади допомагають управлінським структурам у комплексному аналізі ситуації, виявленні закономірностей суспільного розвитку, виробленні доцільних і обґрунтованих пропозицій для прийняття відповідних рішень у сферах державного управління. Постійне вдосконалення процесу електронної обробки матеріалів уможливило надання замовнику оптимально структурованої та скомпонованої інформації, таким чином успішно задовольняючи тематичні запити на основі аналітико-синтетичної обробки первинної інформації. Серед безумовних переваг такої форми

організації ресурсу – конкретна адресність підсумкового матеріалу, що сприяє підвищенню ефективності використання оперативного інформаційного ресурсу.

З використанням інформаційно-моніторингової системи Web-Observer організовано відпрацювання методики обробки та систематизації матеріалів з визначеної тематики, їх структурування й реферування.

Однією з особливостей організації виконання виробничих завдань у СІАЗ ще з 90-х років став перехід від стандартних ієрархічних схем до організації проблемних груп, команд для виконання окремих завдань за горизонтальним, мережевим принципом. Сьогоднішні лідери високих технологій у світі діють так само: замість жорсткої багаторівневої ієрархії управлінь, відділів, департаментів – невеликі групи експертів, які створюються для роботи над конкретним завданням, а потім переформатовуються, щоб сформувати інші такі ж мобільні групи для розв'язання інших проблем. Така система підкреслює самоцінність кожної людини в команді, означає перехід від жорсткого бюрократичного розділення до рівноправного спілкування творців ідей. Водночас така система набагато краще працює за рахунок того, що: включення в тимчасову групу, створену для вирішення конкретного завдання людей з різних відділів, дає змогу одночасно вирішувати декілька завдань (людина може одночасно входити в декілька груп); багато проблем не вирішуються силами одного відділу або вирішуються без урахування всіх обставин – адже їм проблема бачиться лише з одного боку; гнучкіше та оперативніше реагує на нові обставини.

З досвіду роботи СІАЗ можна стверджувати, що зростання важливості оперативної інформації для органів державного управління в сучасних умовах зумовило потребу в інформаційній аналітиці кількох рівнів. Перший – оперативна аналітика (експрес-аналітика), яка створюється за короткий часовий проміжок (у режимі «сьогодні на сьогодні») на базі оперативних інтернет-ресурсів з використанням методу ситуаційного аналізу. Другий рівень – аналітика, підготовлена за результатами моніторингу оперативної інформації, який здійснюється протягом певного періоду з метою виявлення динаміки процесу, основних тенденцій та вироблення можливих варіантів рішення, прогнозів, та на основі ретроспективного інформаційного ресурсу із застосуванням методів кореляційного та каузального аналізу. Третій рівень – традиційний вид аналітики, при підготовці якої використовуються матеріали всіх доступних СІАЗ джерел:

власної бази даних, інформації власкорів, центральних, регіональних, електронних ЗМІ, Інтернету, фондів НБУВ та ін. Застосовується весь комплекс аналітичних методів, з акцентом на методи й інструменти стратегічного аналізу. Така робота набуває ознак наукового дослідження.

Слід зауважити, оперативні інформаційні ресурси при втраті актуальності трансформуються в розряд ретроспективних ресурсів, а згодом – архівних документів. Водночас спостерігається зустрічний процес: частина ретроспективної інформації чи інформації архівних документів під час підготовки оперативного інформаційно-аналітичного продукту може актуалізуватися і бути використана як його складова. Це підтверджує як думку С. Кулешова про те, що «у документ закладені обидві властивості – бути джерелом оперативної та джерелом ретроспективної інформації. У початковій стадії функціонування документа превалює реалізація першої властивості, а в міру старіння документної інформації все більш зростає потенціал другої» [117, с. 79], так і думку Г. Боряка про те, що «головна функція і головний зміст архівного документа – це можливість його актуалізації для нового знання та нового впливу на суспільство» [16, с. 92].

Ефективне виконання інформаційно-аналітичних запитів користувачів відповідними бібліотечними структурами передбачає дотримання ними технологічного циклу, що складається з формування оперативного інформаційного ресурсу у вигляді нових записів і/або документів, підготовки на їх основі синтезованого інформаційно-аналітичного продукту та його доставки користувачу; переведення з втратою актуальності інформаційного масиву оперативного інформаційного ресурсу до баз даних ретроспективної інформації; пошук документів у цих масивах за запитом будь-яких суб'єктів інформаційного виробництва.

Найбільш популярними жанрами аналітики є огляди, статті, довідки, записки, коментарі. Щодалі популярніші економічні й політичні прогнози, рейтинги.

Форма подачі матеріалу як у друкованому, так і в електронному вигляді може залежати від потреб і вимог замовника. Але сьогодні можемо говорити про ряд очевидних тенденцій. Одна з них – поступове переорієнтування, з боку замовників, на продукцію в електронному вигляді. Використання Інтернету, веб-технологій дає такі переваги, як оперативність, що визначається можливістю негайної публікації інформаційно-

аналітичних матеріалів, а також доставки їх замовнику; відсутність потреби в тиражуванні; необмежена кількість читачів сайту; порівняно низька собівартість; доступ до архіву; зручність пошуку та збереження інформації; різноманітні форми зворотного зв'язку.

Невпинне зростання обсягів оперативної інтернет-інформації і далі вимагатиме вдосконалення форм і методів подачі управлінським структурам релевантної інформації, підвищення її наочності. Практика роботи СІАЗ показує доцільність і ефективність за певних умов кількарівневої, ієрархічної подачі інформаційно-аналітичного матеріалу. Наприклад, коли управлінцю необхідно з кількох десятків проблем чи характеристик об'єктів вибрати найважливіші, першим рівнем подається коротко (у двох-трьох реченнях) суть проблеми; на другому рівні – докладний аналіз; на третьому – історична довідка, досє, зарубіжний досвід тощо. Сучасні технології дають можливість підвищувати наочність інформації через мультимедійні матеріали, допоміжні таблиці, графіки, діаграми. Ю. Курносів та П. Конотопов у цьому зв'язку слушно зауважують [121, с. 403], що введення в документ елементів, які підкреслюють ієрархічну структуру тексту, дає змогу користувачеві (керівнику), слідуючи винятково формальним правилам аналізу структури релевантності тексту, приймати рішення про необхідність ознайомлення із системою аргументів, які розкривають положення верхнього рівня.

Способів виділення формальної структури релевантності тексту – достатньо: починаючи від маніпуляції відступами і введення піктографічних позначень, і закінчуючи введенням спеціального розділу, що графічно відображає структуру документа. Структура релевантності може бути також підкреслена за рахунок використання деревоподібного представлення списків з можливістю їх згортання і розкриття, із застосуванням гіпертекстових посилань у документі, інтегрованого глосарія. Крім того, широко використовуються панелі навігації, можливості керування стилями та інші технологічні новації.

Електронні документи порівняно з паперовими мають більшу гнучкість і виразність. Починаючи від можливостей керування накресленням і атрибутами шрифтів, комбінування способів подання даних у діапазоні від статички до динаміки, від відео до аудіо, і закінчуючи реалізацією діалогового режиму та здатності документа із застосуванням викликів системних функцій реагувати на події – усі ці можливості можуть бути вико-

ристані кваліфікованим виконавцем документа. Вбудовування в документ фрагментів аудіо- та відеозаписів, елементів анімації стало під силу навіть непрофесійному користувачеві.

Інформаційно-аналітична діяльність як процес творення нового знання неможлива без творчої складової. Організація роботи з оперативною інтернет-інформацією з огляду на її характеристики та вимоги, що диктуються сучасними інформаційними запитам користувачів, потребує креативних підходів. У практиці роботи аналітичних структур широко використовуються методи стимулювання творчої активності. У разі потреби розв'язання складних завдань, наприклад вибору кращого варіанта рішення серед тих, що є; прогнозування розвитку процесу; пошуку нових ідей тощо аналітики можуть вдаватись до різних когнітивних методів і методів експертного оцінювання – процедури оцінювання проблеми на підставі думки фахівців з метою подальшого прийняття рішення. Індивідуальні оцінки ґрунтуються на використанні думки окремих експертів, незалежних один від одного, колективні – на використанні колективної думки експертів. Колективне оцінювання, як правило, точніше, ніж індивідуальна думка кожного з фахівців.

Так, у практичній роботі СІАЗ НБУВ у разі потреби швидкого пошуку рішення, ідеї використовується метод мозкового штурму (мозковий штурм, мозкова атака, англ. *brainstorming*) – оперативний метод розв'язання проблеми на основі стимулювання творчої активності, при якому учасникам обговорення пропонують висловлювати якомога більше варіантів рішення, у тому числі, нелогічні, нестандартні та навіть абсурдні. Потім серед висловлених ідей відбирають найвдаліші, які можуть бути використані на практиці. До групи з 5–7 осіб, серед яких визначають ведучого, може входити один нефхівець із цієї проблеми з нестандартним мисленням.

Правильно організований мозковий штурм включає три обов'язкові етапи.

Постановка проблеми. Проблема має бути чітко сформульована. Відбувається відбір учасників штурму, визначення ведучого та розподіл інших ролей учасників залежно від поставленої проблеми та вибраного способу проведення штурму.

Генерація ідей. Основний етап, від якого багато в чому залежить успіх усього мозкового штурму. Тому важливо дотримуватись правил для цього етапу. Головне – кількість ідей. Жодних обмежень. Повна заборона на критику та будь-яку (у тому числі

позитивну) оцінку висловлюваних ідей, оскільки оцінка відволікає від основного завдання і збиває творчий настрій. Незвичайні і навіть абсурдні ідеї вітаються. Усі позиції фіксуються.

Групування, відбір і оцінка ідей. Коли всі ідеї висловлені, проводиться їх аналіз, розвиток і відбір. У результаті спільними зусиллями виробляється максимально ефективне і часто нетривіальне рішення для поставленого завдання.

Успіх мозкового штурму залежить від психологічної атмосфери та активності обговорення, тому роль ведучого в мозковому штурмі дуже важлива. Крім того, ефективність методу «мозкового штурмування» зменшується, якщо в групі є сильна особа, що домінує над іншими, а учасники не готові подолати цей комплекс, якщо недостатня кваліфікація учасників або якщо їх дуже багато [136].

В інформаційно-аналітичній діяльності використовується також ряд інших методів підвищення творчої активності (див. додаток Е), окремі прийоми яких активно застосовуються і в індивідуальній, і в колективній роботі аналітиків СІАЗ.

У сучасному українському інформаційному середовищі вимоги щодо оперативності, достовірності, обґрунтованості та релевантності інформаційно-аналітичної продукції стрімко зростають, і задовольнити їх можна лише маючи швидкий доступ до різних джерел інформації. Головна мета аналітико-синтетичної переробки інформації – пошук нових фактів і знань, які в певному документі не виражені в явному вигляді, а логічно виводяться з наявної в ньому інформації. Для цього додатково залучається екстралінгвістична інформація (інформація, накопичена людьми в результаті суспільно-історичної практики). Працюючи з оперативною інтернет-інформацією, аналітик постійно стикається з потребою її уточнити, перевірити, розширити свої уявлення з цієї теми, подати додаткові відомості замовнику чи обґрунтувати свої висновки. З огляду на це Служба інформаційно-аналітичного забезпечення у своїй діяльності широко використовує фонди НБУВ, водночас роблячи акцент на формуванні власної електронної бази даних як складової інформаційних ресурсів бібліотеки.

Особливості інформаційних ресурсів Національної бібліотеки України ім. В. Вернадського зумовлюються роллю бібліотеки як головної наукової книгозбірні країни, великого інформаційного центру з аналітико-синтетичного опрацювання інформації.

Розвиток комп'ютерних технологій зменшив гостроту традиційної суперечності між

значним обсягом накопичених документальних ресурсів і обмеженими можливостями інформаційних комунікацій. Водночас «інформаційний вибух» ще більше актуалізував проблему швидкого пошуку необхідної інформації, доступу до знань. Ключем до її вирішення став перехід до електронних способів обробки інформації.

Оскільки при підготовці інформаційно-аналітичної продукції вся необхідна інформація використовується в електронному вигляді, розглянемо одну зі складових ІР НБУВ – її електронні ресурси.

Електронний фонд бібліотеки поповнюється в кілька способів: поступове оцифрування наявних ресурсів на паперових носіях; виробництво власних продуктів; архівування науково-інформаційних ресурсів Інтернет; придбання електронних документів на CD.

Таким чином, електронний фонд бібліотеки складається з електронних документів оперативного, ретроспективного та архівного характеру, які можуть інтегруватись під час підготовки інформаційно-аналітичної продукції. При цьому невід'ємною властивістю оперативних інформаційних ресурсів при втраті актуальності є їх трансформація у розряд ретроспективних, а згодом – архівних ресурсів. Водночас спостерігається зустрічний процес: частина ретроспективних або архівних інформаційних ресурсів під час підготовки оперативного інформаційно-аналітичного продукту може актуалізуватись і бути використана як його складова.

Ефективне виконання інформаційно-аналітичних запитів користувачів відповідними бібліотечними структурами передбачає дотримання ними технологічного циклу, що складається з формування оперативного інформаційного ресурсу у вигляді нових записів і/або документів, підготовки на їх основі синтезованого інформаційно-аналітичного продукту і його доставки користувачу; переведення з втратою актуальності інформаційного масиву оперативного інформаційного ресурсу до баз даних ретроспективного або архівного зберігання; пошук документів у цих масивах за запитом будь-яких суб'єктів інформаційного виробництва.

Сьогодні в НБУВ функціонує трикомпонентна система онлайн-науково-інформаційних ресурсів (бібліографічних, реферативних і повнотекстових). Про за-требуваність такої інформації говорить те, що кількість відвідувань сайту, на якому містяться згадані інформаційні ресурси, перевищує рівень відвідувань бібліотеки чи-

тачами, а кількість наданих користувачам файлів – її документовидачу.

Слід також звернути увагу на особливості та можливості, пов'язані з використанням електронних інформаційних ресурсів бібліотеки в процесі підготовки інформаційно-аналітичної продукції. Насамперед це значною мірою розв'язує проблему скорочення часу на виконання замовлень, яка доволі відчутна в НБУВ. Крім того, нерідко найпотрібніші книги, найзатребуваніші видання в бібліотеках є в одному примірнику. І це теж проблема, властива НБУВ. Вона цілком вирішується створенням електронної копії, але процес гальмується через неврегульованість його на законодавчому рівні. Проблема доступу до потрібної інформації в разі її «одноекземплярності» до певної міри пом'якшують електронні інформаційні ресурси, що їх пропонує інтернет-портал НБУВ.

При підготовці інформаційно-аналітичних матеріалів використання електронних ресурсів та Інтернет дає можливість швидкого доступу до різноманітних інформаційних ресурсів незалежно від часу та відстані, забезпечує одночасне користування необмеженою кількістю документованої інформації.

Можливості безпаперової обробки та користування електронним документом дають змогу розширити аудиторію потенційних користувачів, уникнути процесу його друку та розповсюдження традиційними каналами транспортування. Для введення документа в обіг достатньо розмістити його на сервері, або ж на сайті, зареєструвати в пошукових системах і забезпечити можливість віддаленого доступу до документа через телекомунікаційні мережі.

Ведучи мову про фонди НБУВ, зокрема про доступ до електронних ІР, слід зауважити, що інформаційний працівник, аналітик звертається до бібліотеки не тільки і не стільки в пошуках книги, скільки в пошуках інформації за певною проблематикою. Більше того, неважко спрогнозувати, виходячи із сучасних тенденцій розвитку інформаційного ринку, що потреба в такій структурованій, тематичній інформації зростатиме як в управлінських структурах, так і серед інших категорій читачів. Головною ж ланкою традиційних «паперових» бібліотечних технологій є каталог: саме з його допомогою користувачу надається первинний ресурс (книга, стаття тощо). Ця «ресурсна» орієнтація збереглась і для електронного каталога. Тоді як електронна бібліотека має бути орієнтована на тих користувачів, яким потрібні не електронні ресурси самі по

собі, а різноманітні автоматизовані інтелектуальні сервіси з тематичної обробки повнотекстової (і пов'язаної з нею нетекстової) інформації.

Саме наявністю таких багатофункціональних сервісів (а не електронних за формою ресурсів) електронна бібліотека принципово відрізняється від традиційної. Так, Я. Шрайберг підкреслює, що електронні бібліотеки «відрізняються від традиційних бібліотек не тільки і не стільки тим, що використовують електронний формат видань, а в першу чергу тим, що забезпечують доступ до віддаленого, розподіленого та різно-рідного ресурсу за допомогою телекомунікаційних технологій» [261].

Високий рівень інформаційного сервісу та новітні технології електронної доставки документів дають змогу науковим бібліотекам скорочувати витрати на комплектування, відмовляючись від передплати мало використовуваних і дорогих періодичних видань, замовляючи окремі статті з них «за вимогою» того чи іншого користувача, що значно дешевше, ніж придбання друкованої версії або ліцензії на дистанційний доступ. Але є ризик, що поступова відмова бібліотек від придбання та зберігання документів у майбутньому призведе до втрати унікальності її фондосховищ. Тому альтернатива «доступ чи володіння» має вирішуватися на користь останнього.

Наповнення електронних фондів стало одним із пріоритетних напрямів формування ІР НБУВ. Розширення повнотекстових баз даних створює умови для розв'язання цілого ряду проблем підвищення якості обслуговування читачів. Водночас постійного вдосконалення потребує система інформаційного сервісу електронної бібліотеки НБУВ.

Діяльність СІАЗ з наповнення власних електронних баз даних оперативною інформацією, створення оперативного інформаційного ресурсу та його поступове переведення в процесі виготовлення інформаційно-аналітичної продукції в ретроспективний та архівний ресурс сприяє формуванню великих масивів структурованої, тематичної інформації в складі інформаційних ресурсів НБУВ та введенню в обіг суспільно значущої інформації.

Умовно можна визначити кілька напрямів такої діяльності. Один з них – це створення електронних видань на базі інтеграції оперативної та ретроспективної інформації (що можуть мати також друкований аналог). За характером відображеної у виданнях інформації їх можна розподілити на кілька підвидів: інформаційні, реферативні, оглядові, прогнозно-аналітичні та ін. Крім того, видання СІАЗ за своїм призначенням

виконують різні функції. Більша частина з них орієнтована на інформування органів державної влади про оцінки її діяльності в українському суспільстві та за кордоном, відгуки конкретних груп і категорій населення чи ЗМІ певної спрямованості. До таких видань належить «Резонанс» – бюлетень оперативної інформації електронних видань для керівників та їхніх референтів, у якому рубрики «законодавча влада», «виконавча влада», «політика», «економіка» заповнюються оперативною інформацією відповідного змісту, а рубрика «аналітика» містить аналітичні огляди та довідки стосовно актуальних суспільно-економічних і політичних проблем, підготовлені на базі як оперативного, так і ретроспективного інформаційного ресурсу.

Інформаційно-аналітичний журнал «Україна: події, факти, коментарі», присвячений висвітленню та аналізу найактуальніших подій суспільного життя в економічній, політичній та соціальній сферах, проблемам ефективності державотворчого процесу в Україні. Значна його частина ґрунтується на матеріалах з регіональної проблематики. На базі оперативної інформації готується рубрика «Коротко про головне», у рубриці «Наука – виробництву» використовується оперативна та ретроспективна інформація. Такі рубрики, як «Економічний ракурс», «Аналітика», «В об'єктиві – регіон» готуються з використанням відкритих джерел оперативної, ретроспективної та архівної інформації. Журнал видається двічі на місяць.

У багатьох аналітичних матеріалах і бюлетенях досліджуються проблеми економічного, політичного та соціального розвитку України чи окремих країн світу. А також питання міжнародного співробітництва, як, наприклад, у бюлетені «Українсько-російські відносини: досягнення та перспективи співробітництва».

Слід зауважити, що часто управлінські структури потребують не термінової доставки оперативної інформації, а навпаки, її моніторинг, приміром, протягом тижня з метою виявлення тенденцій, закономірностей процесів суспільного життя. Такі видання, як «Політичні технологи та технології», «Тиждень: інформаційна проекція» «Політичні партії в демократичному процесі» виходять щотижня.

Частина видань СІАЗ НБУВ інформує громадськість про стан справ у певній суспільній сфері та діяльність органів влади з удосконалення цих процесів. До таких видань можна віднести «Шляхи розвитку української науки», «Проблеми інформатизації», «Київ сьогодні», «Регіони сьогодні» та ін., у яких надається огляд відібраної, структу-

рованої за рубриками, обробленої оперативної інформації з певної проблематики.

Проблеми безпеки держави, бізнесу, особи – серед пріоритетних інтересів замовників СІАЗ і НЮБ. Управлінські структури цікавить як оперативна інформація на ці теми, так і структурована, моніторингова ретроспективна, а також і монографічні дослідження. Серед таких матеріалів – бюлетені «Соціальні мережі як чинник інформаційної безпеки», «Безпека підприємництва», «Потенційні ризики у сфері суспільної безпеки», огляди наукової літератури «Інформаційно-психологічні впливи на населення України», «Соціальна безпека», «Інформаційна безпека: зарубіжний досвід» та ін.

Інформаційно-аналітичні структури часто виступають проміжною ланкою в системі комунікацій між громадянами та владою. Отримуючи інформацію від органів державної влади, вони доносять її споживачам без викривлень, зумовлених упередженістю, заангажованістю, гонитвою за сенсаційністю тощо (властивих ЗМІ).

Так, підготовлені СІАЗ Національної бібліотеки України ім. В. І. Вернадського спільно з управлінням у зв'язках з громадськістю Секретаріату Кабінету Міністрів України оперативні коментарі та роз'яснення на звернення громадян у сфері соціального захисту у вигляді збірки «Влада для громадян» та електронної бази даних за своєю суттю є одним з напрямів розвитку електронного врядування.

Інший напрям розширення й урізноманітнення ресурсів НБУВ за рахунок введення оперативного інформаційного ресурсу – формування електронної бази даних СІАЗ за такими основними темами:

- діяльність органів державної влади;
- соціально-економічне та політичне життя регіонів;
- проблеми національної безпеки;
- діяльність політичних партій та громадських організацій у контексті основних подій суспільно-політичного життя;
- український та зарубіжний досвід розвитку науки;
- проблеми ринку праці в Україні.

Крім того, у процесі підготовки деяких інформаційно-аналітичних продуктів СІАЗ, власне, оцифровує інформацію з паперових носіїв фонду (книги, журнали, газети) і структурує її за певними темами. Наприклад, сканується наукова література, що надходить до бібліотеки з проблем національної безпеки.

Підвищенню аналітичного рівня оперативної інформаційної продукції, яка створюється бібліотечними структурами, її видовому урізноманітненню за рахунок доповнення інформаційно-бібліографічних та інформаційно-реферативних видань інформаційно-аналітичними сприяє використання соціальних медіа як джерела оперативної інформації та виникнення нового жанрового підвиду інформаційної аналітики – оперативної аналітики.

Досвід інформаційно-аналітичної діяльності таких вітчизняних бібліотек, як Національна бібліотека України ім. В. І. Вернадського, Національна парламентська бібліотека України, Івано-Франківська обласна універсальна наукова бібліотека ім. І. Я. Франка, Львівська обласна універсальна наукова бібліотека, Полтавська обласна універсальна наукова бібліотека ім. І. П. Котляревського, Центральна державна науково-технічна бібліотека гірничо-металургійного комплексу України та інші показав: оперативні інформаційні ресурси при втраті актуальності трансформуються в розряд ретроспективних ресурсів, а згодом – архівних документів. Водночас спостерігається зустрічний процес: частина ретроспективних інформаційних ресурсів та інформація архівних документів під час підготовки оперативного інформаційно-аналітичного продукту може актуалізуватися і бути використана як його складова. Ефективне виконання інформаційно-аналітичних запитів користувачів відповідними бібліотечними структурами передбачає дотримання ними технологічного циклу, що складається з формування оперативного інформаційного ресурсу у вигляді нових записів і/або документів, підготовки на їх основі синтезованого інформаційно-аналітичного продукту та його доставки користувачу; переведення з втратою актуальності оперативного інформаційного ресурсу до баз даних ретроспективної інформації, а згодом – в архівні документи; пошук документів у цих масивах за запитом будь-яких суб'єктів інформаційного виробництва.

Розглядаючи питання використання оперативної інтернет-інформації в роботі інформаційно-аналітичних структур бібліотек, окремо слід звернути увагу на особливості роботи аналітиків з оперативною інформацією в умовах інформаційних шумів.

3.2. Шляхи мінімізації інформаційних шумів при використанні оперативної інтернет-інформації

Одна з проблем, що постає перед аналітиком під час відбору матеріалів – отримання на свій запит з інформаційних систем Інтернету великої кількості інформації, непотрібної в цей час і стосовно цього запиту. Ідеться про так званий інформаційний шум (ІШ).

Хоча у сфері інформатики цей термін широко вживається, однозначного визначення поняття немає. Так, за словами Ю. Ільїна, інформаційний шум – це коли внаслідок надходження великого обсягу інформації «більша її частина стає нерелевантною, тобто не корисним сигналом, а саме шумом, відфільтрувати який виявляється дуже важко» [71]. Спираючись на поняття релевантності (відповідності запиту), інформаційний шум визначають ще як невідповідність знайденої інформації запиту.

Під інформаційним шумом можна також розуміти непотрібну, невчасну інформацію, що заважає споживачу сприймати іншу – відповідну його запитам.

Можна погодитися з Ларсом фон Трієром, який вивів одне з найчіткіших визначень інформаційного шуму: «Будь-яка надлишкова, непотрібна та несвоєчасна інформація має кваліфікуватись як інформаційний шум» [75]. Останнім часом проблема ІШ, що до певної міри існувала завжди, значно актуалізувалась насамперед з ряду об'єктивних причин, пов'язаних з розвитком цивілізації (наприклад, у зв'язку з «інформаційним вибухом» як наслідком стрімкого розвитку інформаційних технологій, світовими глобалізаційними процесами, відставанням у розвитку технологій пошуку й аналізу інформації від технологій її виробництва та ін.).

На достовірність переданої інформації впливають об'єктивні та суб'єктивні чинники: якість її джерела, психологічні риси та спеціальні навички особистості, обставини отримання інформації, наявність різних перешкод на шляху проходження інформації. Можна також виділити комплекс психологічних факторів, що впливають на об'єктивність і достовірність інформації: механізми психологічного захисту особистості, комунікативні бар'єри, стереотипи тощо.

Ведучи мову про суб'єктивні причини виникнення та зростання ІШ, слід звернути увагу на те, що шум може бути ненавмисний (серед причин його виникнення – факти-

чні помилки, механічні, технічні, коректорські тощо) і навмисний (серед причин – політична пропаганда, PR-акції, маніпулятивні технології, комерціалізація, жовта преса тощо).

В ідеалі повнота інформаційного пошуку і точність інформаційного пошуку повинні наближатися до одиниці, хоча на практиці їх значення коливаються в межах від 60 до 90 %. Коефіцієнт інформаційного шуму k визначається відношенням числа нерелевантних документів ($L-A$), виданих у відповіді користувачеві до загальної кількості документів L , виданих на запит користувача [74]:

Розглянемо один з багатьох аспектів проблеми ІІІ – «зашумлення» інформаційних потоків унаслідок використання інтернет-виданнями деяких сучасних прийомів журналістики і особливості роботи аналітика з цими потоками.

Комерційний підхід ЗМІ до виробництва й поширення інформації в умовах ринку диктує необхідність подачі матеріалу в такий спосіб, щоб за будь-яких умов продати продукт, отримати прибуток. Видання прагнуть усіляко привернути увагу читача, тому готові подати навіть малозначущу новину, так, щоб він її помітив. З потоку новин вибираються такі повідомлення, які викличуть яскраву емоційну реакцію у читачів. Усе це, як і популярна нині теза про те, що «новина має бути зі знаком мінус», яка особливо помітна в роботі інтернет-видань, значно ускладнює аналіз, оскільки доводиться витратити зусилля на відсіювання емоційної складової, перебільшень і неточностей, щоб одержати певну кількість інформації, наявної в публікаціях.

Тому, працюючи з джерелами, слід намагатися відрізнити події значущі від штучних мотивів, покликаних допомогти виданню виділитися з ряду собі подібних. Варто зважати на ті прийоми сучасної журналістики, до яких часто вдаються журналісти при висвітленні подій аби привернути увагу читача: переважно описувати події, що стосуються елітних прошарків суспільства; сенсаційні, кризові, екстремальні події – голод, війни, надзвичайно жорстокі злочини тощо домінують над явищами повсякденного життя, негативна подія швидше привертає увагу; у події повинен бути головний (позитивний) герой, у якому читачі могли б побачити себе; подія має однозначно розумітися читачами; подія повинна бути максимально узгодженою зі згадуваними темами новин.

Проблеми інформаційного шуму повністю уникнути неможливо, однак негативний ефект від неї можна істотно зменшити, якщо використовувати спеціалізовані видання,

де висвітлюються конкретні питання або замовляти певні види досліджень, які дають змогу отримати унікальні відомості про об'єкт дослідження з низьким рівнем інформаційного шуму.

Журналістські прийоми подачі новин потребують уважного підходу при аналізі текстів. Часто в тональності подачі інформації переважає сенсаційність, претензія на оригінальність, видимість корисності та документальності. Саме ці складові і треба знайти в матеріалі, проаналізувати, оцінити їх дійсну значущість і взяти з тексту тільки те, що стосується досліджуваного питання, а не «привабливо-рекламної» оболонки. Емоції, що переповнюють деякі публікації, роблять описувані в них події тільки зовні правдоподібним. Розглянувши уважніше наведені факти, часто можна побачити і тенденційність їх інтерпретації, і замовчування чи підтасовування.

Постійно винаходяться нові витончені способи подачі подій. Наприклад, один з них, так званий інфортейтмент. Суть його в тому, що обігруються новини, нібито для того, щоб зробити їх зрозумілими читачеві. У гонитві за розважальністю у матеріал вбудовується значна кількість додаткових, лише опосередковано пов'язаних сюжетів. Аналіз усієї цієї додаткової інформації в кращому разі малопродуктивний, а то й даремний. Або інший спосіб, під назвою фінішинг – доведення новини і відгуків на неї до логічного кінця. Такий журналістський прийом дає можливість багато разів використовувати реакцію на публікацію, обговорюючи кожну тему в якомусь новому ракурсі, максимально довго привертати до неї увагу читача. Вставляються довільні коментарі, не дуже пов'язані з основною темою, допускаються, і навіть вітаються повтори описів, які створюють значний інформаційний шум, що заважає при пошуку й аналізі інформації.

При очевидному «перевиробництві» різноманітних інформаційних «субпродуктів», де власне інформація й базована на ній аналітика постійно губляться, інформаційний шум іноді навіть набагато ефективніше, ніж цензура, витісняє істотну інформацію з простору, досяжного пересічному споживачеві. Інформаційний сурогат у вигляді політехнологічних штампів завуальовує інформацію. При цьому немає доказових підстав назвати цей ефект наслідком спеціальних маніпулятивних технологій, запроваджуваних в ЗМІ. У всякому разі, можна стверджувати, що «забалакування» корисної інформації є наслідком недосконалості інформаційного простору в цілому. І якщо навіть

його свідомо «інфікують» псевдоінформаційними приводами або штучними сенсаціями тощо, – то результат, який маємо, стає можливим лише завдяки відсутності імунітету інформпростору від цих посягань.

Тож використовувати ОП для підготовки інформаційно-аналітичних матеріалів можна тільки після детального аналізу.

Під час аналізу дослідник має намагатися впорядкувати дані за ознакою подібності або відмінності. Типологізація, тобто виявлення стійких поєднань властивостей ситуацій, процесів, подій, що досліджуються, дає змогу поєднати розрізнені факти, згідно з тією або іншою концепцією. Групувати матеріали можна за різними ознаками залежно від наявних завдань.

Інформацію також слід оцінити та відсортувати за достовірністю (підтверджувана, сумнівна, неправдоподібна тощо) і оперативністю (історія питання, стан на сьогодні, прогноз). Якщо немає можливості встановити достовірність інформації, то побічно про неї можна судити за надійністю її джерела (надійне, досить надійне тощо). Підвищенню рівня об'єктивності й ґрунтовності аналізу сприятиме наявність достатньо представницької підбірки матеріалів з різних джерел. Проте надмірно критичний підхід до оцінки достовірності інформації не повинен вести до іншої крайності, коли разом з інформаційним шумом відкидається і корисна інформація. Зібраної інформації має бути достатньо для якісного аналізу. Це також означає, що в підбірці інформації відображені всі істотні сторони проблеми та значущі факти. Вимоги до повноти джерела залежать від поставлених завдань.

Аналізуючи зібрані матеріали, важливо відсікти інформаційний шум, зосередитися на найголовніших питаннях, уникнути зайвої деталізації, не намагатися охопити абсолютно все, що стосується теми.

Науковий рівень аналітичної роботи зросте, а обсяг інформаційного шуму зменшиться, якщо аналітик зможе оцінити, наскільки наведені в матеріалі конкретні приклади проілюструють сказане автором. Які цифри, подробиці могли б підтвердити або спростувати його твердження. Де вони одержані і чи вказані ці джерела. Якщо це можливо, подати додаткові відомості про цей предмет. Далі необхідно спробувати вичленувати основні думки автора статті. Для відносно невеликої статі можна провести аналіз кожного абзацу тексту. Виділити ключові фрази, основні думки та ідеї абзацу.

У хорошому, інформаційно насиченому, аргументованому матеріалі не вдасться значно зменшити обсяг абзаців при такому реферуванні. У слабких, пропагандистських статтях – буде багато «води», журналістських штампів, нескінченних повторів і різних маніпулятивних прийомів.

Аналітик має перевірити актуальність інформації, тобто з'ясувати, наскільки дійсно важлива описувана подія, чи не «підігриваються» відомості про неї штучно. Це можна зробити, проаналізувавши загальний обсяг повідомлень на цю тему, оскільки інтенсивність маніпулятивних публікацій дещо більша, ніж у звичайних подій (як правило, за рахунок запущених «інформаційних хвиль»). Тут потрібно провести контент-аналіз, пошукати повтори в різних джерелах, подібності та збіги в наявних текстах.

Цей вид аналізу ґрунтується на цілком зрозумілих передумовах. Автори текстів підбирають аргументи, їх послідовність, мовні обороти та приклади. Це робиться для того, щоб краще донести (чи приховати) певні ідеї або в потрібному ключі впливати на аудиторію. Тому можливий і зворотний процес – аналізуючи елементи тексту, можна визначити, про що дійсно хотів сказати або промовчати автор. Контент-аналіз – це метод, який зазвичай розуміється як переклад характеристик досліджуваних текстів у кількісні, числові показники. Одержані дані статистично опрацьовують, і результатам дається змістовна інтерпретація. Задум контент-аналізу полягає в тому, щоб систематизувати враження від читання документа, зробити їх наочними, такими, що перевіряються. Озброєний такою методикою дослідник зможе не просто впорядкувати свої відчуття, але навіть дізнатися з тексту більше, ніж хотів повідомити його автор. Скажімо, настирне повторення якихось тем або вживання характерних формальних елементів чи конструкцій, навіть не усвідомлюване автором, виявляється при статистичній обробці і певним чином інтерпретується дослідником. До певної міри контент-аналіз – це науково обґрунтований метод читання між рядків.

Різні компоненти, образи, думки та стереотипи представлені в публікаціях ЗМІ різної спрямованості, піддаються вимірюванню. Можна дослідити, яке місце вони посідають у загальному обсязі, їх послідовність і/або частоту, з якою вони трапляються. При уважному розборі можна усвідомити динаміку змісту – ті випадки, коли, наприклад, когось раптом перестають або починають лаяти або коли в текстах раптово

з'являється нова тема.

Слід зазначити, що контент-аналіз бажано застосовувати не до окремого тексту, а до інформаційних масивів, а ще краще до інформаційних потоків, що складаються з великої кількості текстів, оскільки статистичні закономірності виявляються тим виразніше, чим більше обсяг вибірки. Під час аналізу важливо з'ясувати причини і наслідки досліджуваних явищ і визначити напрям розвитку ситуації, іноді для цього достатньо навіть смислового збігу даних з об'єктивно незалежних джерел.

Корисним також є застосування методу івент-аналізу – аналітичної методики вивчення динаміки розвитку подій або їхньої послідовності. Сьогодні метод івент-аналізу найчастіше використовується для: а) вивчення воєнних конфліктів; б) масових акцій; в) динаміки переговорів; г) розвитку міжнародних подій.

Метод івент-аналізу використовується за допомогою великої бази даних, у яких зібрані події, стандартизовані за такою схемою: 1) суб'єкт-ініціатор (хто); 2) сюжет (що); 3) об'єкт (щодо кого); 4) дата події (коли). Систематизовані таким чином події зводяться в матричні таблиці, ранжуються та підраховуються. У результаті нарощується певна інформаційна структура зв'язків об'єктів і може навіть виникнути «похідна» інформація, відсутня в явному вигляді в джерелах. При такому підході стає можливим простежити ланцюжки зв'язків об'єктів, що беруть участь у досліджуваній ситуації.

Коли виникає підозра, що йдеться про навмисно підготовлену дезінформацію, необхідно виявити мотиви, якими керувалися автори. Читаючи статтю, потрібно проаналізувати не тільки відображені в ній факти, а й зрозуміти особисте ставлення журналіста до обговорюваної проблеми. Особливу увагу слід звернути на особу журналіста, його зв'язки, контакти, репутацію в ділових і політичних колах. Багато в чому цьому допомагає хоча б приблизне знання належності видання до конкретних фінансово-промислових угруповань, незважаючи на те що ангажована лінія може проводитися достатньо тонко.

Смислові акценти, що розставляються в статтях, можуть бути довільними. Якщо вони відображають політичні пристрасті журналіста, на це завжди можна зробити якусь поправку, складніше, якщо стаття замовна, тоді важливість того або іншого фрагмента в статті, серед інших, може бути штучно завищена або занижена. У будь-якому випадку слід проаналізувати значення подій, з'ясувати кому вони вигідні, визначити

мотиви та коло зацікавлених осіб. Аналізуючи інформацію, не можна допускати недооцінку або переоцінку фактів, яку-небудь ухильність. Аналітик зобов'язаний врахувати та оцінити всі одержані дані, якими б суперечливими вони не були, а будь-яке його ставлення до інформації має бути аргументоване.

Аналітику також необхідно скласти уявлення про можливий об'єкт впливу (на яку саме аудиторію розраховував автор публікації). Звернути увагу чи присутні в статті елементи прихованої реклами і якщо так, то кому вона вигідна і хто можливий замовник цієї публікації. Проаналізувати стильові особливості написання статті, абстрагуючись від контенту. Такий аналіз деколи дає змогу зрозуміти істинні мотиви авторів.

Призначення замовних матеріалів, маніпулятивних прийомів, пропагандистських акцій можуть бути різними. Наприклад, створювати потрібну громадську думку, впливати на політику органів влади, зміцнювати авторитет і довір'я серед партнерів і клієнтів, стратегічно і тактично дезінформувати (підірвати й ослабити позиції) конкурентів на ринку та ін. Для таких матеріалів характерні як свідоме замовчування та перекручування фактів, які аналітик, розпізнавши й проаналізувавши, використовує для своїх висновків, так і перенасиченість інформаційного шуму, вплив якого аналітик має уміти якщо не нейтралізувати, то максимально мінімізувати. Питанням захисту від маніпулятивних дій присвячено багато наукової літератури, але в контексті теми нас цікавлять найзагальніші принципи уникнення чи зменшення їх впливу на аналітика.

Більшість маніпулятивних інформаційних дій базується на емоційній дії. Маніпуляція досягає мети, якщо вона випереджає процес мобілізації психологічного захисту об'єкта враження. Тому таке велике значення в ЗМІ надається сенсаційності та терміновості сенсаційних фактів. Для аналітика важливо не піддаватися такому тиску, сформулювати свою думку з того або іншого питання лише добре все обдумавши. Найлегше маніпулювати людиною, яка мислить стереотипами, що за своєю суттю є певними алгоритмами поведінки та життя. Відхід від них може допомогти зруйнувати всю програму маніпуляції.

Під час аналізу тексту аналітик не повинен бути тільки споживачем готових ідей, рішень. Перш ніж сприйняти нав'язувану підказку, її слід усебічно проаналізувати. А важливі твердження, що можуть мати серйозні наслідки, обов'язково перевірити за іншими джерелами. Російський політолог С. Кара-Мурза наголошує на тому, що мані-

пулювання свідомістю стає неможливим за наявності альтернативних джерел інформації. Отримуючи різну інтерпретацію тих чи інших подій у різних мас-медіа, людина може зробити свої власні висновки і мати свою точку зору – настільки, наскільки це можливо за умов інформаційного шуму [85].

Саме критичний підхід до запропонованих трактувань подій допоможе запобігти маніпулятивному впливу. Також важливо виявити глибинні причини подій, докопатися до «коренів проблеми». Це можна здійснити, наприклад, якщо відкинути запропоноване трактування і почати ставити власні запитання, заглиблюючись у предмет крок за кроком.

Вважається, що один з найефективніших способів захисту від маніпуляції – відмова від мови маніпулятора. Навіть якщо вдається до найпростішого способу – переказати цей матеріал «своїми словами», то це допоможе аналітику не тільки краще зрозуміти суть справи, а й уникнути маніпулятивного впливу. При цьому потрібно сприймати повідомлення, по можливості, неупереджено, уникати ідеологічних категорій, ярликів і штампів. Дуже часто вигідне для когось рішення подається як таке, що не має альтернативи. Це вже, з огляду на багатоваріантність буття, є підставою для аналізу – можливо, такий текст несе в собі ознаки маніпуляції.

Щоденні новини інтернет-видань – це, власне, певна модель дійсності і відображає вона тільки деякі її сторони. Тому, якщо втиснути якусь проблему в штучно побудований контекст, то, використовуючи недосконалість або особливість моделі, можна підвести об'єкт (читача) до потрібних для маніпулятора висновків. Якщо в аналітика є такі підозри, то варто змінити постановку питання, замінити пропонований контекст іншим, побудованим або ним самим, або одержаним з незалежних джерел.

Маніпулятивні впливи здебільшого являють собою інформаційний шум або супроводжуються ним. Очевидно, що технології маніпулятивного впливу на користувача інтернет-інформації будуть удосконалюватись, відповідно зростатиме й рівень шуму в інформаційних потоках мережі.

З огляду на це знання прийомів подачі інформаційних матеріалів, що сприяють насиченню інтернет-простору інформаційним шумом, а також основних принципів захисту від маніпулятивних впливів, дасть змогу аналітику мінімізувати ці впливи, зробити процес аналізу інформації ефективнішим і якіснішим.

3.3. Електронні розрахунки за онлайн-послуги бібліотечного сайту в контексті маркетингової стратегії

Зростання вимог до бібліотечного сервісу зумовлене зміною стандартів життя суспільства, логікою розвитку сучасних інформаційних потреб людини, а відповідно й інфраструктури їх задоволення.

Формування нового типу користувачів бібліотеки, орієнтованих на обслуговування з високим рівнем оперативності та інтерактивності, вимагає від бібліотек надання послуг у режимі онлайн, зокрема й інформаційно-аналітичних матеріалів, створених на базі оперативної інтернет-інформації. Організація такої послуги в режимі реального часу на порядок підвищує швидкість оперативного інформаційного обміну з користувачами.

У зв'язку з цим зростає роль маркетингової стратегії бібліотеки. Маркетинговий підхід фактично ув'язує можливості бібліотеки з потребами культурно-інформаційного ринку і є засобом впливу бібліотеки на користувача.

Ф. Котлер, засновник концепції маркетингового управління, чітко поділяє маркетинг на комерційний та некомерційний [112].

Комерційний маркетинг – комплексна система організації виробництва і збуту на фірмовому рівні, орієнтована на повне задоволення попиту конкретних споживачів і отримання на цій підставі високих прибутків.

Некомерційний маркетинг на перший план ставить не прибуток, а задоволення потреб користувачів. Некомерційний маркетинг розглядається як ефективний інструмент досягнення суспільних інтересів у бюджетних галузях діяльності.

Некомерційні підприємства (бібліотеки) можуть використовувати філософію та інструментарій маркетингу так само, як і комерційні. Вони також повинні знаходити й ідентифікувати свої ринки, досліджувати потреби користувачів, пропонувати відповідні послуги та товари, створювати канали поширення послуг, займатися рекламою та налагоджувати зв'язки з громадськістю.

Так, О. Куракова серед основних принципів маркетингової орієнтації бібліотеки на-

водить положення комерційного та некомерційного маркетингу, зокрема:

- Надаються тільки ті послуги, які мають або матимуть попит (основоположний принцип орієнтації на перспективний попит).
- Асортимент інформаційно-бібліотечних послуг може бути достатньо широкий та інтенсивно оновлюється з урахуванням вимог споживачів. Відповідно процеси й технології надання інформаційно-бібліотечних послуг мають бути гнучкими (принцип широти оновлення асортименту послуг і продуктів).
- Ціни на інформаційно-бібліотечні послуги формуються під впливом динаміки платоспроможного попиту й аналогічних послуг інших інформаційних і бібліотечних центрів (принцип орієнтації ціни на попит і ціни споживання).
- Комунікаційна діяльність ведеться активно, спрямовується на конкретні цільові групи споживачів інформаційно-бібліотечних послуг (принцип цільового просування послуг).
- У бібліотеках стратегічні рішення готуються і приймаються людьми, компетентними в кон'юктурі інформаційно-бібліотечних послуг (принцип підбору кадрів, орієнтованих на маркетинг).
- Прогноз розвитку інформаційно-бібліотечних послуг ведеться як за профілем установи, так і у сфері зовнішньої кон'юктури ринку інформаційно-бібліотечних послуг (принцип ринкової орієнтації).
- В організаційній структурі бібліотеки формується підрозділ (відділ, служба, група) маркетингу, що несе відповідальність за успіхи й імідж бібліотеки і має повноваження контролювати та ефективно забезпечувати виконання своїх рекомендацій функціональними й іншими підрозділами бібліотеки (принцип формування відповідального підрозділу) [119].

Можна сказати, що поєднання в комплексі комерційного та некомерційного маркетингу в бібліотеках вирішує два завдання: виконання бібліотекою її суспільних функцій на значно вищому рівні та отримання прибутку для забезпечення цього рівня.

Сьогодні прояв такого поєднання спостерігаємо, зокрема, у переорієнтуванні маркетингу у сфері бібліотечних послуг на читача як на клієнта.

Як зазначає у зв'язку з цим І. Давидова, перетворення сучасних бібліотек на центри інформаційних електронних ресурсів, які функціонують на принципово новій сучасній

технічній та технологічній базі, є передумовою того, що споживач стає дедалі доступнішим на індивідуальному рівні. Віднині він сприймається як особистість, а не знеособлена одиниця того чи іншого сегмента інформаційного ринку. Застосування сучасних інформаційних технологій у бібліотечно-інформаційному обслуговуванні має вести до відходу від маркетингу, спрямованого на масового споживача, до застосування концепції управління взаємовідносинами зі споживачем [51].

Якщо в межах некомерційного маркетингу бібліотекаря не надто цікавили подробиці й мотиви запиту користувача (він виконував його в межах своєї компетенції і відповідно до чинних правил, а бібліотека при цьому як монополіст на послугу була впевнена, що користувач усе одно прийде), то орієнтація на клієнта висуває на перший план турботу про нього, його смаки та запити. Насамперед як умову динамічного розвитку самої бібліотеки та просування її послуг на інформаційному ринку.

Якщо говорити про платні онлайн-послуги бібліотек, то орієнтація на споживача потребує вирішення завдання не простого продажу інформаційних послуг, а, по-перше, виробництва саме тих з них, які на цей момент користуються найбільшим попитом, по-друге, можуть реалізовуватися з максимальним ефектом, у найприйнятніший для споживачів спосіб.

Сучасний бібліотечний сайт

Основні очікування сучасного користувача бібліотечного сайту щодо платних інформаційно-бібліотечних послуг, пов'язані з переходом від традиційних форм до електронних, можна сформулювати таким чином:

- оперативне (в ідеалі – онлайн-режимі) цілодобове обслуговування;
- виробництво актуального і релевантного інформаційного продукту;
- оперативна доставка інформаційного продукту на «робочий стіл» користувача.

Іншими словами: користувач зайшов, побачив, купив;

– використання для інформаційного обслуговування не лише фонду бібліотеки, а й інформаційних ресурсів інших установ.

Таким чином, ідеться про дистанційне обслуговування користувачів сайту в онлайн-режимі.

Ряд провідних бібліотек України, Росії надають цілий комплекс платних інформаційних послуг за допомогою своїх сайтів.

Наприклад, одним з напрямів інформаційного обслуговування читачів, що найінтенсивніше розвиваються, є електронна доставка документів. Ця форма обслуговування передбачає забезпечення віддалених абонентів документами з фондів бібліотеки. Документи найчастіше пересилаються абонентові електронною поштою у форматі файлів pdf, txt, doc, tiff. Проте нерідко розмір файлів настільки значний, що застосовується інша технологія доставки, коли документ викладається на FTP-сервер бібліотеки або хмарні сервіси, а користувачеві повідомляється пароль доступу до цього матеріалу (така методика використовується, зокрема, в Інституті наукової інформації суспільних наук РАН).

Передплата інформаційних матеріалів – також зручний та популярний вид надання платних послуг з допомогою сайту.

Проте розрахунки за надані послуги проводяться неоперативно, через оплату рахунків у банківських установах.

Перелік платних послуг НБУВ перевищує півсотні позицій, частина з них орієнтована на віддаленого користувача, але надаються вони не в онлайн-режимі, оскільки способи оплати передбачені традиційні.

А сьогодні вже абсолютно очевидно – надання онлайн-послуг бібліотечними сайтами продиктоване розвитком сучасних інформаційних потреб людини, яка завжди прагнула задовольняти ці потреби якомога оперативніше, а в наш час для цього з'являються широкі можливості.

Це підтверджується і статистичними даними. Зокрема, кількість користувачів Інтернету в Україні перевищила 19 млн [266], постійно збільшується і кількість онлайн-бібліотечних користувачів. Так, портал Національної бібліотеки України ім. В. І. Вернадського щодня відвідують понад 50 тис. користувачів. Якщо у 2004 р. щодобові відвідини становили 2,3 тис., то з грудня 2011 р. – понад 50 тис. Має місце тенденція до збільшення попиту на повнотекстові ресурси. Найбільш популярним є депозитарій електронних копій наукової періодики України – до нього звертається 80 % користувачів, яким щодоби надається понад 300 тис. статей. Крім традиційних інформаційно-бібліотечних послуг (від складання тематичних бібліографічних довідок до складання тематичних автоматизованих баз даних), великі бібліотеки, що еволюціонують у напрямі інформаційних мультимедійних центрів, готові надавати результати своїх нау-

ково-дослідних робіт.

Наприклад, частина продукції, що представлена на порталі НБУВ, створена науковцями бібліотеки як інформація на базі інформації. Так, Служба інформаційно-аналітичного забезпечення органів державної влади та Національна юридична бібліотека НБУВ, крім інформаційно-аналітичних оглядів, бюлетенів, реферативних збірників тощо, які представлені у вільному повнотекстовому доступі, подають на своїй інтернет-сторінці наукові статті, оперативну аналітику, матеріали з власної бази даних, які є результатом як індивідуальних, так і колективних творчих зусиль і на які поширюються вимоги законів про інтелектуальну власність та авторські права. З метою вивчення попиту на продукцію служби проведено дослідження активності користувачів інтернет-сторінки СІАЗ у 2009 та у 2012 р. Виявилося, що протягом місяця ресурс відвідали у 2009 р. – майже 30 тис. користувачів, усього скачано близько 28 тис. файлів, у 2012 р. – понад 90 тис. користувачів і близько 100 тис. файлів скачано. Найбільшою популярністю користуються матеріали з випусків «Україна: події, факти, коментарі», «Резонанс», «Шляхи реформування української науки», «Соціальні мережі як чинник інформаційної безпеки», монографії та наукові статті співробітників СІАЗ. Слід зауважити, що зростання показників у 2012 р. зумовлене також збільшенням кількості виставлених матеріалів, особливо статей і монографій співробітників [246].

Про наявність попиту на наукові та аналітичні статті співробітників бібліотеки, і СІАЗ зокрема, говорить факт незаконного продажу в Інтернеті таких матеріалів, викачаних із сайту НБУВ різними заповзятливими ділками, у вигляді рефератів тощо.

Отже, маючи інформаційний продукт, який задовольняв би потреби користувача настільки, що він був би готовий заплатити незначні кошти (5–50 грн), сайт з високою відвідуваністю міг би в контексті переорієнтації на читача як клієнта запропонувати платні послуги в режимі реального часу. Тим більше, що обсяг вітчизняного ринку електронної комерції тільки за 2012 р. збільшився на 45 %, досягши понад 1,5 млрд дол. [187]. Але обов'язково постає питання електронних розрахунків за платні послуги сайту в онлайн-режимі.

Прикладів його успішного вирішення в державних бібліотеках України поки що немає. Однак можна використати досвід, напрацьований українськими суб'єктами електронної комерції. Найприйнятнішими в нашому випадку способами розрахунку вида-

ються sms-сервіс та електронні гроші.

Sms-сервіс (sms-білінг, короткі номери) дає змогу оплачувати товар чи послугу прямо з рахунку мобільного телефону, шляхом відправки sms-повідомлення. У відповідь на відправлене повідомлення абоненту надсилається короткий пароль (sms-ключ), за допомогою якого він отримує доступ до обраної ним послуги (наприклад, скачування файла). Такий сервіс надають білінгові компанії, які мають відповідне програмне забезпечення та угоду з мобільним оператором.

Вартість платежу обмежена сіткою коротких номерів оператора стільникового зв'язку, звичайно це значення від 0,1 до 10 дол. із кроком в 0,5–2 дол. Максимальна сума одного платежу становить 10 дол.

Прикладом використання такого сервісу державними органами може бути організація Київською міськкадміністрацією оплати за паркування авто в Києві.

Однією з переваг sms-платежів є те, що скористатися ними може практично кожен власник мобільного телефону – рівень покриття стільникового зв'язку високий.

Зручність, оперативність і перспективність таких розрахунків очевидні, як і сьогоднішні їх недоліки – зокрема, висока комісія операторів стільникового зв'язку та певна юридична невизначеність для бюджетних організацій.

В Україні частка власника сайту залежно від вартості послуги (вартості sms) становить від 10 до 40 % [148]. У російських операторів цей відсоток може бути не набагато більше [159].

Особливість sms-сервісу – незначні суми платежів за надані послуги, що має свої плюси та мінуси. Позитив, зокрема, виявляється в низькому рівні електронного шахрайства. Низька ціна також є додатковою мотивацією, щоб скористатися послугою.

З іншого боку, невисока дохідність цього бізнесу залишає незмінною ситуацію з розподілом прибутків на користь мобільних операторів.

Можна припустити, що з розвитком е-комерції sms-сервіс як спосіб електронних розрахунків буде й надалі розвиватись та вдосконалюватись, але надійності, оптимальних і зручних для користувача форм набуде, імовірно, за умови законодавчого втручання держави.

Розрахунки електронними грошима (ЕГ). Електронні гроші – зручний розрахунковий засіб, за допомогою якого можна купувати товари, оплачувати послуги, отримувати

вати оплату за виконану роботу, не відходячи від комп'ютера. Такі операції стали реальними завдяки появі електронних платіжних систем, які набувають в Україні подальшого розвитку. Серед найактивніших – PayPal, Яндекс Гроші, «Інтернет.Гроші», «ГлобалМані» та ін.

Операції з використанням електронних грошей проводяться через сайти електронних платіжних систем. Учасниками електронної платіжної системи можуть бути як юридичні, так і фізичні особи. Необхідна умова використання інтернет-грошей на програмній основі – наявність на комп'ютері клієнтської програми – інтернет-гаманця (аналог банківського рахунка) – і реєстрація в системі. Для здійснення операцій купівлі-продажу електронні гаманці повинні мати як покупці, так і продавці. Вводити, виводити або поповнювати гроші в гаманці можна різними способами:

- скретч-картками;
- банківськими переказами;
- поштовими переказами;
- внесенням готівки.

Просувається на цьому ринку також Національна система масових електронних платежів (НСМЕП), носієм інформації в якій є смарт-картка.

До недоліків електронних розрахунків можна віднести затримки з виплатою коштів – частки власника сайту. У більшості операторів перерахування грошей відбувається після 15 числа місяця, наступного за звітним (тобто заробіток за січень надійде не раніше 15 лютого).

Однак однією з найголовніших проблем, що виникають на шляху впровадження таких розрахунків за платні послуги, видається моральна неготовність більшості пострадянських, українських у тому числі, споживачів оплачувати інформаційні послуги бібліотек. Причини цього, здається, більше суб'єктивно-психологічні, ніж об'єктивно-матеріальні. Тут і психологічна настороженість щодо нових форм роботи, і пережитки «загальнонародної» форми власності, і побоювання, небезпідставні, можливості шахрайства – заплатиш, а тебе обдурять (за оцінками експертів, частка шахрайства у сфері електронних розрахунків становить 1–2 % від обсягу всіх операцій), і наявність в Інтернеті хоча й неякісної, однак безкоштовної інформації тощо.

Тобто загальний стан культури виробництва та споживання такий, що не сприяє ви-

никненню довіри між суб'єктами цих процесів і виробленню усталених, загальноприйнятних, чітких і зрозумілих правил на взаємовигідних засадах.

А це означає, що в разі введення оплати за послуги сайту, кількість відвідувачів різко зменшиться. Наскільки різко, можна побачити на прикладі російського сайту «Соціолайн», на якому для користувачів безсистемно викладалася література соціологічної тематики. Власник сайту для електронних розрахунків за викачані книги скористався послугами sms-сервісу. Вартість однієї sms становила в середньому 30 р.

За сім днів експерименту він отримав 102 sms (тобто, скачали всього 102 книги – замість звичних 20 тис.), і його загальний дохід становив 1 647 р., що дало підстави спрогнозувати 430 закачувань на місяць і близько 7000 тис. р. щомісячного доходу [164].

Отже, на прикладі цього експерименту можна зробити висновок, що внаслідок запровадження платних сервісів на сайті з неунікальним контентом зберегти вдається лише до 1 % від кількості відвідувачів, що користувалися сайтом на безкоштовній основі. Для приватного сайту такий рівень доходності та відвідуваності, можливо, і прийнятний. Для державних бібліотек, які зацікавлені в збереженні високої відвідуваності, варто, напевно, поєднувати на сайті широкий набір бюджетних послуг із запровадженням оплати за надання унікальних послуг і продукції власного виробництва.

При цьому слід враховувати й організаційні моменти. Склад виробничої структури бібліотеки як системи виробництва інформаційних продуктів і послуг залежить від характеру виробничих процесів: чим вони складніші, тим складніша структура, форми організації виробництва, обсяги й умови роботи бібліотеки. Виробнича структура бібліотеки має відтворювати характер розподілу праці між елементами системи.

Іншими словами, реалізуючи свою маркетингову стратегію (у тому числі й у частині запровадження електронних розрахунків за платні послуги), бібліотека має вирішити питання координатації маркетингових зусиль на всіх рівнях і внести уточнення у виробничу структуру. Серед іншого у великих бібліотеках це може бути введення (штатної чи позаштатної, на рівні розподілу повноважень) посади маркетолога.

Крім того, враховується загальний рівень готовності колективу: фаховий, психологічний, кадровий тощо.

Як зазначає П. Борхард [8], перш ніж розпочати цю роботу, необхідно поставити та одержати відповідь на такі запитання:

- Чи готове керівництво бібліотеки її підтримати?
 - Чи згодні з цим органи управління?
 - Чи готові до нових підходів співробітники бібліотеки, а якщо ні, чи є шанс їх переконати?
 - Чи є в бібліотеці співробітники, готові включитися в реалізацію маркетингової концепції і відповідати за окремі ділянки роботи?
- Якщо відповіддю на всі запитання буде «так», значить, є передумови для успішного початку.

3.4. Перспективні напрями розвитку інформаційної аналітики в діяльності бібліотек

Зміни в характері діяльності бібліотечного працівника, що сталися протягом останніх двох десятиліть, зумовлені як загальноцивілізаційними чинниками, так і внутрішньоукраїнськими.

У наш час розвиток інформаційної сфери у світі випереджає зростання економіки, з початку століття приблизно 5 % проти 3 відповідно [13, с. 15]. Зокрема, згідно з новітніми результатами дослідження, опублікованими Бостонською консалтинговою групою, інтернет-економіка відіграє дедалі важливішу роль у розвитку національних економік. Передбачається, що до 2016 р. 4,2 трлн дол. із спільного обсягу ВВП країн «Групи 20» припаде на інтернет-економіку. Відповідно до результатів дослідження, у найближчі чотири роки середній річний темп зростання мережевої економіки в розвинутих країнах становитиме 8 %, аналогічний показник в державах, що розвиваються, перевищить 16 % [185].

Тенденція переміщення трудових ресурсів зі сфери матеріального виробництва в інформаційну є найпомітнішою. За різними оцінками до 85 % працездатного населення США зайнято у сфері інформаційних послуг. Аналіз цих процесів фахівцями (роботи лауреатів Нобелівської премії Я. Тінберга, Р. Солоу, Д. Хікса, Д. Рея та інших учених) доводить залежність економічного зростання від рівня і темпів технічного прогресу, а також дає підстави стверджувати, що інформація та інформаційні технології

стали виробничою силою суспільства.

У суспільствах, у яких в основу виробництва покладено знання і новітні технології, для зростання обсягу матеріального виробництва вдвічі, необхідно як мінімум учетверо збільшити обсяг інформації, яка забезпечує цей розвиток [139, с. 3].

Інформація стає суспільним ресурсом, масштаби її використання сумірні з масштабами використання традиційних ресурсів. Ці об'єктивні процеси зумовлюють зміни і в соціальній структурі суспільства. Уже сьогодні в Україні співвідношення кількості людей, зайнятих у промисловості, сільському господарстві та у сфері послуг, змінюється на користь останньої [63]. Інформаційні послуги при цьому стають одним із провідних секторів економіки.

За таких умов значно зростає роль бібліотек, по-перше, як інституту зберігання знань людства, по-друге, як універсальних інформаційних центрів. Унаслідок трансформації суспільних (читацьких) потреб, зумовленої формуванням інформаційного суспільства, не лише вдосконалюється технічне й технологічне оснащення бібліотек, а й змінюються деякі їх функції, організаційна структура, виникають нові види взаємодії з іншими науковими закладами. Бібліотека набуває ознак великого наукового центру (що й спостерігаємо на прикладі НБУВ).

За словами В. Ільганаєвої, сучасна бібліотека за змістом діяльності – це нова установа – інфотека, що поєднує гібридний простір документальної та інформаційно-комунікативної діяльності, має високий рівень автоматизації на всіх ланках виробничо-господарської діяльності, є суб'єктом інформаційно-ринкових відносин на партнерських засадах з комерційними структурами; відрізняється від бібліотеки професійно-спеціальним розподілом праці фахівців, головним предметом діяльності яких стає саме інформація, а не форма її носія [79].

Значення бібліотек у сучасному світі демонструють слова одного з президентів США, сказані під час Тижня бібліотек у цій країні: «Потужні, оснащені сучасною технікою американські бібліотеки були й залишаються запорукою світового лідерства США в економіці та демократії» [117]. Б. Патон назвав бібліотеки передовою базовою ланкою інформатизації, підкреслюючи, що «рух в інформаційне суспільство починається від мережі бібліотек, бо вони є володарями всієї досі накопиченої та оприлюдненої інформації» [173].

Положення про те, що знання, інформація є ресурсом соціально-економічного розвитку, на думку автора, сповна не буде реалізоване доти, доки в суспільстві не відбудуться інституціональні перетворення і не буде створено відповідної інфраструктури. Окремою ланкою в цій інфраструктурі мають стати оснащені сучасною технікою бібліотеки, особливо з огляду на перспективи їх розвитку. Так, за концепцією О. Онищенко, у XXI ст. бібліотеки України мають еволюціонувати в напрямі інфополісів – науково-дослідних, інформаційних, бібліотечних, видавничих і культурно-освітніх комплексів з розвинутою інфраструктурою формування й аналітико-синтетичного опрацювання документних потоків для інформаційного забезпечення науки, виробництва, освіти та культури. Синтезована інформація, яка продукується в бібліотеках, стає затребуваним інформаційним джерелом у процесі прийняття рішень економічного, політичного, науково-гуманітарного характеру [67, с. 9].

Таким чином, роль бібліотек зростає і як елемента інформаційної інфраструктури, і інфраструктури для розвитку й самопідтримування інновацій.

Під впливом цих тенденцій змінюються характер праці бібліотечного працівника, його роль і образ у суспільстві.

З одного боку, бібліотечний працівник продовжує виконувати історично властиву йому функцію посередника (інформаційного навігатора) між інформаційними ресурсами і користувачем. При цьому професійні вимоги до нього значно зростають. Зокрема, він повинен опанувати сучасні технології пошуку, обробки, зберігання та доставки інформації тощо.

Як слушно зазначає І. Давидова [51], бібліотечні працівники з давніх часів мали справу з організацією інформації та знань. Для полегшення доступу до інформаційних ресурсів бібліотек створювалися різні пошукові посібники у вигляді класифікацій, каталогів, бібліографічних покажчиків, рефератів тощо, зміст бібліотечних фондів описували відповідно до старанно розроблених моделей структури і взаємозв'язків між галузями знань і дисциплінами. (В. Ільганаєва при цьому вказує на притаманну цим напрямом бібліотечної діяльності обов'язкову аналітичну складову [77]).

З іншого боку, робота деяких категорій бібліотечних працівників дедалі більше набуває рис наукових, аналітичних досліджень, коли працівник не лише адаптує певну інформацію бібліотечних фондів до потреб користувачів, а й виходячи з цих потреб та

використовуючи оперативну базу даних, виробляє новий продукт, на який існує попит. Але щоб цей продукт став конкурентоспроможним, потрібен бібліотечний працівник вищого рівня – організатор і технолог інформаційного виробництва.

Унаслідок впливу розглянутих чинників, нових інформаційних потреб і запитів користувачів наприкінці ХХ ст. у діяльності бібліотек зростає значення аналітичної складової, що зумовило створення в ряді провідних бібліотек України інформаційно-аналітичних структур. Як зазначає керівник першої в Україні бібліотечної інформаційно-аналітичної структури (Служби інформаційно-аналітичного забезпечення органів державної влади НБУВ) В. Горовий, «головною метою створення такого підрозділу було введення в суспільний обіг через управлінську сферу найбільш затребуваних науково-інформаційних матеріалів з фондів найбільшої в державі бібліотеки у формах, оптимальних для засвоєння, ефективного використання в практиці» [42, с. 271].

Серед дослідників бібліотечної справи пострадянського простору спостерігається два підходи щодо можливості проведення бібліотеками інформаційно-аналітичної діяльності.

Так, на думку Н. Слядневої, сучасні бібліотеки (початку 2000-х років. – Авт.) «ні за складом і характером документних фондів і інших інформаційних ресурсів, ні за складом і кваліфікацією кадрів, ні за типовими для них технологіями не можуть бути конкурентоспроможними на ринку аналітичних послуг. Вони не мають у своєму розпорядженні необхідних інструментів (підрозділів, кадрів, систем зв'язку і обробки даних), для інформаційного моніторингу якої-небудь сфери (об'єкта управління). Можна передбачити, що певні аналітичні послуги і продукти і надалі створюватимуться силами бібліотек, органами НТІ, але ці системи не стануть конкурентами спеціалізованих аналітичних служб і структур» [200].

Ряд учених (Г. Гордукалова, В. Горовий, І. Давидова, О. Кобелєв, Т. Гранчак та ін.) дотримуються протилежного погляду, вважаючи інформаційно-аналітичну діяльність органічним розширенням властивих бібліотекам функцій.

За словами І. Давидової, інформаційно-аналітична діяльність може виступати як можливий напрям розвитку когнітивної функції бібліотеки, перетворюючи останню на дедалі конкурентоспроможнішу на ринку інформаційних продуктів і послуг:

«...сучасне інформаційно-бібліотечне виробництво ґрунтується на посиленні аналітичного компонента в обробці інформації, компонуванні отриманих даних і наданні інформаційних послуг, які базуються на когнітивних підходах» [51, с. 226].

Як зазначає Г. Гордукалова [31], прихильники інтелектуалізації бібліотечної професії зосереджують свої зусилля на переході від інформації до передачі знання про об'єкт запиту, вважаючи такий перехід перспективним для професії в цілому. Інформаційно-аналітична діяльність розглядається як інструмент підготовки компетентних відповідей на нетипові запити читачів.

На думку О. Кобелєва, інформаційно-аналітична діяльність «притаманна бібліотеці як з точки зору вирішення проблем підвищення ефективності управління окремою бібліотекою і бібліотечною галуззю в цілому, так і виконання свого завдання з обслуговування читачів» [90, с. 1].

Ефективність інформаційно-аналітичної діяльності структур бібліотек підтверджується досвідом роботи відомих зарубіжних бібліотек і їх ІАС. Так, свого часу за ініціативою Конгресу США в структурі Бібліотеки Конгресу (<http://www.loc.gov>) було створено Довідкову службу з законодавства, яка у 1970 р. була перейменована в Дослідницьку службу Конгресу (ДСК). Дослідницька служба Конгресу ефективно здійснює інформаційну підтримку законодавчого процесу, яка полягає у підготовці аналітичних матеріалів (звітів про дослідження, довідок), рефератів, перекладів, індивідуальних інструкцій конгресменам та їхнім співробітникам (за рік служба задовольняє близько 600 тис. запитів Конгресу). ДСК забезпечує інформаційний супровід усіх етапів законодавчої діяльності Конгресу. У складі ДСК нині 350 політичних аналітиків, юристів та інформаційних співробітників (при загальному штаті служби 675 і бібліотеки 3597 співробітників). У свою чергу служба поділяється на міждисциплінарні дослідні підрозділи, кожен з яких поділяється на галузеві секції: відділи американського права (American Law) і політики (Domestic Social Policy), закордонних справ, оборони і торгівлі (Foreign Affairs, Defense and Trade), уряду і фінансів (Government and Finance) та ресурсів, науки і промисловості (Resources, Science and Industry). Група знаннєвого обслуговування (The Knowledge Services Group) надає допомогу в дослідженнях політичним експертам у кожному з п'яти підрозділів. Як зазначає Т. Гранчак, «заснування Дослідницької служби Бібліотеки Конгресу стало проявом структурної формалізації

напрямую інформаційно-аналітичної діяльності бібліотек, визнанням ефективності їх функціонування як виробників нової синтезованої інформації» [45, с. 195].

У багатьох країнах світу в складі парламентських бібліотек працюють підрозділи, які провадять інформаційно-аналітичну діяльність із метою забезпечення парламентарів необхідними матеріалами. Канадська парламентська бібліотека надає через свої служби парламентарям та їхнім референтам результати проведених спеціалізованих досліджень з різних питань. У Національній парламентській бібліотеці Японії після Другої світової війни для надання допомоги членам парламенту у виконанні їхніх обов'язків у структурі бібліотеки було створено Бюро дослідницької та правової інформації (Research and Legislative Reference Bureau – RLRB), у якому працюють спеціалісти в галузях юриспруденції, політики й економіки.

Понад 40 інституційних бібліотек ЄС (Organization of EC institutional Libraries, <http://www.eurolibnet.eu/3/26/>) – об'єднаних у мережу EUROLIB, обслуговують державні інституції об'єднаної Європи. Серед них, зокрема, такі як Центральна бібліотека Європейської комісії, Бібліотека Cedefop – Європейського центру розвитку професійної освіти (European Centre for the Development of Vocational Training), бібліотеки Суду ЄС, Комітету регіонів ЄС, Європейського поліцейського коледжу та низки інших; допоміжних установ ЄС у галузі інформаційного обслуговування, таких як Центр перекладів для органів Європейського Союзу чи Відділ життєвого циклу інформації та відділ інформаційних технологій Ради Європи; наукових центрів – дослідження євроінтеграції у віртуальному середовищі (CVCE–Centre Virtuel de la Connaissance sur l'Europe), Європейської дослідницької ради; центрів інформування громадськості та ін. Усі ці установи, розташовані в різних країнах Європи, зосереджені на вирішенні спільних завдань інформаційного обслуговування органів, що становлять інституційну структуру ЄС [162].

Сьогодні доцільність та ефективність інформаційно-аналітичної діяльності бібліотек доведена не лише зарубіжним досвідом, а й практикою СІАЗ НБУВ, подібних структур у Національній парламентській, Львівській, Луганській, Миколаївській, Одеській, Дніпропетровській та інших обласних бібліотеках, а також у деяких галузевих бібліотечних закладах.

Водночас можна було б погодитись з окремими зауваженнями Н. Слядневої про відсутність «необхідних інструментів (підрозділів, кадрів, систем зв'язку і обробки да-

них), для інформаційного моніторингу якої-небудь сфери», але насамперед необхідно уточнити предмет дискусії: про які інформаційно-аналітичні продукти, і які бібліотеки йдеться.

Як уже зазначалось, здавна роботі бібліотечних працівників з інформацією властива аналітична складова. Працюючи з фондами, каталогами, досліджуючи окремі зібрання тощо, вони на базі вхідної, первинної інформації, застосовуючи прийоми, методи інформаційно-аналітичної роботи, створювали продукт, що допомагав користувачам швидко орієнтуватися в інформаційних масивах, приймати рішення, зокрема й управлінські. Така бібліотечна ІАД сьогодні розвивається на значно вищому технологічному й методологічному рівні, навіть порівняно з початком століття. Властива в різній мірі бібліотекам усіх видів. І хоча вона потребує постійного вдосконалення з огляду на зростання інформаційних запитів користувачів, усе ж у найближчій перспективі конкурувати з бібліотечними працівниками в цій сфері нікому.

Коли ж йдеться про моніторинг суспільних процесів, аналітико-синтетичну обробку інформації, створення на її базі інформаційно-аналітичного продукту з метою інформаційного забезпечення діяльності органів державної влади, то слід визнати, що в 90-х роках навіть у великих бібліотеках (національних, державних, наукових) не було для цього достатніх «необхідних інструментів» – їх потрібно було створювати. У НБУВ, і в деяких інших бібліотеках, пішли якраз таким шляхом – створення відповідного підрозділу, підбір фахівців, навчання, технічне й методологічне забезпечення і т. ін.

Мають рацію дослідники [45], які звертають увагу на те, що Н. Слядневою, при визначенні ролі й місця інформаційно-аналітичних структур бібліотек, не були враховані такі конкурентні переваги бібліотек, як оперативний доступ до широких масивів наукової інформації з бібліотечних фондів та досвід і навички інформаційної роботи бібліотечних працівників, можливості бібліотечних структур як навігаторів інформаційних потоків та координаторів інформаційно-аналітичного виробництва, зарубіжний досвід успішної інформаційно-аналітичної діяльності бібліотечних структур.

У наш час саме великі бібліотеки – національні, державні (бібліотеки урядових департаментів за класифікацією IFLA), наукові, деякі обласні універсальні мають можливості для організації такої інформаційно-аналітичної діяльності. Аналіз діяльності понад 30 українських бібліотек показав, що більшість із них ідуть шляхом розширення

функцій окремих відділів для організації інформаційно-аналітичної діяльності, а не створення спеціальних структурних підрозділів (додаток Г).

Чи потрібно ІАС бібліотек конкурувати з інформаційно-аналітичними центрами? Чи стоїть таке завдання перед ними? Що стосується якості інформаційно-аналітичного продукту – безумовно. Наприклад, діяльність СІАЗ НБУВ протягом 20 років, позитивна оцінка вищими державними органами інформаційно-аналітичних матеріалів служби та досвід роботи інших подібних структур свідчить, що ІАС бібліотек можуть виробляти якісний аналітичний продукт для використання в управлінській сфері за умови постійного вдосконалення своєї роботи, врахування зростаючих інформаційних запитів користувачів.

Водночас коли йдеться про інформаційно-аналітичні центри України, слід мати на увазі, що вони спеціалізуються за різними напрямками діяльності, мають різні джерела фінансування, частина з них створена за принципом західних «фабрик думок», частина орієнтована на певні політичні партії, фінансово-політичні угруповування, деякі створюються лише на час виборів тощо.

Як видається, ніша інформаційно-аналітичних структур бібліотек – позапартійність, неупередженість, незаангажованість, науковість.

Інформаційно-аналітичні центри, установи схожого профілю в Україні, тим більше ІАС у складі бібліотек, від початку свого створення не могли з цілого ряду причин, які докладно описав В. Горовий [39], розвиватися за прикладом західних «фабрик думок». Однак, ведучи мову про перспективи діяльності інформаційно-аналітичних структур бібліотек з використання оперативної інтернет-інформації, необхідно звернути увагу саме на досвід роботи аналітичних центрів, які дістали загальну назву *think tanks* – *англ.* – «фабрики думки», «мозкові центри».

Якщо говорити про перспективи інформаційно-аналітичної діяльності з використання оперативної інтернет-інформації та вдосконалення соціального управління в майбутньому, то насамперед вони бачаться у формуванні інфраструктури інформаційного суспільства, широкому використанні досягнень науково-технічного прогресу та інтелектуалізації інформаційно-аналітичного продукту. І як показує практика, **одним з перспективних напрямів подальшого вдосконалення роботи інформаційно-аналітичних структур бібліотек є використання і творчий розвиток окремих ас-**

пектів основної функції «мозкових центрів» – сприя- ти заповненню розриву між науковими ідеями, розробками і реальними соціально-політичними проблемами.

У СІАЗ є ряд напрацювань у цьому напрямі. Зокрема, його працівники брали активну участь у написанні та підготовці до друку перших двох із серії запланованих Національною академією наук України щорічних доповідей із ключових проблем соціально-економічного, суспільно-політичного та культурного поступу сучасної України.

У першій [207] здійснено комплексний аналіз стану та визначальних тенденцій економічного, соціального, політико-правового та гуманітарного розвитку України у світлі загроз і ризиків, пов'язаних у тому числі з кризовими процесами в сучасному світі. Висвітлено макроекономічні зміни, трансформації реального сектору економіки, безпеки у сфері енергетики, екології. Значну увагу приділено проблемам досягнення ефективного державного управління, подолання політичної кризи, стабілізації фінансового сектору, розвитку діалогу влади, бізнесу та громадянського суспільства, трансформації соціогуманітарної сфери.

Авторами доповіді запропоновано бачення стратегії, шляхів і механізмів подолання системної кризи та виведення країни на орієнтири динамічного зростання. Розв'язання соціально-економічних проблем органічно пов'язано зі збереженням і зміцненням демографічного потенціалу, пріоритетами людського розвитку, завданнями консолідації української політичної нації і формування цілісного соціогуманітарного простору України.

У наступній Національній доповіді НАН України [145], ґрунтуючись на основних відправних положеннях і висновках попередньої доповіді, розроблено стратегічний і одночасно практичний документ, спрямований у майбутнє. Її метою є окреслення сформованого вітчизняною академічною наукою концептуального бачення принципово нового курсу здійснення в Україні назрілих модернізаційних перетворень, конкретних завдань і механізмів їх реалізації.

Ще один напрям такої діяльності – виконання науково-дослідних робіт з розробкою пропозицій, рекомендацій і прогнозів, механізмів практичної реалізації результатів дослідження, упровадження їх у конкретні проекти. Так, відповідно до цільової комплексної програми наукових досліджень НАН України «Прогнози і моделі соціальної і соціокультурної трансформації українського суспільства у першій чверті ХХІ ст.» на-

уковці СІАЗ взяли участь у виконанні НДР «Розвиток ресурсної бази вітчизняного інформаційного середовища», за результатами якої підготовлено колективну монографію [183]. За результатами виконання ряду інших НДР, що в них брав участь СІАЗ, підготовлено також колективні монографії [64], [137].

Важливим аспектом такої роботи є не лише якісне наукове дослідження, а й здатність ІАС бібліотеки практично застосувати результати, надати їх у прийнятній формі для використання в управлінській сфері. З цією метою розроблені пропозиції і рекомендації направляються СІАЗом для врахування і впровадження Міністерству освіти і науки України, Міністерству культури України, Державному агентству з питань науки, інновацій та інформації України, національним бібліотекам України, Київському національному університету ім. Т. Шевченка.

Результати дослідження, підготовлені у вигляді аналітичної записки, доповіді, можуть бути використані в практичній діяльності органів державної влади та органів місцевого самоврядування.

У зв'язку з цим доречно зазначити, що до особливостей нинішнього стану інформаційно-аналітичної діяльності, які впливають на якісний рівень інформаційно-аналітичного продукту, ряд дослідників відносять дедалі тісніший зв'язок інформаційної аналітики з наукою та управлінням, а також її широку соціалізацію.

Інформаційно-аналітична діяльність, виконуючи перш за все завдання якісно-змістовного перетворення інформації, функціонально перетинається в цьому плані з науковою (виробництво нового знання) і управлінською (розробка варіантів рішень, сценаріїв) діяльністю.

Характер функціональної взаємодії аналітики, науки й управління зумовлений специфікою аналітики. З наукою її об'єднує інформаційний спосіб пізнання і наукового аналізу реальності. Аналітика найбільш близька до гуманітарної науки, коли нове знання одержують не дослідно-експериментальним шляхом, а на основі аналізу й інтерпретації наявних теорій, описів фактів, засобами інформаційного моделювання реальності.

Як зазначає Н. Сляднева, аналітик, спираючись на інформаційні моделі (відбитки в інформаційному просторі подій, фактів, дій, ідей, думок, відчуттів людей, природних, соціальних, політичних, фінансових, економічних процесів), виявляє в них об'єктивні

закономірності і тенденції, визначає рушійні механізми, причинно-наслідкові зв'язки. У цьому значенні аналітик створює нове знання про той фрагмент реальності, який перебуває в полі його професійного інтересу [200].

Це перспективний напрям розвитку бібліотечної діяльності, спрямований на виявлення та структурування знання як окремої одиниці сучасної наукової комунікації. Останнє тісно пов'язане з аналітичною діяльністю й управлінням інформаційно-бібліотечними ресурсами. З напрямками аналітичної діяльності тісно взаємопов'язані стратегії управління електронними інформаційними ресурсами бібліотек, управлінські дії – з регулюванням інформаційних потоків, удосконаленням інформаційного обміну, системи зворотного зв'язку. Забезпечення ефективного управління електронними ресурсами потребує перерозподілу функцій між окремими елементами бібліотечної системи залежно від рівня впровадження інновацій; концентрації зусиль на проблемах взаємодії користувачів, виробників, постачальників наукової інформації і знань та бібліотечних установ [251].

Водночас є і принципові відмінності між аналітикою і наукою. Наука покликана виявляти насамперед фундаментальні, об'єктивні закономірності галузі, що вивчається, зв'язки об'єктів, узагальнені параметри процесів, що повторюються, тощо. Інформаційна аналітика, спираючись на наукове знання, загальні закономірності, скоріше за все має справу з феноменологією буття, оцінюючи факти і події, прогножуючи їх розвиток з урахуванням не тільки узагальнених типових параметрів, а й цілого спектра чинників, включаючи суб'єктивно-особові, випадкові впливи, а також свідомі акції конкуруючих сил, протиборство інтересів, активне втручання соціальних технологій тощо.

Істотну роль, наголошує Н. Сляднева, відіграє і чинник часу. Виробництво наукового знання здійснюється в тому специфічному режимі часу, який продиктований непередбачуваністю процесів людського інтелекту, що пізнає, логікою і темпами наукового дослідження. Інформаційна аналітика працює в режимі реального часу – часу життєдіяльності своєї наочної галузі (політики, економіки, бізнесу) і відповідно до темпу необхідних управлінських реакцій на динаміку подій, що відбуваються в даній галузі.

Інший характер має зв'язок аналітики й управлінської діяльності: здавна інформаційно-аналітична функція була важливим компонентом управління, функцією й ін-

струментом влади. В організаційному плані аналітика протягом багатьох століть латентно розвивалася у владних структурах. Тільки в наш час унаслідок процесів інституціоналізації сформувались аналітичні служби, відбулося внутрішньосистемне організаційне оформлення аналітики [200].

Досвід роботи СІАЗ та інших подібних структур показує, що їх створення сприяло підвищенню якісного рівня інформаційно-аналітичного забезпечення органів державної влади. Водночас розвиток бібліотек як точок доступу громадян до інформації органів державної влади допомагає інформуванню населення про діяльність влади, сприяє налагоджуванню електронної взаємодії між ними.

Вочевидь, однією з тенденцій подальшого розвитку інформаційно-аналітичної діяльності є її інтелектуалізація, зростання наукової складової в інформаційній аналітиці, що адресована управлінським структурам. Як уже зазначалось, мова, власне, іде про скорочення розриву між світом наукових ідей і практикою.

Також спостерігається чіткіший, ніж раніше, поділ інформаційної аналітики на два види: спеціальну і масову.

Завдання спеціальної аналітики – працювати на системи управління, а особлива соціокультурна місія масової аналітики полягає в її методологічній функції: аналітичні матеріали не тільки пояснюють закономірності суспільного життя, а й формують інформаційну культуру, яка має відповідати засадам громадянського суспільства.

За ці роки в Україні сформувався і соціальний шар реальних і потенційних клієнтів, професійних споживачів інформаційно-аналітичних продуктів і послуг, поступово формується уявлення про інформаційну аналітику як необхідний компонент культури управління, підприємницької діяльності, інструмент сучасного менеджменту, складову частину корпоративної культури тощо.

Одним з перспективних напрямів розвитку ІАД інформаційно-аналітичних структур бібліотек є розширення співробітництва з корпоративними користувачами.

На сьогодні постійними абонентами СІАЗ і НЮБ є Адміністрація Президента України, Кабмін, Рада міністрів АРК, обласні, міські, районні держадміністрації, ради (понад 1380), громадські організації (по лінії УСПП – понад 400), інформаційні центри. Інформаційно-аналітичною продукцією НЮБ і СІАЗ користується ряд українських посольств, члени Конституційної Асамблеї (80). Також матеріали СІАЗ і НЮБ поши-

рюються через мережу пунктів доступу громадян (ПДГ), започатковану Українською бібліотечною асоціацією (ПДГ діють у 749 бібліотеках). Загальна кількість корпоративних користувачів продукцією СІАЗ і НЮБ на кінець 2012 р. становила 2645.

У контексті розвитку масової аналітики бачимо достатньо широке суспільне визнання соціального статусу ІАД, що характеризується цілим рядом ознак (інформованість суспільства про існування аналітики, визнання феномену аналітики як інструменту керування складними процесами, засоби розкриття суті подій і прогнозування їх подальшого розвитку, формування уявлення про професійного аналітика як експерта, що володіє ексклюзивним знанням тощо).

Значну частину продукції СІАЗ спрямовано на масового читача, і ведеться постійна робота з удосконалення доступу, зокрема дистанційного, до цих матеріалів. Понад 20 найменувань видань СІАЗ і НЮБ щомісяця надходять до фондів НБУВ, ведеться 24 бази даних, що використовуються для задоволення запитів користувачів. Видання виставляються на порталі НБУВ, порталі НАН України, на сторінках СІАЗ і НЮБ у соціальних мережах Facebook, «ВКонтакте».

Зокрема, у 2012 р. продовжувалося видання понад 20 журналів і бюлетенів («Україна: події, факти, коментарі», «Проблеми інформатизації», «Шляхи розвитку української науки», «Українсько-російські відносини: досягнення та перспективи співробітництва» та ін.). Загальна кількість випусків цих серіальних видань перевищила 620. Крім того, СІАЗ і НЮБ розпочали створення ряду нових інформаційних продуктів – «Конституційна Асамблея: політико-правові аспекти діяльності», «Проблеми суспільної стабільності», «Тенденції протестних настроїв у громадській думці» та «Тиждень: інформаційна проекція». Загалом було підготовлено 115 випусків.

З метою забезпечення інформаційного супроводу діяльності Конституційної Асамблеї України, сприяння утвердженню і розвитку національної конституційної традиції, якісному вдосконаленню чинної Конституції України та орієнтований на задоволення інформаційно-аналітичних запитів органів державної влади, громадських організацій, наукових працівників, експертів та громадян у сфері конституційного процесу створено інформаційний ресурс Бібліотека «Конституційна Асамблея». Функціонування Бібліотеки «Конституційна Асамблея» забезпечується шляхом координації роботи Національної юридичної бібліотеки (НЮБ) та Служби інформаційно-аналітичного забезпечення

органів державної влади (СІАЗ).

Слід констатувати виникнення в наш час нового підвиду масової аналітики – соціальної аналітики. Соціальні медіа, особливо блогосфера, стали джерелом цікавої, часто якісної аналітики. Її автори – журналісти, політики, учені, фахівці з різних питань. Це значно розширює коло споживачів інформаційно-аналітичного продукту. Адресна експертиза актуальних подій, тенденцій вітчизняної і світової політики, економіки, соціальних, екологічних та інших проблем потіснила суто інформаційні жанри ЗМІ, зайняла певне місце в діапазоні інформаційних потреб пересічних громадян.

Ведучи мову про тенденції і перспективи інформаційно-аналітичної діяльності, можна припустити, що вплив такого чинника, як розширення джерельної бази оперативної інтернет-інформації завдяки прориву в розвитку інформаційних технологій буде посилюватись. І соціальна журналістика, соціальна аналітика – один із проявів цієї тенденції. Варто підкреслити, що це не просто додаткове джерело оперативної інтернет-інформації. Аналітик має можливість отримувати ОІІ безпосередньо від основних складових системи управління: від джерела управлінського меседжу – органів державної влади, від транслятора й інтерпретатора – ЗМІ, а тепер ще й від об'єкта, на який спрямовано управлінське послання. Хоча зарано говорити про ефективний соціальний діалог, але є підстави стверджувати, що з'явилися додаткові можливості для зворотного зв'язку в контурі управління. Крім того, завдяки соціальній журналістиці й аналітиці дедалі ширше коло користувачів активно долучається до творення оперативної інтернет-інформації. Уже сьогодні інформаційно-аналітичні структури активно використовують цей інструмент для аналітичної побудови ціліснішої картини перебігу суспільних процесів.

Оскільки дедалі більше аналітичних завдань у світі вирішуються в режимі прямого інформаційного моделювання і спостереження за керованою сферою, оминувши стадію аналізу традиційних публікацій, не можна виключити, що ця тенденція торкнеться й інформаційно-аналітичних структур бібліотек. Адже ЗМІ лише одна точка перетину, вузол, куди стікається інформація про стан суспільства. Крім того, це інформація, яка пройшла крізь призму чужого світосприйняття. Що теж цікаво і потрібно як один з напрямів дослідження. Але може бути недостатньо для об'єктивної оцінки ситуації, бо кожна система (технічна, соціальна чи політична) має безліч таких точок контролю.

Окремі прояви цієї тенденції вже спостерігаємо в роботі інформаційно-аналітичних структур бібліотек. Наприклад, СІАЗ широко практикує делегування власних кореспондентів на прес-конференції державних і політичних діячів, засідання громадських та політичних організацій тощо. Це дає змогу аналізувати та висвітлювати події оперативно, без зайвих проміжних етапів і впливу додаткових інформаційних шумів.

Сучасна віртуалізація багатьох сторін суспільного життя, можливість спілкування в режимі реального часу з політиками, членами уряду, експертами і пересічними громадянами (соціальні медіа, прямі ефіри з засідань, інтернет-конференції тощо) наближають аналітика до процесу підготовки, обговорення та прийняття управлінських рішень, що не лише пришвидшує підготовку аналітичного матеріалу, а й дає можливість безпосереднього виходу на об'єкт дослідження, сприяє підвищенню якості аналітичного матеріалу, ефективності роботи інформаційно-аналітичних структур загалом. Таким чином ІАС бібліотек мають змогу оперативно реагувати на суспільні процеси та мінімізувати викривлення інформації.

Отже, дедалі активніша участь бібліотек у політичній комунікації, про що пише Т. Гранчак [45], залучення інформаційно-аналітичних структур бібліотек до інформаційного забезпечення органів державної влади, активне використання бібліотек у системі пунктів доступу до публічної інформації, функціонування їх як складової інфраструктури електронного врядування, накопичення у фондах електронних інформресурсів – усе це підтверджує статус бібліотек не лише як книгосховища, як інформаційного центру, а і як точки перетину та концентрації інформаційних потоків і вузла інтелектуальної переробки інформації. За умови технічного, технологічного забезпечення це дасть змогу ІАС великих бібліотек максимально наблизитися до точок зосередження інформації в режимі реального часу.

Слід зауважити, що розвиток інформаційно-аналітичної діяльності в Україні характеризується проблемами, що властиві розвиткові всього суспільства і які негативно відбиваються на ефективності цієї роботи та можливостях її удосконалення: повільне формування структур громадянського суспільства, затяжні кризові явища в економіці, продовження соціальної і культурної диференціації населення, повільне подолання «цифрового» розриву в країні, проблеми матеріально-технічної бази, підготовки відповідних кадрів, вивчення й адаптації з урахуванням наших умов передового досвіду у

сфері інформаційних технологій та ін. До цього переліку можна додати ряд специфічних для бібліотечної галузі проблем: фінансування за залишковим принципом, повільне усвідомлення в суспільстві загалом і бібліотечними працівниками ролі бібліотек у нових умовах, необхідності розвитку інформаційно-аналітичної діяльності бібліотек, розширення дистантного обслуговування користувачів на якісно нових засадах. Водночас, ураховуючи основні тенденції розвитку інформаційно-аналітичної діяльності та зважаючи на темпи прогресу в галузі комп'ютерних і телекомунікаційних технологій, зростаючу віртуалізацію всіх сфер людської діяльності, можна констатувати, що інформаційно-аналітична діяльність і надалі розвиватиметься як перспективна технологія соціального управління, складова діяльності великих бібліотечних центрів.

ПІСЛЯМОВА

Розвиток наприкінці 1990-х років інтернет-технологій і пов'язані з ним розбудова інформаційної інфраструктури та зростання швидкості обміну інформацією, розв'язавши до певної міри суперечність між швидкістю доставки інформації користувачу і швидкістю її старіння, визначили зміни у використанні оперативної інформації і потребу в теоретичному обґрунтуванні нових підходів до розуміння поняття оперативної інформації та її ролі в подальшому розвитку інформаційно-аналітичної діяльності. Як чинник глобалізаційних впливів у всіх сферах суспільного розвитку, інтенсивний обмін оперативною інформацією супроводжує характерні для глобалізації міжнародний поділ праці, переміщення капіталу, людських, виробничих ресурсів, технологій, стандартизацію законодавства, економічних та технічних процесів, зближення культур різних народів. Оперативна інтернет-інформація відіграє важливу роль у процесах, що характеризують специфіку й перебіг формування інформаційного суспільства, сприяє розвитку ринку інформації і знань як чинника виробництва, підвищенню рівня ефективності систем управління суспільними процесами. Значення оперативної інформації зростає і з огляду на її використання в системі оперативного наукового обміну. Особливо за умов просування провідних країн до економіки знань, коли наука стає головною продуктивною силою, що генерує інновації, а економічний потенціал визнача-

ється обсягами інформаційних ресурсів. З розвитком інтернет-технологій обсяги оперативної інформації про поточний стан соціальних систем становлять дедалі більшу частину інформаційних потоків, якими оперує людина. Соціальні медіа стали джерелом оперативної інформації та соціальної аналітики. Значення оперативної інформації зростає і у зв'язку з формуванням нового типу користувача бібліотеки. Він характеризується насамперед зростаючими вимогами до оперативності обслуговування.

Якість оперативної інформації вітчизняного сегмента інформаційного простору, умови її поширення та використання в процесі інформаційно-аналітичної діяльності, розширення й удосконалення джерельної бази визначально обумовлюється тенденціями, що спостерігаються в розвитку інтернет-середовища. Удосконалення сучасних технологій та інфраструктури Інтернету сприяють розширенню його державного і недержавного секторів, забезпечують можливість доступу до світових інформаційних ресурсів як джерел оперативної інформації, кількість яких постійно збільшується. Розвиток інтернет-технологій і мобільних засобів мережевого доступу, зростання інтересу користувачів до мультимедійного контенту характеризуються різноманітністю платформ та форматів інформаційних матеріалів і баз даних. Усе це створює підґрунтя для можливості розширення інформаційно-аналітичними структурами бібліотек джерельної бази оперативної інформації, удосконалення способів її отримання, обробки та використання. Глобальним інструментом здійснення інформаційно-психологічних, політичних, маркетингових та інших соціальних практик у середовищі Інтернет є соціальні медіа, які стають одним з основних найоперативніших розповсюджувачів новин, чому сприяє і дедалі тісніша взаємоінтеграція окремих елементів соцмереж і інтернет-видань. Вказані чинники, як і вплив соціальних медіа на практику організації бізнесу, освіти, наукового інформаційного обміну та міжнародної співпраці, актуалізують необхідність використання мережевих соціокультурних ресурсів соціальних медіа в інформаційному забезпеченні управлінських рішень і політичних процесів, виробництві знань у сфері економіки, науки, освіти. Поширення в соціальних медіа новинної інформації, яка використовується в процесі управління, дає підстави оцінювати їх як джерело оперативної інформації в українському інтернет-середовищі. Досвід використання органами державної влади інформаційно-аналітичних матеріалів, підготовлених СІАЗ НБУВ на базі оперативної інформації соціальних медіа, показав практичну зна-

чуність інформаційного супроводу мережевих процесів для усвідомлення їх ролі як одного з індикаторів суспільних настроїв та вироблення відповідних моделей реагування.

Специфіка використання оперативної інформації в діяльності інформаційно-аналітичних структур і, відповідно, організація інформаційно-виробничого процесу визначаються особливістю формування й опрацювання оперативних інформаційних ресурсів як джерела підготовки інформаційно-аналітичного продукту, які в умовах інформаційного інтернет-виробництва і постійного оновлення інформації характеризуються коротким життєвим циклом. З огляду на це методика організації інформаційно-аналітичної діяльності має забезпечувати відповідним бібліотечним структурам можливість у стислі терміни опрацювати оперативний інформаційний ресурс та підготувати на його основі потрібний замовнику інформаційно-аналітичний продукт. Оптимальними методами інформаційно-аналітичної діяльності в таких умовах стають методи систематизації і первинної обробки даних, узагальнення і порівняння, схематизації, мозкового штурму, багатомірного аналізу, кількарівневої аналітики, згортання інформації, структуризації тексту, конкуруючих і проблемних груп, інтеграції варіантів тощо.

Підвищенню аналітичного рівня оперативної інформаційної продукції, яка створюється бібліотечними структурами, її видовому урізноманітненню за рахунок доповнення інформаційно-бібліографічних та інформаційно-реферативних видань інформаційно-аналітичними сприяє використання соціальних медіа як джерела оперативної інформації та виникнення нового жанрового підвиду інформаційної аналітики – оперативної аналітики.

Досвід інформаційно-аналітичної діяльності таких вітчизняних бібліотек, як Національна бібліотека України ім. В. І. Вернадського НАН України, Національна парламентська бібліотека України, Івано-Франківська обласна універсальна наукова бібліотека ім. І. Я. Франка, Львівська обласна універсальна наукова бібліотека, Полтавська обласна універсальна наукова бібліотека ім. І. П. Котляревського, Центральна державна науково-технічна бібліотека гірничо-металургійного комплексу України та ін. засвідчив: оперативні інформаційні ресурси при втраті актуальності трансформуються в розряд ретроспективних ресурсів, а згодом – архівних документів. Водночас спостеріга-

ється зустрічний процес: частина ретроспективних інформаційних ресурсів та інформація архівних документів під час підготовки оперативного інформаційно-аналітичного продукту може актуалізуватися і бути використана як його складова. Ефективне виконання інформаційно-аналітичних запитів користувачів відповідними бібліотечними структурами передбачає дотримання ними технологічного циклу, що складається з формування оперативного інформаційного ресурсу у вигляді нових записів і/або документів, підготовки на їх основі синтезованого інформаційно-аналітичного продукту і його доставки користувачу; переведення з втратою актуальності оперативного інформаційного ресурсу до баз даних ретроспективної інформації, а згодом – в архівні документи; пошук документів у цих масивах за запитом будь-яких суб'єктів інформаційного виробництва.

Для розвитку інформаційно-аналітичної діяльності характерний дедалі тісніший її зв'язок з наукою та управлінням. Однією з тенденцій подальшого розвитку є її інтелектуалізація, зростання наукової складової в інформаційній аналітиці, що адресована управлінським структурам. Вивчення зарубіжного і вітчизняного досвіду роботи інформаційно-аналітичних структур, а також сучасна практика СІАЗ свідчать: одним з перспективних напрямів подальшого вдосконалення роботи інформаційно-аналітичних структур бібліотек є використання і творчий розвиток окремих аспектів основної функції «мозкових центрів» – сприяти заповненню розриву між науковими ідеями, розробками й реальними соціально-політичними проблемами. Подальша соціалізація інформаційно-аналітичної діяльності проявляється в дедалі чіткішому її поділі на спеціальну й масову. Вплив такого чинника, як розширення джерельної бази оперативної інтернет-інформації завдяки прориву в розвитку інформаційних технологій посилюється, і виникнення підвиду масової аналітики – соціальної аналітики в соціальних медіа – один із проявів цієї тенденції. Дедалі активніша участь бібліотек у політичній комунікації, залучення інформаційно-аналітичних структур бібліотек до інформаційного забезпечення органів державної влади, активне використання бібліотек у системі пунктів доступу до публічної інформації, функціонування їх як складової інфраструктури електронного врядування, накопичення у фондах електронних інформресурсів – усе це підтверджує статус бібліотек не лише як книгосховища, а і як інформаційного центру, точки перетину та концентрації інформаційних потоків і вузла інтелектуальної

переробки інформації. За умови технічного, технологічного забезпечення це дасть змогу інформаційно-аналітичним структурам великих бібліотек максимально наблизитися до вирішення аналітичних завдань, прямого інформаційного моделювання в режимі реального часу. Шляхи подальшої оптимізації роботи інформаційно-аналітичних структур пов'язані з їх орієнтуванням на запити сучасних користувачів бібліотеки.

ПЕРЕЛІК УМОВНИХ СКОРОЧЕНЬ

Скорочення, термін, позначення	Пояснення
ЕМЕА	Регіон, що охоплює Європу, Близький Схід і Африку
IPTV	Цифрове інтерактивне телебачення
ІТ	Інформаційні технології
АМОД	Академічна мережа обміну даними
ДР	Документальні ресурси
ІАД	Інформаційно-аналітична діяльність
ІАС	Інформаційно-аналітичні структури
ІКІ	Інформаційно-комунікаційна інфраструктура
ІКТ	Інформаційно-комунікаційні технології
ІР	Інформаційні ресурси
ІШ	Інформаційні шуми
НБУВ	Національна бібліотека України ім. В. І. Вернадського
НКРЗ	Національна комісія з питань регулювання зв'язку України

Скорочення, термін, позначення	Пояснення
НПІ	Національна програма інформатизації
ОІ	Оперативна інформація
ОП	Оперативна інтернет-інформація
ПК	Персональний комп'ютер
СІАЗ	Служба інформаційно-аналітичного забезпечення органів державної влади
СМ	Соціальні медіа

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. *Абдеев Р. Ф.* Философия информационной цивилизации [Электронный ресурс] / Р. Ф. Абдеев. – М. : ВЛАДОС, 1994. – 336 с. – Режим доступа: <http://filosof.historic.ru/books/item/f00/s00/z0000892/st000.shtml>. – Загл. с экрана.
2. *Агамирзян И.* Мировой опыт реализации концепции электронного правительства [Электронный ресурс] / И. Агамирзян. – Режим доступа: <http://www.microsoft.com/Ukraine/Government/Analytics/WorldExperience/Default.aspx>. – Загл. с экрана.
3. *Азгальдов Г. Г.* Экспертные методы в оценке качества товаров / Г. Г. Азгальдов, Э. П. Райхман. – М. : Экономика, 1974. – 151 с.
4. *Аксеновский Д. И.* PR для заказчика: Принципы работы с PR-специалистом [Электронный ресурс] / Д. И. Аксеновский. – Режим доступа: <http://pr-axiz.okis.ru/index%20.html>. – Загл. с экрана.
5. *Алиева Н. З.* Становление информационного общества и философия образования [Электронный ресурс] / Н. З. Алиева, Е. Б. Ивушкина, О. И. Лантратов. – М. : Академия Естествознания, 2008. – Режим доступа: <http://www.monographies.ru/23>. – Загл. с экрана.
6. *Анисимова И. В.* Компьютерная культура как феномен 21 в. / И. В. Анисимова // Тезисы доклада и выступления на 2-ом социологическом конгрессе: «Российское общество в 21 в.: социальные вызовы и альтернативы». – М., 2003. – Т. 1. – С. 15.
7. *Арістова І. В.* Державна інформаційна політика: організаційно-правові аспекти : монографія / І. В. Арістова ; за заг. ред. О. М. Бандурки. – Харків : Вид-во Ун-ту внутр. справ, 2000. – С. 203.
8. *Бакулев Г. П.* Массовая коммуникация: Западные теории и концепции / Г. П. Бакулев. – М. : Аспект Пресс, 2005. – 176 с.
9. *Белл Д.* Грядущее постиндустриальное общество. Опыт социального прогнозирования / Д. Белл ; пер. с англ. В. Л. Иноземцев. – М. : Academia, 1999. – 787 с.
10. *Белл Д.* Социальные рамки информационного общества / Д. Белл. – М. : Экономика, 2004. – 308 с.
11. *Бергер П.* Социальное конструирование реальности. Трактат по социологии знания / П. Бергер, Т. Лукман. – М. : Медиум, 1995. – 323 с.
12. *Білоусова Н.* Ринок зв'язку формує близько 5 % ВВП [Електронний ресурс] / Н. Білоусова. – Режим доступу: <http://www.day.kiev.ua/uk/article/ekonomika/rinok-zvyazku-formuie-blizko-5-vvp>. – Назва з екрана.
13. *Бінько І. Ф.* Інформаційний простір України: стан та тенденції розвитку / І. Ф. Бінько // Бібл. вісн. –

2001. – № 2. – С. 15–18.

14. Блоги оказывают большее влияние на общественное мнение, чем традиционные СМИ [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://neva-press.com/?p=8863> (9.12.2010). – Загл. с экрана.

15. Блюменау Д. И. Информационный анализ/синтез для формирования вторичного потока документов / Д. И. Блюменау. – СПб., 2002. – 240 с.

16. Боряк Г. В. Національна архівна спадщина України та державний реєстр «Археографічна Україніка»: Архівні документальні ресурси та науково-інформаційні системи / Г. В. Боряк. – К., 1995. – 347 с.

17. Боряк Г. До питання про стан і перспективи розвитку мережевих інформаційних ресурсів соціогуманітарних наук / Г. Боряк // Спеціальні історичні дисципліни. – К. : Ін-т історії України, 2013. – № 21. – С. 25.

18. Бульба Ю. Соціальні медіа в сучасній освіті: світові тенденції [Електронний ресурс] / Ю. Бульба. – Режим доступу: http://osvita.ua/vnz/high_school/28665/. – Назва з екрана.

19. В Україні 14,1 млн користувачів мобільного інтернету [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://watcher.com.ua/2012/09/11/v-ukrayini-14-1-mln-korystuvachiv-mobilnoho-internetu/>. – Назва з екрана.

20. В Україні в 2012 р. надано телекомунікаційних, поштових і кур'єрських послуг на 1,1 % більше – на 52,27 млрд грн [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.rbc.ua/ukr/newsline/show/v-ukraine-v-2012-g-predostavleno-telekommunikatsionnyh-pochtovyh-23012013141000>. – Назва з екрана.

21. Ведров Е. С. Маркетинговые исследования / Е. С. Ведров., Д. В. Петухов, А. Н. Алексеев // Центр дистанционных образовательных технологий МИЭМП. – М., 2010, – 242 с.

22. Великий тлумачний словник сучасної української мови (з дод., допов. на CD) / уклад. і голов. ред. В. Т. Бусел. – К. : Ірпінь: ВТФ «Перун», 2009. – 1736 с.

23. Винер Н. Кибернетика, или управление и связь в животном и машине [Электронный ресурс] / Н. Винер ; пер. с англ. И. В. Соловьева, Г. Н. Поварова ; под ред. Г. Н. Поварова. – [2-е изд.]. – М. : Наука, 1983. – 344 с. – Режим доступа: <http://grachev62.narod.ru/cybern/contents.htm>. – Загл. с экрана.

24. Вітушко Н. Авторське право та обмеження інформаційної бази аналітичної діяльності бібліотек: інтернет-аспект / Н. Вітуш-ко // Наук. пр. Нац. б-ки України ім. В. І. Вернадського / НАН України, Нац. б-ка України ім. В. І. Вернадського, Асоц. б-к України. – К., 2011. – Вип. 30. – С. 123–133.

25. Волков О. И. Требования к качеству управленческой информации [Электронный ресурс] / О. И. Волков. – Режим доступа: http://www.elitarium.ru/2008/11/19/kachestvo_upravlencheskoj_informacii.html. – Загл. с экрана.

26. Ворошилов О. Удосконалення наукового супроводу суспільних перетворень в Україні інформаційно-аналітичними підрозділами бібліотек / О. Ворошилов // Наук. пр. Нац. б-ки України ім. В. І. Вернадського / НАН України, Нац. б-ка України ім. В. І. Вернадського, Асоц. б-к України. – К., 2010. – Вип. 26. – С. 222–229.

27. Ворошилов О. Діяльність інформаційно-аналітичних підрозділів із забезпечення запитів користувачів / О. Ворошилов // Наук. пр. Нац. б-ки України ім. В. І. Вернадського / НАН України, Нац. б-ка України ім. В. І. Вернадського, Асоц. б-к України. – К., 2009. – Вип. 23. – С. 156–163.

28. Воскобойнікова-Гузєва О. Дискусійні питання розвитку теорії і методології бібліотекознавства / О. Воскобойнікова-Гузєва // Бібл. вісн. – 2007. – № 2. – С. 3–9.

29. Герасимова Т. Кому належать топ-5 українських провайдерів [Електронний ресурс] / Т. Герасимова. – Режим доступу: <http://www.wisp1.net.ua/index.php/komu-nalezhat-top-5-ukrajinskikh-provajderiv>. – Назва з екрана.

30. Голобуцький О. П. Електронний уряд / О. П. Голобуцький, О. Б. Шевчук / Інститут Інформаційного сус-

пільства. – К. : ЗАТ «Атлант UMS», 2002. – 173 с.

31. Гордукалова Г. Дорогу осилит идуший: зачем нужна рубрика «Информационный анализ»? / Г. Гордукалова // Библио. д-ло. – 2003. – № 2. – С. 27–28.

32. Гордукалова Г. Ф. Анализ информации: методы, технологии, организация / Г. Ф. Гордукалова. – СПб. : Профессия, 2009. – 508 с.

33. Гордукалова Г. Ф. О методах и процедурах информационной диагностики объекта / Г. Ф. Гордукалова // Методология НИР. – 2008. – № 1. – С. 29–32.

34. Горювий В. Імідж бібліотечного працівника в сучасній науці / В. Горювий // Бібл. вісн. – 2002. – № 5. – С. 3–7.

35. Горювий В. М. ІТ-субкультури в структурі сучасного суспільства / В. М. Горювий // Україна: події, факти, коментарі. – К. : НБУВ, 2012. – № 5. – С. 76–85.

36. Горювий В. М. Особливості розвитку соціальних інформаційних баз сучасного українського суспільства / В. М. Горювий. – К. : НБУВ, 2005. – 300 с.

37. Горювий В. М. Питання забезпечення національного інформаційного суверенітету [Електронний ресурс] / В. М. Горювий, О. Д. Довгань // Інформаційна безпека людини, суспільства, держави. – 2012. – № 1(8). – С. 6–10. – Режим доступу: http://www.nbuv.gov.ua/portal/Soc_Gum/iblsd/2012_1/_private/1_gvmise.pdf. – Назва з екрана.

38. Горювий В. М. Соціальні інформаційні бази і розвиток бібліотечного інформаційного потенціалу (1991–2006 рр.) : дис. д-ра іст. наук / Горювий Валерій Микитович ; Нац. б-ка України ім. В. І. Вернадського. – К., 2006. – 392 с.

39. Горювий В. М. Фабрики думки: нелегке прищеплення в Україні / В. М. Горювий // Наук. пр. Нац. б-ки України ім. В. І. Вернадського / НАН України, Нац. б-ка України ім. В. І. Вернадського, Асоц. б-к України. – К., 2001. – Вип. 7. – С. 6–13.

40. Горювий В. Особливості тенденцій впливу на комплектування фондів бібліотек у контексті розвитку глобальних інформаційних процесів / В. Горювий // Україна: події, факти, коментарі. – 2004. – № 3. – С. 68–81.

41. Горювий В. СІАЗ: нова структура бібліотеки / В. Горювий // Бібл. вісн. – № 5. – 1998. – С. 50–52.

42. Горювий В. Соціальні інформаційні комунікації, їх наповнення і ресурс / В. Горювий ; наук. ред. Л. А. Дубровіна / НАН України, Нац. б-ка України ім. В. І. Вернадського. – К., 2010. – 360 с.

43. Горювий В. Сучасна інформаційна діяльність: бібліотечний аспект / В. Горювий // Наук. пр. Нац. б-ки України ім. В. І. Вернадського / НАН України, Нац. б-ка України ім. В. І. Вернадського, Асоц. б-к України. – К., 2010. – Вип. 26. – С. 12–20.

44. Горювий В. ЦНБ ім. В. І. Вернадського НАН України в інформаційному забезпеченні органів державної влади / В. Горювий. – К. : ЦНБ, 1994. – 12 с.

45. Гранчак Т. Бібліотека і політична комунікація : монографія / Т. Гранчак ; НАН України, Нац. б-ка України ім. В. І. Вернадського. – К., 2012. – 481 с.

46. Гранчак Т. Інформаційно-аналітична діяльність бібліотек: напрями, структури, продукти / Т. Гранчак // Бібл. вісн. – К., 2004. – № 6. – С. 13–17.

47. Гранчак Т. Інформаційно-аналітичні структури бібліотеки як інструмент творення, систематизації та введення в суспільний обіг наукових знань / Т. Гранчак // Бібліотечно-інформаційний комплекс у контексті розвитку суспільства знань : матеріали міжнарод. наук. конф., (Київ, 6–7 жовтня 2009 р.) / Бібл. вісн. – 2009. – № 6. – С. 15–19.

48. Гранчак Т. Роль інформаційно-аналітичних структур наукових бібліотек України в сучасному демократичному процесі / Т. Гранчак // Наук. пр. Нац. б-ки України ім. В. І. Вернадського / НАН України, Нац. б-ка України ім. В. І. Вернадського, Асоц. б-к України. – К., 2007. – Вип. 21. – С. 24–35.
49. Губанов Д. А. Социальные сети: модели информационного влияния, управления и противоборства / Д. А. Губанов, Д. А. Новиков, А. Г. Чхартишвили ; под ред. Д. А. Новикова. – М. : Изд-во физ.-мат. лит., 2010. – 228 с.
50. Давидова І. О. Бібліотека як складова інформаційної інфраструктури держави / І. О. Давидова // Вісн. Кн. палати. – 2005. – № 6. – С. 19–22.
51. Давидова І. О. Бібліотечне виробництво в інформаційному суспільстві : монографія / І. О. Давидова ; Харк. держ. акад. культури. – Х. : ХДАК, 2005. – 294 с.
52. Давидова І. О. Бібліотечно-інформаційне виробництво: технології інтелектуалізації та гуманізації / І. О. Давидова // Бібліотекознавство. Документознавство. Інформологія. – 2004. – № 2. – С. 38–45.
53. Давидова І. О. Інноваційні стратегії розвитку бібліотек / І. О. Давидова // Вісн. Харк. держ. акад. культури : зб. наук. пр. – Х., 2005. – Вип. 17. – С. 104–109.
54. Давидова І. О. Феномен управління інформацією / І. О. Давидова // Вісн. Кн. палати. – 2004. – № 5. – С. 38–41.
55. Давидова І. Ринкова стратегія бібліотек з позицій інформаційного менеджменту [Електронний ресурс] / І. Давидова // Бібл. вісн. – 2001. – № 5. – С. 10–12. – Режим доступу: <http://www.nbuv.gov.ua/ard/2008/08/diogis.zip>. – Назва з екрана.
56. Давидова І. О. Сучасна бібліотека як система виробництва інформаційних продуктів та послуг / І. О. Давидова // Вісн. Кн. палати. – 2005. – № 4. – С. 18–20.
57. Дворкина М. Я. Библиотечно-информационная деятельность: теоретические основы и особенности развития в традиционной и электронной среде / М. Я. Дворкина. – М. : ФАИР, 2009. – 256 с.
58. Демин А. И. Парадигма дуализма: пространство – время, информация – энергия / А. И. Демин. – М. : Издательство ЛКИ, 2007. – 320 с.
59. Джарвис Дж. Новости – всеобщее достояние [Электронный ресурс] / Дж. Джарвис. – Режим доступа: http://www.uapp.org/pub_media/9625.html/. – Загл. с экрана.
60. Доповідь про стан інформатизації та розвиток інформаційного суспільства в Україні за 2012 р. (проект) [Електронний ресурс] / Державне агентство з питань науки, інновацій та інформатизації України. – Режим доступу: <http://www.dknii.gov.ua>. – Назва з екрана.
61. Друкер П. Управление в обществе будущего / П. Друкер. – М. : Вильямс, 2007. – 320 с.
62. Дубровіна Л. А. Методологічні засади історичних досліджень в бібліотекознавстві та документознавстві: базові принципи і поняття / Л. А. Дубровіна // Бібліотекознавство. Документознавство. Інформологія. – 2005. – № 1. – С. 22–30.
63. Економічна енциклопедія: у трьох томах. Т. 3. / редкол.: С. В. Мочерний (відп. ред.) та ін. – К. : Академія, 2002. – 952 с.
64. Електронні інформаційні ресурси бібліотек у піднесенні інтелектуального і духовного потенціалу українського суспільства / [О. С. Онищенко, Л. А. Дубровіна, В. М. Горюхов та ін.] ; НАН України, Нац. б-ка України ім. В. І. Вернадського. – К. : НБУВ, 2011. – 248 с.
65. Женевський План дій [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://apitu.org.ua/wsis/pd>. – Назва з екрана.

на.

66. Звіт Національної ради України з питань телебачення і радіомовлення за 2012 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.nrada.gov.ua/ua/zvitnainformacia.html>. – Назва з екрана.

67. Звіт про міжнародну наук. конф. «Бібліотеки – центри науково-інформаційних ресурсів XXI ст.» // Бібл. вісн. – 2001. – № 1. – С. 9–49.

68. *Згуровський М.* Шлях до інформаційного суспільства – від Женеви до Тунісу / М. Згуровський // Дзеркало тижня. – 2005. – 3–9.08.

69. *Зернецька О. В.* Глобальний розвиток систем масової комунікації і міжнародні відносини / О. В. Зернецька. – К. : Освіта, 1999 ; Зернецька О. Засоби масової комунікації в сучасній світовій політичній ситуації // Україна в глобалізованому світі / О. В. Зернецька. – К., 2007. – С. 32–35.

70. *Ильганаева В. А.* Социальные коммуникации (теория, методология, деятельность) : словарь-справочник / В. А. Ильганаева. – Х. : КП «Городская типография», 2009. – 392 с.

71. *Ильин Ю.* Маятник внимания [Электронный ресурс] / Ю. Ильин. – Режим доступа: <http://www.computerra.ru/features/243301/>. – Загл. с экрана.

72. Индустрия аутсорсинга в Украине растет на 20 % ежегодно [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://zhzh.info/blog/2012-11-12-6514>. – Загл. с экрана.

73. Инфографика: количество информации в мире [Электронный ресурс]. – Режим доступа: http://www.infox.ru/science/tech/2011/02/10/information_mir.phtml. – Загл. с экрана.

74. Информационная система [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://wiki.mvtom.ru/index.php>. – Загл. с экрана.

75. Инфошумы [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://mediart.ru/871.html>. – Загл. с экрана.

76. *Иванова Н.* Сучасні бібліотечні установи в процесі поширення правових знань / Н. Иванова // Наук. пр. Нац. б-ки України ім. В. І. Вернадського / НАН України, Нац. б-ка України ім. В. І. Вернадського, Асоц. б-к України. – К., 2010. – Вип. 26. – С. 81–87.

77. *Ильганаева В. О.* Аналітика в структурі бібліотечної діяльності / В. О. Ильганаева // Вісн. Харків. держ. акад. культури : зб. наук. пр. – 2007. – Вип. 23. – С. 109–117.

78. *Ильганаева В. О.* Бібліотечна освіта в контексті еволюції системи соціальних комунікацій : дис. д-ра іст. наук / Ильганаева Валентина Олександрівна ; НАН України, Нац. б-ка України ім. В. І. Вернадського. – К., 1996. – 409 с.

79. *Ильганаева В. О.* Резерви розвитку бібліотек: питання та відповіді [Електронний ресурс] / В. О. Ильганаева // Бібліотечний інформаційно-освітній портал. – Режим доступа: http://libportal.org.ua/index.php?option=com_content&task=view&id=378&Itemid=109. – Назва з екрана.

80. Индекс розвитку візуальних мережевих технологій за 2009–2014 рр. [Електронний ресурс]. – Режим доступа: <http://www.cisco.com/web/UA/about/news/2010/06032010.html>. – Назва з екрана.

81. Интернет [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%86%D0%BD%D1%82%D0%B5%D1%80%D0%BD%D0%B5%D1%82>. – Назва з екрана.

82. Информационно-коммуникационная инфраструктура [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://uk.wikipedia.org/wiki>. – Назва з екрана.

83. К 2013 году объём интернет-продаж превысит 1,25 триллионов долларов [Электронный ресурс]. – Режим доступа: http://predprinimatel.ru/news/k_2013_gody_obem_internet-prodaj_previsit_1,25_trillionov_dollarov.

(18.06.2012). – Загл. с экрана.

84. *Калмыков А. А.* Интернет-журналистика / А. А. Калмыков, Л. А. Коханова. – М. : ЮНИТИ–ДАНА, 2005. – 383 с.

85. *Кара-Мурза С. Г.* Манипуляция сознанием [Электронный ресурс] / С. Г. Кара-Мурза. – К., 2000. – 448 с. – Режим доступа: http://www.kara-murza.ru/books/manipul/manipul_content.htm. – Загл. с экрана.

86. *Кастельс М.* Информационная эпоха: экономика, общество и культура / М. Кастельс ; под науч. ред. О. И. Шкаратана. – М. : ГУ ВШЭ, 2000. – 608 с.

87. *Кастельс М.* Становление общества сетевых структур / М. Кастельс // Новая постиндустриальная волна на Западе. Антология. – М. : Academia, 1999. – С. 494–505.

88. *Катренко А. В.* Теорія прийняття рішень / А. В. Катренко, В. В. Пасічник, В. П. Пасько. – К. : Видавнича група ВНУ, 2009. – 438 с.

89. Кількість сайтів, зареєстрованих з доменним ім'ям .ua перевищує позначку в 700 тис. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://vinsee.com.ua/?p=1130>. – Назва з екрана.

90. *Кобелев О.* Інформаційно-аналітична діяльність бібліотек як соціокомунікаційний феномен [Електронний ресурс] / О. Кобелев. – Режим доступу: http://archive.nbuv.gov.ua/portal/soc_gum/vkp/2009_10/V_10/st7.pdf. – Назва з екрана.

91. *Кобелев О. М.* Інформаційна аналітика в структурі бібліотечної діяльності в Україні : монографія / О. М. Кобелев. – Х. : ХДАК, 2012. – 246 с.

92. *Кобелев О. М.* Інформаційно-аналітична діяльність бібліотек у системі соціального управління [Електронний ресурс] / О. М. Кобелев. – Режим доступу: www.nbuv.gov.ua/portal/soc_gum/vkhdak/2012_35/35-2-04.pdf. – Назва з екрана.

93. *Кобелев О. М.* Інформаційно-аналітична діяльність: джерела становлення та розвитку в 1970–1980-ті роки [Електронний ресурс] / О. М. Кобелев. – Режим доступу: www.nbuv.gov.ua/portal/soc_gum/bdil/2010_4/7.pdf. – Назва з екрана.

94. *Кобелев О. М.* Організаційно-аналітичне забезпечення соціально-комунікаційної сфери [Електронний ресурс] / О. М. Кобелев. – Режим доступу: www.nbuv.gov.ua/portal/soc_gum/vkhdak/2010_30/V30-2-3.pdf. – Назва з екрана.

95. *Кобелев О. М.* Ресурси інформаційно-аналітичної діяльності бібліотек [Електронний ресурс] / О. М. Кобелев. – Режим доступу: www.nbuv.gov.ua/portal/soc_gum/vkhdak/2012_36/36-2-01.pdf. – Назва з екрана.

96. *Коваленко А.* Соціальні мережі та інформаційне забезпечення викладацьких практик (На прикладі соціальної мережі «ВКонтакте») [Електронний ресурс] / А. Коваленко. – Режим доступу: <http://www.social-science.com.ua>. – Назва з екрана.

97. *Коваленко І.* Інтернет-новини: що пропонує мережа? [Електронний ресурс] / І. Коваленко. – Режим доступу: <http://www.mediakrytyka.info/?view=337>. – Назва з екрана.

98. *Коган В. З.* Человек: информация, потребность, деятельность / В. З. Коган, В. А. Уханов. – Томск, 1991. – С. 3.

99. *Колесникова Т.* Кластер як нова регіональна модель інтеграції бібліотек ВНЗ України: концептуальні характеристики та умови реалізації [Електронний ресурс] / Т. Колесникова. – Режим доступу: http://www.social-science.com.ua/journal_content/308/social_communication. – Назва з екрана.

100. *Колодюк А. В.* Інформаційне суспільство: сучасний стан та перспективи розвитку в Україні : дис. канд. політ. наук : спец. 23.00.03 / А. В. Колодюк ; Київ нац. ун-т ім. Т. Шевченка; Ін-т журналістики. – К., 2004. – 234 с.
101. Конституцію Ісландії написали прості громадяни через інтернет [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://sumynews.com/nova-polityka-z-oleksandrom-khoruzhenko/item/4819-konstytucziyu-islandiyi-napysaly-prosti-gromadyany-cherez-internet.html>. – Назва з екрана.
102. Конституція України [Електронний ресурс] : закон України від 28.06.1996 р. № 254 к/96-ВР // Верховна Рада України : офіц. веб-сайт. – Режим доступу: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/254_k/96-vr. – Назва з екрана.
103. Контрразведывательный словарь [Электронный ресурс] // Высшая красномзнаменная школа Комитета государственной безопасности при Совете Министров СССР им. Ф. Э. Дзержинского. – М., 1972. – Режим доступа: <http://counterintelligence.academic.ru>. – Загл. с экрана.
104. Концепция маркетинга для публичных библиотек / [П. Борхард, Ш. Флодель, М. Мильц и др.] ; пер. с нем. Е. М. Ястребовой ; науч. ред. И. Б. Михнова. – М. : БиблиоМаркет, 1993. – 144 с.
105. Концепція Державної цільової національно-культурної програми створення єдиної інформаційної бібліотечної системи «Бібліотека-XXI» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/law/09_bib_21.html. – Назва з екрана.
106. Концепція створення та функціонування інформаційної системи електронної взаємодії державних електронних інформаційних ресурсів [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.win-with-it.com/index.php/perspektiva>. – Назва з екрана.
107. *Копанєва В.* Інтернет-ресурси як джерело формування бібліотечних фондів / В. Копанєва // Документознавство. Бібліотекознавство. Інформаційна діяльність: Проблеми науки, освіти, практики : зб. матеріалів II Міжнар. наук.-практ. конф., (Київ, 17–18 трав. 2005 р.). – К., 2005. – Ч. 1. – С. 161–164.
108. *Костенко Л. И.* Функции и статус библиотеки информационного общества [Электронный ресурс] / Л. И. Костенко, М. Б. Сорока // Библиотеки и ассоциации в меняющемся мире: новые технологии и новые формы сотрудничества : тр. конф. / 9-я междунар. конф. «Крым 2002». – М. : ГПНТБ России, 2002. – С. 743–746. – Режим доступа: http://www.nbuv.gov.ua/libdoc/02_ksbio.htm. – Загл. с экрана.
109. *Костенко Л. Й.* Бібліотека суспільства знань: концептуальна модель / Л. Й. Костенко // Бібліотекознавство. Документознавство. Інформологія. – 2006. – № 1. – С. 23–28.
110. *Костенко Л. Й.* Компьютерные технологии в Национальной библиотеке Украины имени В. И. Вернадского / Л. И. Костенко // Библиотеки и ассоциации в меняющемся мире: новые технологии и новые формы сотрудничества: тр. конф. / 10-я юбил. конф. «Крым 2003». – М. : ГПНТБ России, 2003. – Т. 1. – С. 217–219.
111. *Костенко Л.* Корпоративна взаємодія бібліотек у мережевому середовищі / Л. Й. Костенко, О. І. Жабін // Бібл. вісн. – 2011. – № 6. – С. 59–61.
112. *Котлер Ф.* Основы маркетинга / Филипп Котлер. – М. : Прогресс, 1991. – 656 с.
113. *Кудрявцев А. В.* Методы интуитивного поиска технических решений (методы анализа проблем и поиска решений в технике) [Электронный ресурс] / А. В. Кудрявцев. – М. : Речной транспорт, 1991. – 112 с. – Режим доступа: <http://ru.wikipedia.org/wiki>. – Загл. с экрана.
114. *Кудрявцева С. П.* Міжнародна інформація [Електронний ресурс] / С. П. Кудрявцева, В. В. Колос. – К. : Слово, 2005. – 400 с. – Режим доступу: <http://buklib.net/books/21985/>. – Назва з екрана.

115. *Кузнецов И. Н.* Учебник по информационно-аналитической работе / И. Н. Кузнецов. – М. : Яуза, 2001. – 320 с.
116. *Кулешов С. Г.* Відбір веб-ресурсів для зберігання в центральному державному електронному архіві України як наукова проблема / С. Г. Кулешов // Документознавство. Бібліотекознавство. Інформаційна діяльність: проблеми науки, освіти, практики : матеріали V міжнар. наук.-практ. конф., Київ, 20–22 травня 2008 р. / Держ. академія керівних кадрів культури і мистецтва. – К., 2008. – С. 86–87.
117. *Кулешов С. Г.* Документознавство: Історія. Теоретичні основи / С. Г. Кулешов ; УДНДІАСД ; Держ. акад. керів. кадрів культури і мистецтв. – К., 2009. – 162 с.
118. *Кулешов С. Г.* Общее документоведение : учеб. пособие [Электронный ресурс] / С. Г. Кулешов. – К. : Альтернатива, 2012. – 490 с. – Режим доступа: <http://do.rulitru.ru>. – Загл. с экрана.
119. *Куракова Е. В.* Маркетинговая стратегия библиотеки как компонент управления и продвижения библиотечных продуктов и услуг в образовательном пространстве университета [Электронный ресурс] / Е. В. Куракова // Режим доступа: <http://www.gpntb.ru/win/inter-events/crimea2006/disk2/111.pdf>. – Загл. с экрана.
120. *Курас І. Ф.* Інформаційні ресурси України: стратегія розвитку / І. Ф. Курас // Бібл. вісн. – 2001. – № 1. – С. 6.
121. *Курносоев Ю. В.* Аналитика, методология, технология и организация информационной аналитической работы / Ю. В. Курносоев, П. Ю. Конотопов. – М. : Русаки, 2004. – 512 с.
122. *Лазоренко О.* Соціальний капітал: соціальні та професійні мережі в Україні / О. Лазоренко. – К. : Енергія, 2010. – 104 с.
123. *Левкин И. М.* Основы информационно-аналитической работы : учеб. пособие / И. М. Левкин. – СПб. : Изд-во СЗАГС, 2008. – 208 с.
124. *Маклюэн М.* Галактика Гутенберга: Становление человека печатающего / М. Маклюэн. – М. : Фонд «Мир», Академический Проект, 2005. – 496 с.
125. *Маклюэн М.* Понимание медиа: внешние расширения человека / М. Маклюэн. – М. : Канон-Пресс/Кучково поле, 2003. – 464 с.
126. *Манкевич И. А.* Социально-коммуникационный подход в системе культурологического знания / И. А. Манкевич // Методология гуманитарного знания в перспективе XXI века. К 80-летию профессора Моисея Самойловича Кагана : материалы междунар. науч. конф., (Санкт-Петербург, 18 мая 2001 г.) // Серия «Symposium». – Выпуск № 12. – СПб. : Санкт-Петербургское философское общество, 2001. – С. 83–87.
127. *Мар'їна О. Ю.* Веб-технології в бібліотеках: нові можливості розвитку комунікаційного середовища / О. Ю. Мар'їна // Вісн. Харків. держ. акад. культури. – 2012. – Вип. 36. – С. 105–114.
128. *Масуда Й.* Комп'ютопія / Й. Масуда ; перекл. з англ. В. Ляха // Філософська і соціологічна думка. – 1993. – № 6. – С. 36–50.
129. *Махлун Ф.* Производство и распространение знаний в США / Ф. Махлун. – М. : Прогресс, 1966. – 462 с.
130. Международные экономические отношения : учебник [Электронный ресурс] / под общей ред. В. Е. Рыбалкина. – М., 1997. – Режим доступа: <http://bibliotekar.ru/mezhdunarodnye-otnosheniya-2/184.htm>. – Загл. с экрана.
131. *Мелюхин И.* Информационно-аналитическая деятельность как она есть / И. Мелюхин // Информационные ресурсы России. – 1999. – № 1. – С. 11–14.
132. *Мелюхин И. С.* Концепция «Информационного общества» / И. С. Мелюхин // Информационное общес-

тво, 1998. – Вып. 6. – С. 20–22.

133. Мелюхин И. С. Концепция управления деятельностью по формированию, использованию, ведению и защите информационной среды / И. С. Мелюхин. – ВИНИТИ, 1999. – 150 с.

134. Мережа пунктів доступу громадян (ПДГ) до інформації органів державної влади у бібліотеках України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://pdp.org.ua/caps>. – Назва з екрана.

135. Меркулова Т. В. Моделирование динамики пользователей социальных сетей [Электронный ресурс] / Т. В. Меркулова, Е. Ю. Кононова. – Режим доступа: <http://www.cyber.kharkov.ua/contentimages/15.model.soc.net.pdf>. – Загл. с экрана.

136. Метод мозгового штурма [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://ru.wikipedia.org/wiki>. – Загл. с экрана.

137. Методологія сучасних бібліотечнознавчих досліджень [Електронний ресурс] // Бібл. вісн. – 2006. – № 6. – С. 23 – Режим доступу: http://archive.nbuv.gov.ua/portal/soc_gum/bib_visnyk/2006-6/08.pdf. – Назва з екрана.

138. Михайлюк А. В. Информационная аналитика: семиотический аспект / А. В. Михайлюк // Бібліотечнознавство. Документознавство. Інформологія : наук. журн. – 2011. – № 1. – С. 41–48.

139. Міжнародне співробітництво / Український національний грид [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://ung.in.ua/ua/about>. – Назва з екрана.

140. Національний інформаційний суверенітет у контексті розвитку новітніх інформаційних технологій / [О. С. Онищенко, В. М. Горовий, В. І. Попик та ін.] ; НАН України, Нац. б-ка України ім. В. І. Вернадського. – К. : НБУВ, 2011. – 160 с.

141. Національний суверенітет України в умовах глобалізації : національна доповідь. – К. : Парламентське вид-во, 2011. – 112 с.

142. Немошкаленко В. В. Тенденції глобалізації економіки, науки, освіти в XXI ст. та завдання науково-інформаційної діяльності бібліотек / В. В. Немошкаленко // Бібл. вісн. – 2001. – № 6. – С. 2–7.

143. Нестеров Д. Социальные сети движут миром [Электронный ресурс] / Д. Нестеров // МинПром – информация бизнес-класса. – Режим доступа: <http://minprom.ua/digest/86915.html>. – Дата доступа: 27.01.2012. – Загл. с экрана.

144. Нисневич Ю. А. Проблемы государственной информационной политики / Ю. А. Нисневич // Альманах современной науки и образования. – 2007. – № 7(7). – С. 130–132.

145. Нисневич Ю. А. Электронное государство / Ю. А. Нисневич // Вопросы политологии. – 2011. – № 1. – С. 6–18.

146. Нисневич Ю. А. Электронное правительство как постиндустриальная философия государственного управления / Ю. А. Нисневич // Теория и практика общественно-научной информации. – 2005. – № 19. – С. 153–170.

147. НКРЗІ схвалила зміни до Основних засад розвитку інформаційного суспільства України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://economics.unian.net/ukr/news/148409-nkrzi-shvalila-zmini-do-osnovnih-zasad-rozvitku-informatsiyogo-suspilstva-ukrajini.html>. – Назва з екрана.

148. Новые мобильные технологии [Электронный ресурс]. – Режим доступа: http://www.nmt.com.ua/index.php?option=com_content&task=view&id=18&Itemid=36. – Загл. с экрана.

149. Новий курс: реформи в Україні. 2010–2015. Національна доповідь / за заг. ред. В. М. Гейця [та ін.]. – К. : НВЦ НБУВ, 2010. – 232 с.

150. *Нурғалиева Г. К.* Индикаторы оценки внедрения ИКТ в организациях образования / Г. К. Нурғалиева, А. И. Тажигулова. – Алматы, 2010. – С. 18.
151. *Нэйсбитт Дж.* Высокая технология, глубокая гуманность: Технологии и наши поиски смысла / Джон Нэйсбитт при участии Наны Нэйсбитт и Дугласа Филиппса ; пер. с англ. А. Н. Анваера. – М. : АСТ : Транзиткнига, 2005. – 381 с.
152. *Нэйсбитт Дж.* Что нас ждет в 90-е годы. Мегатенденции. Год 2000 / Дж. Нэйсбитт, П. Эбурдин. – М. : Республика. 1992. – 416 с.
153. Обзор провайдеров sms-индустрии [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://allpublication.ru.sms>. – Загл. с экрана; Обзор основных sms-биллингов [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://habrahabr.ru/blogs/ecommerce/28508>. – Загл. с экрана.
154. Окинавская хартия глобального информационного общества // Дипломатический вестник. – 2000. – № 8. – С. 51–56.
155. *Онищенко А. С.* Национальная библиотека Украины имени В. И. Вернадского как многопрофильный научно-исследовательский центр / А. С. Онищенко, В. Г. Попрощая // Библиотеки национальных академий наук: проблемы функционирования, тенденции развития : науч.-практ. и теорет. сб. / редкол.: А. С. Онищенко (пред.) [и др.]. – К. : НБУВ, 2003. – Вып. 2. – С. 15–39.
156. *Онищенко О. С.* Національні бібліотечно-інформаційні ресурси: базові проблеми формування : матеріали Міжнар. наук. конф. «Бібліотечно-інформаційні ресурси: формування і розвиток» / О. С. Онищенко // Бібл. вісн. – 1999. – № 6. – С. 14–30.
157. Оперативная информация [Электронный ресурс] // Большой англо-русский и русско-английский словарь. – Режим доступа: http://dic.academic.ru/dic.nsf/eng_rus/645179/on. – Загл. с экрана.
158. *Орлов А. И.* Экспертные оценки : учеб. пособие / А. И. Орлов. – М. : ИВСТЭ, 2002.
159. Очікування на ринку медіа [Електронний ресурс] // Медіа Бізнес. – Режим доступу: http://media.parlament.org.ua/a/action/article_detail/article_id/3321/. – Назва з екрана.
160. *Пальчук В. Е.* Інформаційно-аналітична діяльність бібліотек у забезпеченні владних структур України (90-ті роки ХХ – початок ХХІ ст.) : автореф. дис. канд. наук із соц. комунікацій : спец. 27.00.03 / Пальчук Валентина Едуардівна ; НАН України, Нац. б-ка України ім. В. І. Вернадського. – К., 2011. – 19 с.
161. *Пальчук В.* Особливості розвитку інформаційно-аналітичної діяльності бібліотек у контексті загальноцивілізаційних соціокультурних трансформацій / В. Пальчук // Наук. пр. Нац. б-ки України ім. В. І. Вернадського / НАН України, Нац. б-ка України ім. В. І. Вернадського, Асоц. б-к України. – К., 2010. – Вип. 26. – С. 254–266.
162. *Пархоменко В. Д.* Інформаційна аналітика у сфері науково-технічної діяльності : монографія / В. Д. Пархоменко, О. В. Пархоменко ; Укр. ін-т наук.-техн. і екон. інформації (УкрІНТЕІ). – К., 2006. – 224 с.
163. Персональные компьютеры становятся историей [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://inpress.ua/ru/society/2913-pk-stanovyatsya-istorie/> – Загл. с экрана.
164. Платные сервисы на сайте: неделя эксперимента [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://www.socioline.ru/node/993>. – Загл. с экрана.
165. *Плющ О.* Трансформація ролі ЗМІ в умовах глобалізації [Електронний ресурс] / О. Плющ. – Режим доступу: <http://dialogs.org.ua/ru/statics/18>. – Назва з екрана.
166. Пограничный словарь. – М. : Академия Федеральной ПС РФ, 2002. – 280 с.

167. Половина интернет-пользователей пользуется интернет-телевидением [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://rubroad.ru/magazine/press/2289-polovina-internet-polzovatelej-polzuyutsya-internet-televideniem.html>. – Загл. с экрана.

168. *Половинчак Ю.* Зарубіжний досвід представлення бібліотеками досягнень національної правової думки / Ю. Половинчак // Наук. пр. Нац. б-ки України ім. В. І. Вернадського / НАН України, Нац. б-ка України ім. В. І. Вернадського, Асоц. б-к України. – К., 2012. – Вип. 33. – С. 170–178.

169. *Половинчак Ю. М.* ЕХтремальний контент: соціальні аспекти / Ю. М. Половинчак // Громадська думка про правотворення. – К. : НБУВ. – 2012. – № 3. – С. 32.

170. *Попов В. П.* Глобальный эволюционизм и синергетика ноосферы [Электронный ресурс] / В. П. Попов, И. В. Крайнюченко. – Ростов-на-Дону : СКНЦВШ, 2003. – 194 с. – Режим доступа: <http://www.vpb.npu.edu.ua/index.php?option=comcontent&view=article&id=93%3A2012-03-12-10-0807&catid=25%3Abiblioteka&Itemid=22&lang=uk>. – Загл. с экрана.

171. *Почепцов Г. Г.* Психологические войны [Электронный ресурс] / Г. Г. Почепцов. – М., 2002. – 528 с. – Режим доступа: <http://www.politnauka.org/library/prikl/pocheptsov.php>. – Загл. с экрана.

172. Про бібліотеки і бібліотечну справу [Електронний ресурс] : Закон України // Відом. Верховної Ради України. – 1995. – № 7. – С. 45. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/32/95-%D0%B2%D1%80>. – Назва з екрана.

173. Про затвердження Державної цільової національно-культурної програми створення єдиної інформаційної бібліотечної системи «Бібліотека-XXI» : Постанова Кабінету Міністрів України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.ukrbook.net/zakony/Bibl_sprava/Pos_956.pdf. – Назва з екрана.

174. Про затвердження завдань Національної програми інформатизації на 2010–2012 роки : Постанова Верховної Ради України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/DF2JA00B.html. – Назва з екрана.

175. Про заходи щодо розвитку національної складової глобальної інформаційної мережі Інтернет та забезпечення широкого доступу до цієї мережі в Україні: указ Президента 928/2000 [Электронный ресурс] // Верховна Рада України : офіц. веб-сайт. – Режим доступу: <http://www.rada.gov.ua>. – Назва з екрана.

176. Про інформацію : Закон України [Електронний ресурс] // Відом. Верховної Ради України. – 1992. – № 48. – С. 650. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=2657-12>. – Назва з екрана.

177. Про Національну програму інформатизації : Закон України [Електронний ресурс] // Відом. Верховної Ради України. – 1998. – № 27–28. – С. 181. – Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=74%2F98%2DE2%F0&p=1181903521686018>. – Назва з екрана.

178. Про основні засади розвитку інформаційного суспільства в Україні на 2007–2015 роки : Закон України [Електронний ресурс] // Відом. Верховної Ради України. – 2007. – № 12. – Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=537%2D16&p=1181903521686018>. – Назва з екрана.

179. Про стан та завдання розвитку в НАН України бібліотечно-інформаційної справи // Бібл. вісн. – 2003. – № 5. – С. 8.

180. Про телекомунікації : Закон України [Електронний ресурс] // Відом. Верховної Ради України. – 2004. – № 12. – Режим доступу: http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/1280-15print13647_23118233559. – Назва з екрана.

181. *Прогнімак О. Д.* Соціальні мережі як ресурс розвитку інноваційних процесів в інформаційному суспільстві [Електронний ресурс] / О. Д. Прогнімак. – Режим доступу: www.nbu.gov.ua/portal/Soc./st_15.pdf. –

Назва з екрана.

182. Продаж програмного забезпечення та послуг може стати головною галуззю національного експорту [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://ukrainian.voanews.com/content/ap-it-outsourcing/1489581.html>. – Назва з екрана.

183. Путеводитель по социальным медиа – 2013 / К. Мёллер и М. Стоун ; Вена : Представитель ОБСЕ по вопросам свободы СМИ, 2013. – 176 с.

184. Резонова В. М. Библиотеки в информационном обществе: состояние и перспективы развития / В. М. Резонова // Библиотечное дело-2004: всеобщая доступность информации : материалы девятой междунар. науч. конф. (Москва, 22–24 апреля 2004 г.). – М., 2004. – С. 31–32.

185. Рейльян Я. Аналитическая основа принятия управленческих решений / Я. Р. Рейльян. – М. : Финансы и статистика, 1989. – 182 с.

186. Рейтинг активності українських банків, FMCG і PR-компаній в соціальних мережах [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://lacruax.com/rejting-aktivnosti-ukra%D1%97nskix-bankiv-fmcg-i-pr-kompanij-v-socialnix-merezhax/>. – Назва з екрана.

187. Ринок електронної комерції в Україні продовжить активно розвиватися [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://newsradio.com.ua/2013_07_23/Rinok-elektronno-komerc-v-Ukra-n-prodovzhit-aktivno-gozvivatisja/. – Назва з екрана.

188. Різун В. Начерки до методології досліджень соціальних комунікацій (наукова стаття, оприлюднено 12 лютого 2011 року) [Наукова сторінка професора Володимира Різун] // Інститут журналістики :[сайт] – Електрон. дані. – К., 2011. – Режим доступу: http://journalib.univ.kiev.ua/Nacherky_do_metodologiyi.pdf. – Назва з екрана.

189. Робоче місце нового покоління спеціалістів [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.innovatio_ns.com.ua/ua/articles/mark/17821/roboche-misce-novogo-pokolinnya-specialistiv. – Назва з екрана.

190. Розвиток ресурсної бази вітчизняного інформаційного середовища / [О. С. Онищенко, В. М. Горовий, Л. А. Дубровіна та ін.] / НАН України, Нац. б-ка України ім. В. І. Вернадського. – К., 2012. – 246 с.

191. Розин М. Д. Исследование социальных сетей как площадки социальной коммуникации рунета, используемой в целях предвыборной агитации [Электронный ресурс] / М. Д. Розин и др. // Электронный научно-инновационный журнал «Инженерный вестник Дона». – Режим доступа: <http://ivdon.ru/magazine/archive/n1y2011/397/>. – Загл. с экрана.

192. Розрахунки електронними грошима [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.dtkt.com.ua/show/4 cid0755.html>. – Назва з екрана.

193. Рост интернет-экономики опережает традиционные отрасли [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.primorye24.ru/news/prensa/14263-rost-internet-yekonomiki-operezhaet-tradicionnye-otrasli.html>22–03–2012. – Загл. с экрана.

194. Рось А. Класифікація інформаційних ресурсів [Електронний ресурс] / А. Рось. – Режим доступу: <http://www.security.ukrnet.net>. – Назва з екрана.

195. Саати Т. Метод анализа иерархий / Т. Саати. – М. : Радио и связь, 1993. – 320 с.

196. Семенов Н. Социальные сети, перспективы развития и способы монетизации [Электронный ресурс] / Н. Семенов // UA WEB–2008. – Режим доступа: <http://www.seonews.ru/analytics/detail/6878.php>. – Загл. с экра-

на.

197. Семенюк Е. П. Інформаційно-аналітична діяльність у структурі та механізмах соціальної практики / Е. П. Семенюк // Наук.-техн. інформ. – 2003. – № 2. – С. 42–44.
198. Сергієнко І. Інформаційне суспільство в Україні: проблеми розвитку і функціонування / І. Сергієнко // Дзеркало тижня. Україна. – 2011. – № 26.
199. Сілкова Г. В. Інформаційно-аналітична діяльність як напрям інформаційної діяльності / Г. В. Сілкова // Вісн. Кн. палати. – 1999. – № 3. – С. 15–16.
200. Скворцов Л. В. Информационная культура как условие выживания человечества / Л. В. Скворцов // Проблемы глобальной безопасности. – М., 1995. – С. 31.
201. Скібіцька Л. І. Організація праці менеджера : навч. посіб. / Л. І. Скібіцька. – К. : Центр навчальної літератури, 2007. – 360 с.
202. Слободяник М. С. Наукова бібліотека: еволюція структури і функцій / М. С. Слободяник ; відп. ред. О. С. Онищенко. – К., 1995. – 268 с.
203. Слободяник М. С. Пріоритетні напрями дослідження електронної бібліотеки / М. С. Слободяник // Інформаційно-культурологічна та мистецька освіта: стан та перспективи розвитку : матеріали Міжнар. наук. конф. – Х. : ХДАК, 2004. – С. 43.
204. Слободяник М. С. Формування електронної бібліотеки як бібліотекознавча проблема / М. С. Слободяник // Вісн. Харк. держ. акад. культури : зб. наук. пр. – Х., 2004. – Вип. 14. – С. 116–127.
205. Сляднева Н. А. Глобализация аналитики: диагноз и прогноз / Н. А. Сляднева // Информационно-аналитическая деятельность в России: состояние и перспективы : материалы Всеросс. науч.-практич. конф. аналитич. работников (Москва, 20–21 мая 2004 года) ; под ред. А. И. Селиванова и Н. А. Слядневой. – М., 2004. – Ч. 1. – С. 19–24.
206. Сляднева Н. А. Современные технологии информоперирования: расцвет или коллапс креатива? / Н. А. Сляднева // Информационные и телекоммуникационные технологии. – 2007. – № 2. – С. 51–56.
207. Сляднева Н. А. Информационная свобода как проблема выбора личностных социальных стратегий / Н. А. Сляднева // Информационная свобода и информационная безопасность : материалы Междунар. научн. конф. (Краснодар, 30–31 окт. 2001 г.). – Краснодар, 2001. – С. 20–23.
208. Сляднева Н. А. Информационно-аналитическая деятельность: проблемы и перспективы [Электронный ресурс] / Н. А. Сляднева // Информационные ресурсы России. – 2001. – № 2. – С. 14–21. – Режим доступа: <http://abfarida.narod.ru/sladneva.htm>. – Загл. с экрана.
209. Соколов В. И. Канада: на путях построения инновационного общества [Электронный ресурс] / В. И. Соколов. – Режим доступа: http://www.studycanada.ru/cgi-bin/issue.cgi?action=article&ar_id=255. – Загл. с экрана.
210. Сорока М. Б. Автоматизовані інформаційні контент- системи: особливості створення та можливості використання / М. Б. Сорока, Н. В. Танатар // Бібліотека. Наука. Культура. Інформація : Наук. праці НБУВ. – К., 1998. – Вип. 1. – С. 328–331.
211. Сорока М. Б. Інформаційне забезпечення науки в Україні (90-ті рр. ХХ ст.). Створення національної системи реферативної інформації / М. Б. Сорока // Вісн. Кн. палати. – 2000. – № 8. – С. 20–25.
212. Социальная сеть (Интернет) [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://ru.wikipedia.org/wiki/>. – Загл. с экрана.

213. Соціальні медіа [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://ru.wikipedia.org/wiki>. – Загл. з екрана.
214. Соціальні мережі скоро зникнуть – думка [Електронний ресурс] // [Мінфін.com.ua](http://minfin.com.ua). – Режим доступу: <http://minfin.com.ua/2011/12/09/508493/>. – Загл. з екрана.
215. Соціально-економічний стан України: наслідки для народу та держави : національна доповідь ; за заг. ред. В. В. Гейця [та ін.]. – К. : НВЦ НБУВ, 2009. – 687 с.
216. Соціально-правові основи інформаційної безпеки / [В. М. Петрик, А. М. Кузьменко, В. В. Остроухов, О. А. Штоквич та ін.] ; Укр. акад. наук, Держ. ун-т інформ.-комунікац. технологій. – К. : Росава, 2007. – 496 с.
217. *Степанов В. К.* Применение Интернета в профессиональной информационной деятельности / В. К. Степанов. – М. : ФАИР, 2009. – 304 с.
218. Стислий звіт НБУВ про наукову та науково-організаційну діяльність за 2011 рік [Електронний ресурс] // Національна бібліотека України імені В. І. Вернадського. – Режим доступу: <http://www.nbu.gov.ua/node/380>. – Назва з екрана.
219. *Столяров Ю. Н.* Сущность информации : монографія / Ю. Н. Столяров // Междунар. акад. информатизации. – М., 2000. – 107 с.
220. *Стоуньер Т. К.* Новой теории информации / Т. Стоуньер // Информационная революция: Наука, экономика, технология : Реф. сб. / РАН ИНИОН ; отв. ред. А. И. Ракитов. – М. : ИНИОН, 1993. – С. 42–48.
221. Стратегія розвитку інформаційного суспільства в Україні [Електронний ресурс] // Державний комітет України з питань науки, інновацій і інформатизації. – Режим доступу: <http://www.dknii.gov.ua/2010-09-09-12-27-24/2012-02-15-12-04-21>. – Назва з екрана.
222. *Твердохліб М. Г.* Інформаційне забезпечення менеджменту : навч. посіб. / М. Г. Твердохліб. – Вид. 2-ге, доп. та переробл. – К. : КНЕУ, 2002. – 224 с.
223. Телебачення – найпопулярніше в Україні джерело інформації про вибори – дослідження [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.radiosvoboda.org/content/article/24715484.html>. – Назва з екрана.
224. *Терещенко С. С.* Центры информационного анализа, экспертизы, прогнозирования коммерческой деятельности: функции, технология, организационная структура, подготовка кадров / С. С. Терещенко // Науч. и техн. информ. Сер. 2. – 1991. – № 5. – С. 4–11.
225. *Тихомиров М. М.* Роль ситуационных центров в современном мире / М. М. Тихомиров // Информационные ресурсы России. – 1997. – № 4. – С. 56–59.
226. Толковый словарь русского языка. Словарь Ожегова [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ozhegov.org/>. – Загл. з екрана.
227. *Тоффлер Е.* Третья Хвиля / Е. Тоффлер. – К. : Всесвіт, 2000. – 480 с.
228. *Тоффлер Э.* Шок будущего / Э. Тоффлер. – М. : АСТ, 2001. – 560 с.
229. Туніська програма для інформаційного суспільства [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://apitu.org.ua/wsis/tp>. – Назва з екрана.
230. *Турунок С. Г.* Интернет и политический процесс [Електронний ресурс] / С. Г. Турунок // Общественные науки и современность. – 2001. – № 2. – С. 51–63. – Режим доступу: <http://www.ict.edu.ru/ft/003982/006tURONOK.pdf>. – Загл. з екрана.
231. У Facebook налічили близько двох мільйонів українців [Електронний ресурс] // Ранок-Україна. – Режим доступу: (http://www.utro.ua/ru/zhizn/v_facebook_naschitali_okolo_dvuh_millionov_ukraintsev1323858787). –

Назва з екрана.

232. Україна остається в ТОП-30 стран по ІТ-аутсорсингу [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://ain.ua/2012/11/16/102437>. – Загл. с екрана.

233. Україна посідає третє місце з кінця за вартістю домашнього Інтернету – серед 160 країн [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://news.finance.ua/ua/~1/0/all/2012/12/09/292574>. – Назва з екрана.

234. Українська блогосфера [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://blogosphere.com.ua/2012/03/26/blogs-dont-die/>. – Назва з екрана.

235. Українські аналітичні центри увійшли до числа ста найкращих у світі [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://dt.ua/UKRAINE/ukrayinski-analitichni-centri-uviyshli-do-chisla-sta-naykraschih-u-sviti.html>. – Назва з екрана.

236. Урсул А. Д. Отражение и информация / А. Д. Урсул – М. : Наука, 1973. – 231 с.

237. Филипповский И. YouTube сделает украинские передачи бессмертными [Электронный ресурс] / И. Филипповский // proIT. – Режим доступа: <http://proit.com.ua/article/internet/2012/12/14/093104.html>. – Загл. с экрана.

238. Филип М. В. Процесс глобализации и движение антиглобализма [Электронный ресурс] / М. В. Филип. – Режим доступа: <http://www.humanities.edu.ru/db/msg/38699>. – Загл. с экрана.

239. Філіпова Л. Я. Аналітична складова інформаційної діяльності: уточнення сутності, ознак і процесів / Л. Я. Філіпова, І. В. Захарова // Вісн. Харків. держ. акад. культури. – Х., 2009. – Вип. 28. – С. 44–52.

240. Харрис Р. Психология массовых коммуникаций / Р. Харрис. – СПб. : Прайм-ЕВРОЗНАК, 2001. – 448 с.

241. Холмс Д. eGov. Стратегии электронного бизнеса для государства / Д. Холмс. – М., 2004. – С. 42–43.

242. Чернец В. Влияние через социальные сети / В. Чернец, Т. Базлова, Э. Иванова ; под общей ред. Е. Г. Алексеевой. – М. : Фонд «ФОКУС-МЕДИА», 2010. – 200 с.

243. Чернов А. А. Информационные технологии как база для развития глобального информационного общества / А. А. Чернов // Тамбовский курьер, 2002. – № 12 (336). – С. 27–32.

244. Чернов А. А. Модели развития информационного общества / А. А. Чернов // Тамбовский курьер, 2002. – № 33 (357).

245. Чернов А. А. Становление глобального информационного общества: проблемы и перспективы : монография / А. А. Чернов. – М., 2003. – 232 с.

246. Чуприна Л. Бібліотечний сайт: електронні розрахунки за платні послуги в контексті маркетингової стратегії / Л. Чуприна // Україна: події, факти, коментарі : матеріали Міжнар. наук. конф. «Бібліотечно-інформаційний комплекс у контексті розвитку суспільства знань» (Київ, 6–7 жовт. 2009 р.) / НАН України, Нац. б-ка України ім. В. І. Вернадського. – К. : НБУВ, 2009. – № 21. – С. 64–71.

247. Чуприна Л. Використання інформаційних технологій у науковому супроводі суспільних реформ / Л. Чуприна // Наук. пр. Нац. б-ки України ім. В. І. Вернадського / НАН України, Нац. б-ка України ім. В. І. Вернадського, Асоц. б-к України. – К., 2005. – Вип. 14. – С. 20–34.

248. Чуприна Л. Інформаційна аналітика в контексті запитів сучасних замовників / Л. Чуприна // Наук. пр. Нац. б-ки України ім. В. І. Вернадського / НАН України, Нац. б-ка України ім. В. І. Вернадського, Асоц. б-к України. – К., 2007. – Вип. 19. – С. 187–193.

249. Чуприна Л. Інформаційні ресурси НБУВ як джерело для підготовки інформаційно-аналітичної продукції / Л. Чуприна // Наук. пр. Нац. б-ки України ім. В. І. Вернадського / НАН України, Нац. б-ка України ім. В.

І. Вернадського, Асоц. б-к України. – К., 2007. – Вип. 18. – С. 188–197.

250. *Чуприна Л.* Оперативна інтернет-інформація як чинник глобалізаційних впливів в інформаційній сфері / Л. Чуприна // Наук. пр. Нац. б-ки України ім. В. І. Вернадського / НАН України, Нац. б-ка України ім. В. І. Вернадського, Асоц. б-к України. – К., 2008. – Вип. 21. – С. 313–319.

251. *Чуприна Л.* Оперативна інформація в соціальних мережах: особливості обігу та використання бібліотеками / Л. Чуприна // Бібліотека і розвиток доступу до правової та соціально значущої інформації: зб. матеріалів Міжнар. наук. конф. «Інноваційна модель наукової бібліотеки ХХІ ст.» (Київ, 9–10 жовт. 2012 р.) / НАН України, Нац. б-ка України ім. В. І. Вернадського. – К., 2012. – С. 163–166.

252. *Чуприна Л.* Оперативна інформація в соціальних мережах: особливості обігу та використання бібліотеками / Л. Чуприна // Наук. пр. Нац. б-ки України ім. В. І. Вернадського / НАН України, Нац. б-ка України ім. В. І. Вернадського, Асоц. б-к України. – К., 2012. – Вип. 33. – С. 507–523.

253. *Чуприна Л.* Оперативна інформація: до питання про визначення поняття / Л. Чуприна // Наук. пр. Нац. б-ки України ім. В. І. Вернадського / НАН України, Нац. б-ка України ім. В. І. Вернадського, Асоц. б-к України. – К., 2010. – Вип. 26. – С. 127–134.

254. *Чуприна Л.* Проблема інформаційних шумів при використанні оперативної інтернет-інформації для підготовки інформаційно-аналітичних матеріалів / Л. Чуприна // Україна: події, факти, коментарі : матеріали Міжнар. наук. конф. «Проблеми гармонізації традиційних і новітніх бібліотечно-інформаційних ресурсів» (Київ, 7–8 жовтня 2008 р.) / НАН України, Нац. б-ка України ім. В. І. Вернадського. – К. : НБУВ, 2008. – № 16. – С. 60–66.

255. *Чупрына Л.* О возрастании роли оперативной информации в системе социальных коммуникаций / Л. Чупрына // Библиотеки национальных академий наук: проблемы функционирования, тенденции развития : науч.-практ. и теорет. сб. / НАН Украины, Нац. б-ка им. В. И. Вернадского; МААН, Совет директоров научн. б-к и информ. центров ; редкол.: А. С. Онищенко (пред.) [и др.]. – К., 2010. – Вып. 8. – С. 168–176.

256. *Чупрына Л.* Современные тенденции в формировании и развитии информационного пространства Украины / Л. Чупрына // Українсько-македонський науковий збірник / НАН Украї- ни, Нац. б-ка України ім. В. І. Вернадського, МАНМ. – К., 2011. – Вип. 5. – С. 247–262.

257. *Шаменков Д.* Медицина і психологія. Майбутнє в теперішньому [Електронний ресурс] / Д. Шаменков. – Режим доступу: <http://shamenkov.ru/otkryitaya-lektsiya-v-kievskom-natsionalnom-universitete-im-tshevchenko/#.UKI7p5gxqVo>. – Назва з екрана.

258. *Шевырѐв А. В.* Креативный менеджмент: синергетический подход / А. В. Шевырѐв. – Белгород : Лит-КараВан, 2007. – 215 с.

259. *Шемаєва Г. В.* Бібліотека в системі наукової комунікації: коеволюційні процеси розвитку : автореф. дис. ... д-ра наук із соц. комунікацій : 27.00.03 / Ганна Василівна Шемаєва; Харків. держ. акад. культури. – Харків : [б. в.]. – 2009. – 42 с.

260. *Шеннон К.* Работы по теории информации и кибернетике / К. Шеннон. – М. : Изд-во иностранной литературы, 1963. – 830 с.

261. *Шрайберг Я. Л.* Библиотеки и информационные технологии: десять лет спустя : Ежегод. докл. конф. «Крым», г. 2003 / Я. Л. Шрайберг; 10-я юбил. Междунар. конф. «Крым 2003»: «Б-ки и ассоц. в меняющемся мире: новые технологии и новые формы сотрудничества». – М. : Судак : [б. и.]. – 2003. – 39 с.

262. *Шрайберг Я. Л.* Первое десятилетие информационного века: влияние информационно-электронной

среди на роль и позицию библиотек в развивающемся обществе : ежегодный доклад конференции «Крым», (Судак, 2010 г.) / Я. Л. Шрайберг. – М. : Издательско-репрографический центр ГПНТБ России, 2010. – 77 с.

263. Що думають генеральні директори компаній про соціальні медіа [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://watcher.com.ua/2012/05/25/>. – Назва з екрана.

264. Якименко Ю. Соціальні мережі та соціальні рухи / Ю. Якименко // Наук. пр. Нац. б-ки України ім. В. І. Вернадського / НАН України, Нац. б-ка України ім. В. І. Вернадського, Асоц. б-к України. – К., 2012. – Вип. 33. – С. 524–532.

265. Якушко Т. Технології Веб 2.0 для бібліотек і користувачів: нові можливості розвитку бібліотечного середовища : посібник для тренерів за програмою підвищення кваліфікації / Т. Якушко, Т. Ярошенко ; Українська бібліотечна асоціація, Національна академія керівних кадрів культури і мистецтв, Центр безперервної інформаційно-бібліотечної освіти, Головний тренінговий центр для бібліотекарів. – К. : Самміт-книга, 2012. – 87 с.

266. 19,7 млн інтернет-користувачів в Україні: понад 50 % дорослого населення [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://watcher.com.ua/2012/10/24/19-7-mln-internet-korystuvachiv-v-ukrayini-ponad-50-dorosloho-naselennya/>. – Назва з екрана.

267. Berkowitz S. D. Social Structures: a Network Approach / S. D. Berkowitz, B. Wellman. – Cambridge : Cambridge University Press, 1988.

268. Burson-marsteller: исследование кризиса в секторе средств массовой информации [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://gtmarket.ru/blog/mikhailov-and-partners/2010/04/12/2911>. – Загл. с экрана.

269. Cisco VNI 2009–2014 [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.cisco.com/web/UA/about/news/2010/06032010.html>. – Загл. с экрана.

270. GFK Україна: «Як міняється профіль і потреби українських інтернет-користувачів» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://ain.ua/2012/10/29/100132#more-100132>. – Назва з екрана.

271. Information Superhighway: An Overview of Technology Challenges: Report to the USA Congress, 1995 [Electronic resource]. – Mode of access: http://www.eric.ed.gov/ERICWebPortal/search/detailmini.jsp?_nfpb=true&_ERICExtSearch_SearchValue_0=ED380136&ERICExtSearch_SearchType_0=no&accno=ED380136. – Title from the screen.

272. Internet Usage in Europe [Electronic resource]. – Mode of access: <http://www.internetworldstats.com/stats4.htm>. – Title from the screen.

273. Kaplan A. M. Users of the world, unite! The challenges and opportunities of Social Media [Electronic resource] / A. M. Kaplan, H. Michael // Business Horizons, 2010. – P. 59–68. – Mode of access: <http://www.pewglobal.org/2011/12/20/global-digital-communication-texting-socialnetworking-popular-worldwide/>. – Title from the screen.

274. Microsoft Blogfest 2011: Звіт про українську блогосферу [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://twitter.in.ua/page/no-title-3#cut>. – Назва з екрана.

275. Ministry of Information and Communication (MIC) [Electronic resource]. – Mode of access: <http://www.mic.go.kr/eng/jsp/main.jsp>. – Title from the screen; Korean Broadcasting Commission [Electronic resource]. – Mode of access: <http://www.kbc.or.kr/english/index.html>. – Title from the screen; Korea National Statistical Office [Electronic resource]. – Mode of access: <http://www.nso.go.kr/eng>. – Title from the screen; Korea Network Information Center [Electronic resource]. – Mode of access: <http://www.nic.or.kr/www/english/index.html>. –

Title from the screen.

276. *Putnam R. D.* Bowling Alone: The Collapse and Revival of American Community / R. D. Putnam. – New York : Simon & Schuster, 2000. – 540 p.

277. *Qualman E.* Socialnomics: How Social Media Transforms the Way We Live and Do Business / E. Qualman. – Wiley, New Jersey, 2009. –288 p.

278. *Rafaeli S.* De-lurking in virtual communities: a social communication network approach to measuring the effects of social and cultural capital [Electronic resource] / S. Rafaeli, G. Ravid, V. Soroka. – Mode of access: <http://sheizaf.rafaeli.net/publications/RRSHICSS37 DeLurking1.pdf>. – Title from the screen.

ДОДАТКИ

Додаток А

Країни світу за індексом мережевої готовності *

Rank	Country/Economy	Value
1	Finland	6.04
2	Singapore	5.97
3	Sweden	5.93
4	Netherlands	5.79
5	Norway	5.70
6	Switzerland	5.62
7	United States	5.61
8	Hong Kong SAR	5.60
9	United Kingdom	5.54
10	Korea, Rep.	5.54
11	Luxembourg	5.53
12	Germany	5.50
13	Denmark	5.50
14	Taiwan, China	5.47
15	Israel	5.42
16	Japan	5.41
17	Canada	5.41
18	Australia	5.40
19	Iceland	5.30
20	New Zealand	5.27
21	Estonia	5.27

22	Austria	5.26
23	Qatar	5.22
24	United Arab Emirates	5.20
25	France	5.09
26	Ireland	5.07
27	Belgium	5.06
28	Malta	4.96
29	Bahrain	4.86
30	Malaysia	4.83
31	Lithuania	4.78
32	Saudi Arabia	4.78
33	Portugal	4.73
34	Spain	4.69
35	Chile	4.61
36	Slovenia	4.60
37	Cyprus	4.60
38	Kazakhstan	4.58
39	Latvia	4.58
40	Oman	4.56
41	Puerto Rico	4.54
42	Czech Republic	4.49
43	Panama	4.36
44	Jordan	4.36
45	Brunei Darussalam	4.34
46	Croatia	4.34
47	Hungary	4.32
48	Mauritius	4.31
49	Azerbaijan	4.31
50	Russian Federation	4.30
51	Turkey	4.30
52	Montenegro	4.27
53	Costa Rica	4.25
54	Poland	4.24
55	Barbados	4.22
56	Uruguay	4.22
57	Macedonia, FYR	4.19
58	Italy	4.18

59	Slovak Republic	4.12
60	Georgia	4.09
61	Mongolia	4.07
62	China	4.05
63	Colombia	4.05
64	Indonesia	4.04
65	Armenia	4.03
66	Seychelles	4.02
67	Thailand	4.01
68	Bosnia and Herzegovina	3.99
69	Brazil	3.98
70	South Africa	3.98
71	Trinidad and Tobago	3.97
72	Kuwait	3.96
73	Bulgaria	3.96
74	Greece	3.95
75	Romania	3.95
76	Sri Lanka	3.94
77	Moldova	3.89
78	Philippines	3.89
79	Mexico	3.89
80	Serbia	3.88
81	Ukraine	3.87
82	Ecuador	3.85
83	India	3.85
84	Vietnam	3.84
85	Rwanda	3.78
86	Jamaica	3.77
87	Tunisia	3.77
88	Guyana	3.77
89	Cape Verde	3.73
90	Peru	3.73
91	Egypt	3.71
92	Kenya	3.71
93	Dominican Republic	3.69
94	Bhutan	3.68
95	Albania	3.66

96	Ghana	3.65
97	Lebanon	3.64
98	El Salvador	3.63
99	Morocco	3.61
100	Argentina	3.53
101	Guatemala	3.52
102	Paraguay	3.47
103	Botswana	3.43
104	Iran, Islamic Rep.	3.42
105	Namibia	3.41
106	Venezuela	3.39
107	Gambia, The	3.38
108	Cambodia	3.36
109	Lao PDR	3.34
110	Zambia	3.34
111	Pakistan	3.33
112	Nigeria	3.31
113	Suriname	3.30
114	Senegal	3.30
115	Uganda	3.25
116	Honduras	3.24
117	Zimbabwe	3.24
118	Kyrgyz Republic	3.22
119	Bangladesh	3.21
12 C	Bolivia	3.21
121	Liberia	3.19
122	Côte d'Ivoire	3.14
123	Nepal	3.09
124	Nicaragua	3.08
125	Tanzania	3.04
126	Swaziland	3.00
127	Mali	3.00
128	Gabon	2.98
129	Algeria	2.98
130	Ethiopia	2.95
131	Cameroon	2.94
132	Malawi	2.90

133	Lesotho	2.88
134	Sierra Leone	2.85
135	Benin	2.82
136	Burkina Faso	2.78
137	Mozambique	2.77
138	Libya	2.75
139	Madagascar	2.74
140	Yemen	2.73
141	Timor-Leste	2.69
142	Mauritania	2.61
143	Haiti	2.52
144	Angola	2.52
145	Guinea	2.48
146	Myanmar	2.35
147	Burundi	2.31
148	Chad	2.22

* World Economic Forum, The Global Information Technology Report 2014 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.weforum.org/reports/global-information-technology-report-2014>.

Додаток Б

Країни світу за індексом глобальної конкурентоспроможності у 2013–2014 рр.*

			Rank among	
	Rank	Score	2012–2013	GCI
Country/Economy	(out of 148)	(1–7)	economies*	2012–2013
Switzerland	1	5.67	1	1
Singapore	2	5.61	2	2
Finland	3	5.54	3	3
Germany	4	5.51	4	6
United States	5	5.48	5	7

Sweden	6	5.48	6	4
Hong Kong SAR	7	5.47	7	9
Netherlands	8	5.42	8	5
Japan	9	5.40	9	10
United Kingdom	10	5.37	10	8
Norway	11	5.33	11	15
Taiwan, China	12	5.29	12	13
Qatar	13	5.24	13	11
Canada	14	5.20	14	14
Denmark	15	5.18	15	12
Austria	16	5.15	16	16
Belgium	17	5.13	17	17
New Zealand	18	5.11	18	23
United Arab Emirates	19	5.11	19	24
Saudi Arabia	20	5.10	20	18
Australia	21	5.09	21	20
Luxembourg	22	5.09	22	22
France	23	5.05	23	21
Malaysia	24	5.03	24	25
Korea, Rep.	25	5.01	25	19
Brunei Darussalam	26	4.95	26	28

Israel	27	4.94	27	26
Ireland	28	4.92	28	27
China	29	4.84	29	29
Puerto Rico	30	4.67	30	31
Iceland	31	4.66	31	30
Estonia	32	4.65	32	34
Oman	33	4.64	33	32
Chile	34	4.61	34	33
Spain	35	4.57	35	36
Kuwait	36	4.56	36	37
Thailand	37	4.54	37	38
Indonesia	38	4.53	38	50
Azerbaijan	39	4.51	39	46
Panama	40	4.50	40	40
Malta	41	4.50	41	47
Poland	42	4.46	42	41
Bahrain	43	4.45	43	35
Turkey	44	4.45	44	43
Mauritius	45	4.45	45	54
Czech Republic	46	4.43	46	39
Barbados	47	4.42	47	44
Lithuania	48	4.41	48	45

Italy	49	4.41	49	42
Kazakhstan	50	4.41	50	51
Portugal	51	4.40	51	49
Latvia	52	4.40	52	55
South Africa	53	4.37	53	52
Costa Rica	54	4.35	54	57
Mexico	55	4.34	55	53
Brazil	56	4.33	56	48
Bulgaria	57	4.31	57	62
Cyprus	58	4.30	58	58
Philippines	59	4.29	59	65
India	60	4.28	60	59
Peru	61	4.25	61	61
Slovenia	62	4.25	62	56
Hungary	63	4.25	63	60
Russian Federation	64	4.25	64	67
Sri Lanka	65	4.22	65	68
Rwanda	66	4.21	66	63
Montenegro	67	4.20	67	72
Jordan	68	4.20	68	64
Colombia	69	4.19	69	69
Vietnam	70	4.18	70	75

Ecuador	71	4.18	71	86
Georgia	72	4.15	72	77
Macedonia, FYR	73	4.14	73	80
Botswana	74	4.13	74	79
Croatia	75	4.13	75	81
Romania	76	4.13	76	78
Morocco	77	4.11	77	70
Slovak Republic	78	4.10	78	71
Armenia	79	4.10	79	82
Seychelles	80	4.10	80	76
Lao PDR	81	4.08	n/a	n/a
Iran, Islamic Rep.	82	4.07	81	66
Tunisia	83	4.06	n/a	n/a
Ukraine	84	4.05	82	73
Uruguay	85	4.05	83	74
Guatemala	86	4.04	84	83
Bosnia and Herzegovina	87	4.02	85	88
Cambodia	88	4.01	86	85
Moldova	89	3.94	87	87
Namibia	90	3.93	88	92
Greece	91	3.93	89	96
Trinidad and	92	3.91	90	84

Tobago				
Zambia	93	3.86	91	102
Jamaica	94	3.86	92	97
Albania	95	3.85	93	89
Kenya	96	3.85	94	106
El Salvador	97	3.84	95	101
Bolivia	98	3.84	96	104
Nicaragua	99	3.84	97	108
Algeria	100	3.79	98	110
Serbia	101	3.77	99	95
Guyana	102	3.77	100	109
Lebanon	103	3.77	101	91
Argentina	104	3.76	102	94
Dominican Republic	105	3.76	103	105
Suriname	106	3.75	104	114
Mongolia	107	3.75	105	93
Libya	108	3.73	106	113
Bhutan	109	3.73	n/a	n/a
Bangladesh	110	3.71	107	118
Honduras	111	3.70	108	90
Gabon	112	3.70	109	99
Senegal	113	3.70	110	117

Ghana	114	3.69	111	103
Cameroon	115	3.68	112	112
Gambia, The	116	3.67	113	98
Nepal	117	3.66	114	125
Egypt	118	3.63	115	107
Paraguay	119	3.61	116	116
Nigeria	120	3.57	117	115
Kyrgyz Republic	121	3.57	118	127
Cape Verde	122	3.53	119	122
Lesotho	123	3.52	120	137
Swaziland	124	3.52	121	135
Tanzania	125	3.50	122	120
Cote d'Ivoire	126	3.50	123	131
Ethiopia	127	3.50	124	121
Liberia	128	3.45	125	111
Uganda	129	3.45	126	123
Benin	130	3.45	127	119
Zimbabwe	131	3.44	128	132
Madagascar	132	3.42	129	130
Pakistan	133	3.41	130	124
Venezuela	134	3.35	131	126
Mali	135	3.33	132	128

Malawi	136	3.32	133	129
Mozambique	137	3.30	134	138
Hmor-Leste	138	3.25	135	136
Myanmar	139	3.23	n/a	n/a
Burkina Faso	140	3.21	136	133
Mauritania	141	3.19	137	134
Angola	142	3.15	n/a	n/a
Haiti	143	3.11	138	142
Sierra Leone	144	3.01	139	143
Yemen	145	2.98	140	140
Burundi	146	2.92	141	144
Guinea	147	2.91	142	141
Chad	148	2.85	143	139

* World Economic Forum, The Global Competitiveness Index 2013–2014 rankings and 2012–2013 comparisons [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.weforum.org/reports-results?fq=report%5Ereport_type%3A%22Competitiveness%22.

Додаток В

Використання інтернет-ресурсів бібліотеками України
(національними, державними та обласними універсальними)

Установа	Електронна адреса	Гіперпосилання			
		на інші бібліотеки	на пошукові системи	на інші ресурси	на соцмедіа

			и		
Національна парламентська бібліотека України	http://nplu.org /	+	+	Періодика в Інтернеті	-
Національна наукова медична бібліотека України	http://www.library.gov.ua/	Веб-сайти медичних бібліотек	-	http://libportal.org.ua/	-
Львівська національна наукова бібліотека України ім. В. Стефаника	http://www.lsl.lviv.ua/	+	+	Передплачені ресурси, повнотекстові матеріали, джерела відкритого доступу, повнотекстові доступи, електронні журнали України, ел. каталоги б-к світу та України	+
Національна історична бібліотека України	http://www.nibu.kiev.ua/	-	+	Історична спадщина України	+
Національна бібліотека України для дітей	http://www.chl.kiev.ua/	Веб-сайти дитячих бібліотек, блоги дб	-	Інтерактивні ресурси	+
Одеська національна наукова бібліотека ім. М. Горького	http://www.odnb.odessa.ua/	+	-	Електронні каталоги б-к України та найбільших зарубіжних б-к, УБА	+
					Блоги

Національна наукова сільськогосподарська бібліотека НААНУ	http://dnsgb.com.ua/	+	+	Міністерства, сайти органів державної влади, науково-інформаційні центри	-
Державна науково-педагогічна бібліотека України ім В. О. Сухомлинського	http://www.dnrb.gov.ua/	+	+	Передплачувані періодичні видання іноземних видавництв	+
Харківська державна наукова бібліотека ім. В. Г. Короленка	http://korolenko.kharkov.com/	-	-	Перелік баз даних	+ Блог
Державна наукова архітектурно-будівельна бібліотека ім. В. Г. Заболотного.	http://www.dnabb.org/	-	+	-	+
Центральна державна науково-технічна бібліотека гірничо-металургійного комплексу України	http://www.cgntb.dp.ua/	+		Партнери	
Кримська республіканська універсальна наукова	http://www.franko.crimea.ua/	+	-	Партнери	+

бібліотека ім. І. Я. Франка					
Вінницька обласна універсальна наукова бібліотека ім. К. А. Тімірязєва	http://www.library.vn.ua/	+	+	Газети та інтернет-видання, журнали України та інших держав	+
Волинська обласна універсальна наукова бібліотека ім. Олени Пчілки	http://ounb.lutsk.ua/	-	-	-	-
Дніпропетровська обласна універсальна наукова бібліотека	http://www.library.dp.ua/	+	-	Партнери, Електронна бібліотека «Культура України», Перекладачі	+ Блог
Донецька обласна універсальна наукова бібліотека ім. Н. К. Крупської	http://www.library.donetsk.ua/	+	-	База даних Polpred.com	+
Житомирська обласна універсальна наукова бібліотека ім. О. Ольжича	http://www.library.zt.ua/	-	-	Періодичні видання	-
Закарпатська обласна універсальна наукова бібліотека	http://biblioteka.uz.ua/	+	-	Онлайн БД (Художники Закарпаття, зведений каталог періодики), http://www.libportal.org.ua/	-

Запорізька обласна універсальна наукова бібліотека ім.О. М. Горького	http://www.zo-unb.zp.ua/			Каталог журналів, каталог періодики	+ Блог
Івано- Франківська обласна універсальна наукова бібліотека ім. І. Я. Франка	http://www.lib-if.ua/	-	+	Книга-онлайн	+
Кіровоградська обласна універсальна наукова бібліотека ім. Д. І. Чижевського	http://library.kr.ua/	+	+	Перекладач, електронні періодичні видання, органи державної влади	+ Блог
Луганська обласна універсальна наукова бібліотека ім. О. М. Горького	http://www.library.lg.ua/rus/index.php	-	+	Фото колекції, відеоресурси	+ Блоги
Львівська обласна універсальна наукова бібліотека	http://lounb.lviv.ua/	+	+	Корисні посилання	-
Полтавська обласна універсальна наукова бібліотека ім. І. П. Котляревського	http://www.library.pl.ua/	-	+	УБА, IREX, Бібліоміст, http://libportal.org.ua/	-

Хмельницька обласна універсальна наукова бібліотека ім. Миколи Островського	http://www.ou.nb.km.ua/	-	+	Урядовий портал, Органи місцевої влади, Центр європейської інформації, IREX, УБА, Бібліоміст	-
Черкаська обласна універсальна наукова бібліотека ім. Тараса Шевченка	http://www.library.ck.ua/	-	+	Періодичні видання, органи державної та місцевої влади	-

Додаток Г

Інформаційна та аналітична продукція бібліотек України
(національних, державних та обласних універсальних)

Установа	Електронна адреса	Підрозділ	Продукт
Національна парламентська бібліотека України	http://nplu.org/	Відділ інформаційного забезпечення Верховної Ради України, Відділ наукового аналізу та узагальнення інформації	***
Національна наукова медична бібліотека України	http://www.library.gov.ua/	-	Анотовані покажчики, бюлетень «Медичний індекс»

Львівська національна наукова бібліотека України ім. В. Стефаника	http://www.lsl.lviv.ua/	Науково-інформаційний відділ	Анотовані покажчики. Виходять друком щорічники – «Записки ЛНБ ім. В. Стефаника» та «Збірник праць Науково-дослідного центру періодики»
Національна бібліотека України для дітей	http://www.chl.kiev.ua/	-	Рекомендаційні покажчики літератури, інформаційні списки, бесіди про книги
Одеська національна наукова бібліотека ім. М. Горького	http://www.odnb.odessa.ua/	-	Науково-допоміжні видання
Харківська державна наукова бібліотека ім. В. Г. Короленка	http://korolenko.kharkov.com/	Відділ «Україніка», Відділ науково-інформаційного забезпечення інноваційних процесів	Матеріали наукових конференцій. Монографії Зведені каталоги Бібліографічні покажчики Методичні посібники, консультації Інформаційні видання Каталоги книжкових виставок
Національна історична бібліотека України	http://www.nibu.kiev.ua/	Відділ довідково-бібліографічної та інформаційної роботи	На договірних умовах відділ довідково – інформаційної та бібліографічної роботи виконує поточне інформування за визначеними темами групових та індивідуальних абонентів. Відділ використовує наявні комунікаційні мережі для співробітництва з партнерами – інформаційними установами як у здійсненні спільних проектів, так і здійсненні пошуку для окремих користувачів.
Державна науково-педагогічна бібліотека України ім. В. О. Сухомлинського	http://www.dnpu.gov.ua/	Відділ науково-аналітичної обробки і поширення інформації у сфері освіти	Реферативні огляди, аналітичні огляди, бібліографічні матеріали з актуальних питань педагогіки та психології
Державна наукова архітектурно-будівельна бібліотека ім. В. Г. Заболотного	http://www.dnabb.org/	Відділ бібліографічної і довідково-інформаційної роботи	Бібліографічні покажчики, Інформаційно-аналітичний огляд «Діяльність Державної наукової архітектурно-будівельної бібліотеки імені В. Г. Заболотного у 2011 році» (по роках), бюлетені, брошури, довідники, Серія історичних нарисів

Національна наукова сільськогосподарська бібліотека НААНУ	http://dnsgb.com.ua/	-	РЖ «АПК України», «Бюлетень ННСГБ НААН», Історія науки і біографістики (Електронне наукове фахове видання – міжвідомчий тематичний збірник)
Центральна державна науково-технічна бібліотека гірничо-металургійного комплексу України	http://www.cgnbt.dp.ua/	-	Аналитико-кон'юктурные обзоры по странам, аннотированные сборники, экспресс-информация, сигнальная информация, экспресс-подборки.
Кримська республіканська універсальна наукова бібліотека ім. І. Я. Франка	http://www.francko.crimea.ua/	Інформаційно-бібліографічний відділ	Библиографические указатели; информационные списки: «Азбука пенсионного обеспечения», «Предпринимательство. Малый и средний бизнес», «Экономика, политика и право Украины на современном этапе», «Литературно-художественные произведения, опубликованные в периодических изданиях»
Вінницька обласна універсальна наукова бібліотека ім. К. А. Тімірязєва	http://www.library.vn.ua/	-	«Хроніка культурного життя Вінниччини» – щомісячно
Волинська обласна універсальна наукова бібліотека ім. Олени Пчілки	http://ounb.lutsk.ua/	Відділ інформаційно-бібліографічної роботи	Бібліографічні покажчики
Дніпропетровська обласна універсальна наукова бібліотека	http://www.library.dp.ua/	Відділ наукової інформації та бібліографії	Краєзнавчий альманах «Січеславщина», «Моє Придніпров'я»
Донецька обласна універсальна наукова бібліотека ім. Н. К. Крупської	http://www.library.donetsk.ua/	Інформаційно-бібліографічний відділ	Науково-допоміжні бібліографічні покажчики
Житомирська обласна універсальна наукова бібліотека ім. О. Ольжича	http://www.library.zt.ua/	Інформаційно-бібліографічний відділ	Методичні видання НМВ, Бібліографічні посібники, Поточні бібліографічні списки
Закарпатська обласна універсальна наукова бібліотека	http://biblioteka.uz.ua/	Відділ наукової інформації та бібліографії	Серія «Бібліо-клас»: Мистецтво спілкування як головна складова професійної культури бібліотекаря, «Сільська бібліотека: соціальні орієнтири,

			ресурсний потенціал», «У нас у бібліотеках...»
Запорізька обласна універсальна наукова бібліотека ім. О. М. Горького	http://www.zou.nb.zp.ua/		«Сільська бібліотека : традиції, новації, майстерність: збірник статей»
Івано-Франківська обласна універсальна наукова бібліотека ім. І. Я. Франка	http://www.lib.if.ua/	Відділ інформації з питань культури і мистецтва	Інформаційний бюлетень «Культурно-мистецьке життя на Прикарпатті»; інформаційні списки: «Національна культура та мистецтво», «Бібліотеки Івано-Франківщини на сторінках преси»; інформаційні довідки: «Хроніка культурного життя області за . місяць», «Критичні за- уваження, побажання, пропозиції, висловлені на адресу органів і закладів культури області»; пам'ятки користувачам, присвячені відомим людям – митцям Івано-Франківщини.
Кіровоградська обласна універсальна наукова бібліотека ім. Д. І. Чижевського	http://library.kr.ua/		Анотовані покажчики, ресурси краєзнавчого характеру
Луганська обласна універсальна наукова бібліотека ім. О. М. Горького	http://www.library.lg.ua/rus/index.php	Отдел научного анализа и развития библиотек	Серии: • «Деловое досье профессионала» • «Грани профессии» • «Ориентир»

Львівська обласна універсальна наукова бібліотека	http://lounb.lviv.ua/	Сектор інформації з питань культури і мистецтва (СІКМ)	«Оперативна інформація за матеріалами преси» (щотижнева оглядова довідка); «Про культурне життя Львівської області» (щомісячна оглядова довідка); «Критичні зауваження в пресі» (щоквартальна довідка); «Список неопублікованих документів і малотиражних видань» (видається наприкінці року); «Щорічні оглядові довідки з актуальних питань культури і мистецтва»
Полтавська обласна універсальна наукова бібліотека ім. І. П. Котляревського	http://www.library.pl.ua/	Відділ інформації з питань культури та мистецтва	Щорічно видає 12 випусків «Хроніки культурного життя Полтавщини». Щоквартально готує і видає «Критичні зауваження, побажання та пропозиції, висловлені в пресі на адресу органів, установ культури та мистецтва Полтавщини». Щорічно разом із бібліографічним відділом видає «Календар знаменних і пам'ятних дат».
Хмельницька обласна універсальна наукова бібліотека ім. Миколи Островського	http://www.ounb.km.ua/		Видання інформаційно-методичного характеру: «Жива бібліотека: творчість та інновації», «Волонтерство у публічній бібліотеці».
Черкаська обласна універсальна наукова бібліотека ім. Тараса Шевченка	http://www.library.ck.ua/	-	Методичні рекомендації, інформаційні списки, біобібліогр. покажчики

*****Національна парламентська бібліотека України**

Відділ інформаційного забезпечення Верховної Ради України (<http://nplu.org/struct.php?id=1>)

Відділ надає такі інформаційні послуги:

- підготовка інформаційних матеріалів на запити народних депутатів, їх помічників та службовців апарату Верховної Ради України;
- формування інформаційних матеріалів до законопроектів, що розглядаються на сесіях українсь-

кого парламенту;

– створення та постійне поповнення гіпертекстової бази даних «Політика і політики у дзеркалі періодичних видань України», що розміщується на інтернет-сторінці бібліотеки за адресою: <http://cuprc.nplu.org/> ;

– надання інформаційних послуг користувачам бібліотеки з використанням бази даних «Ліга-Закон» та інших джерел інформації;

– відкритий доступ до підсобного фонду відділу, який складається з англomовної літератури з питань законодавства та довідкових видань українською мовою.

Відділ наукового аналізу та узагальнення інформації (<http://old.nplu.org/ua/about/struktura/infocenter.html>) – здійснює свою діяльність шляхом надання інформаційних послуг керівним працівникам органів виконавчої влади, керівникам установ, організацій, закладів та підприємств культури, національних творчих спілок України, учених та фахівців галузі.

Займається систематичним вивченням, аналізом та науковою обробкою джерел інформації з питань культури та мистецтва, що надходять до Інформцентру, і підготовкою на їх основі аналітичної, реферативної, оглядової, бібліографічної інформації і створення баз даних за тематикою галузі.

Обслуговування абонентів здійснюється в системах:

вибіркового поширення інформації (ВРІ) про нові надходження документів до НПБУ;

диференційованого забезпечення процесів керівництва (ДЗК). Щомісячно готується оглядова та аналітична інформація: «Постанови колегії та накази МКТ України з питань основної діяльності», «Хроніка культурного життя України», «Про культурне співробітництво України з зарубіжними країнами»,

«До нормативно-правового забезпечення галузі»;

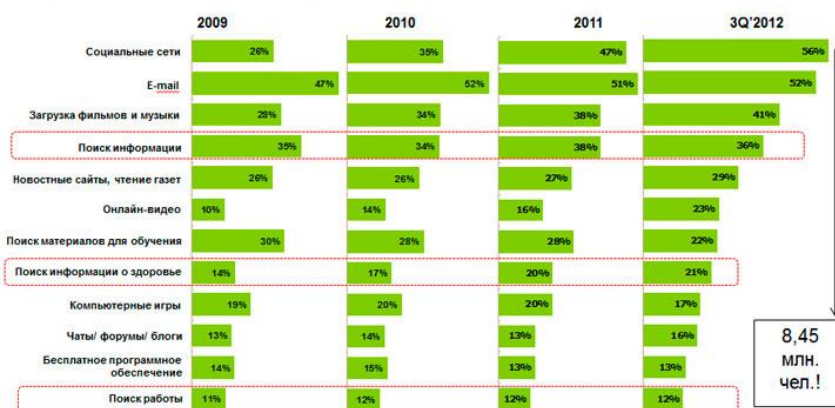
«Оперативної інформації» за матеріалами преси;

«Запит-відповідь». Виконання тематичних довідок з найбільш актуальних проблем галузі; а також шляхом підготовки та видання аналітичних та інформаційних довідок за результатами науково-дослідних робіт у галузі та за матеріалами нарад, семінарів, конференцій.

Цілі використання Інтернету в Україні

Динаміка 2009–2012 рр. *

Основные цели пользования Интернетом 3Q'2012:
социальные сети продолжают лидировать

8,45
млн.
чел.!

* GFK Україна: «Як міняється профіль і потреби українських інтернет-користувачів» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://ain.ua/2012/10/29/100132#more-100132>.

Додаток Е

Методи експертного оцінювання та стимуляції творчої активності

Мозкове писання (англ. brainwriting) – методика творчості подібна до мозкового штурму, у якій процес писання використовується для створення великої кількості ідей. На відміну від мозкового штурму, де ідеї пропонують у розмові, мозкове писання відбувається мовчки. Методика складається з двох фаз, у першій з яких відбувається генерація ідей, а їх оцінка та відбір відокремлюються у другу фазу.

Варіанти сеансів мозкового писання

Метод 6-3-5 (6 учасників, 3 ідеї від кожного, 5 обмінів ідеями) був запропонований Б. Рорбахом у 1968 р. Шість учасників, які сидять, утворюючи коло, одержують по аркушу паперу, розкресленому на три стовпчики та шість рядків. Кожен учасник повинен написати три ідеї в першому рядку у відповідних стовпчиках. Через фіксований час (часто 5 хв) учасники передають свій аркуш сусіду зліва. Кожен учасник повинен розвинути кожну з попередніх ідей. Через 5 хв аркуш передається знову сусіду зліва і так продовжується до заповнення всіх комірок на кожному аркуші. Методика дає змогу генерувати 108 (6x3x6) ідей за 30 хв.

Фонд мозкового писання (Brainwriting Pool)

Перед учасниками, які сидять навколо столу, покладено папір. Учасники записують кожну свою відмінну ідею на окремому аркуші паперу і складають їх у центр столу, де розміщується «фонд ідей». Коли окремі ідеї закінчують, учасники можуть вибрати собі з загального фонду аркуш з іншою ідеєю. Часто нові ідеї народжуються через натхнення, яке виникає після прочитання ідей інших. На

цьому самому аркуші учасник дописує розвиток ідеї. Процес продовжується фіксований час. Після цього зачитуються та обговорюються ідеї. Одним із продовжень методу мозкового штурму є метод синектики.

Синектика (англ. Synectics – суміщення різнорідних елементів) – методика дослідження, що базується на соціально-психологічній мотивації колективної інтелектуальної діяльності. Була розроблена В. Гордоном та Д. Прінсемом у компанії Arthur D. Little Invention Design Unit в 1950 р. У методиці учасники намагаються «зробити відоме дивним, а дивне – відомим». Методика складається з 10 кроків: аналіз та визначення проблеми, пропозиції спонтанних рішень проблеми, нове формулювання проблеми, побудова прямих аналогій, побудова особистих аналогій, побудова символічних аналогій, знову побудова прямих аналогій, аналіз прямих аналогій, перенесення аналогій на проблему та розробка підходів до рішення.

При синектичному штурмі припустима критика, яка дає можливість розвивати та видозмінювати висловлені ідеї. Цей штурм веде постійна група. Її члени поступово звикають до спільної роботи, перестають боятися критики, не ображаються, коли хтось відкидає їх пропозиції.

У методі застосовані чотири види аналогій – пряма, символічна, фантастична, особиста.

При прямій аналогії даний об'єкт порівнюється з більш-менш схожим аналогічним об'єктом у природі або техніці.

Символічна аналогія вимагає в парадоксальній формі сформулювати фразу, що у двох словах відображає суть явища.

При застосуванні фантастичної аналогії необхідно уявити фантастичні засоби або персонажі, що виконують те, що вимагається за умовами завдання.

Особиста аналогія (емпатія) дає змогу уявити себе тим предметом або частиною явища, про які йдеться в завданні. Таке перевтілення значно зменшує інерцію мислення, допомагаючи розглядати завдання з нової точки зору [108].

Метод Дельфі (англ. Delphi technique). Суть цього методу в тому, щоб за допомогою серії послідовних дій – опитувань, інтерв'ю, мозкових штурмів – досягти максимального консенсусу при визначенні правильного рішення. Аналіз за допомогою дельфійського методу проводиться у кілька етапів, результати обробляються статистичними методами.

Базовим принципом методу є те, що деяка кількість незалежних експертів, кожен з яких відповідає індивідуально в письмовій формі, краще оцінює і передбачає результат, ніж структурована група осіб. Дає змогу уникнути відкритих зіткнень між носіями протилежних позицій, оскільки виключає безпосередній контакт експертів між собою і, отже, груповий вплив, що виникає при спільній роботі, дає можливість проводити опитування екстериторіально (наприклад, за допомогою електронної пошти).

Метод аналізу ієрархій (MAI) – це систематична процедура, що ґрунтується на ієрархічному представленні елементів, які визначають суть проблеми. Проблема розбивається на простіші складові з

наступним оцінюванням особою, що приймає рішення (ОПР), відносного ступеня взаємодії елементів отримуваної ієрархічної структури. У методі використовуються жорсткі оцінки в шкалі відношень. МАІ будується на принципі ідентичності та декомпозиції і включає процедури синтезу множинних тверджень, отримання пріоритетності критеріїв та пошуку альтернативних рішень.

Принцип ідентичності та декомпозиції передбачає структурування проблем у вигляді ієрархії або мережі як першого етапу МАІ.

Можна виділити ряд модифікацій МАІ, що визначаються характером зв'язків між критеріями й альтернативами, розташованими на найнижчому рівні ієрархії, а також методом порівняння альтернатив.

За характером зв'язків між критеріями й альтернативами визначається два типи ієрархій. До першого типу належать такі, у яких кожен критерій, що має зв'язок з альтернативами, пов'язаний з усіма альтернативами, що розглядаються (тип ієрархій з однаковими числом і функціональним складом альтернатив під критеріями). До другого типу ієрархій належать такі, у яких кожен критерій, що має зв'язок з альтернативами, зв'язаний не з усіма альтернативами, що розглядаються (тип ієрархій з різними числом і функціональним складом альтернатив під критеріями).

У МАІ є три методи порівняння альтернатив: попарне порівняння; порівняння альтернатив щодо стандартів і порівняння альтернатив копіюванням. Останні два методи використовуються в тому випадку, коли з тих чи інших причин відсутні оцінки деяких альтернатив за деякими критеріями.

Ієрархія з однаковим числом та функціональним складом альтернатив під критеріями. Проблема, що її потрібно вирішити, у більшості випадків зводиться до обґрунтування вибору певної альтернативи з числа можливих, які характеризуються складною ієрархією аспектів та критеріїв.

Останнім рівнем цієї ієрархії – по суті мультидерева – є рівень листя, на якому знаходяться власне альтернативи, а передостаннім, безпосередньо з ним пов'язаним – рівень критеріїв оцінювання якості альтернатив. Вищі рівні відображають агреговані критерії та аспекти проблеми, а кореневі дерева відповідає власне проблема, що повинна бути розв'язана.

Основним варіантом представлення проблеми є ієрархія з однаковим числом та функціональним складом альтернатив під критеріями, тобто ієрархія, у якій альтернативні варіанти оцінюються за всіма критеріями передостаннього рівня. У тих випадках, коли з тих чи інших причин не всі альтернативи можуть бути оцінені за всіма критеріями, використовуються модифікації методу аналізу ієрархій [111, 187].

Латеральне мислення. Британський лікар Едвард де Боно є автором поняття латеральне мислення, яке відрізняється від заснованого на звичних паттернах вертикального мислення, тим, що ставить під питання вихідні умови. Одним із прикладів латерального мислення є техніка шести шапок (біла – аналітичне мислення, червона – емоційне мислення, чорна – критичне мислення, жовта – оптимістичне мислення, зелена – творче мислення, синя – мислення у великій перспективі). У метафоричному розумінні, вдягаючи кожну із шапок, людина може поглянути на проблему з кількох точок зору [3,

«Фабрика думки»

«Фабрика думки» – це різновид науково-дослідної організації, новий напрям консалтингу. Характерним для нього є специфічний тип організації наукової діяльності – формування експертного складу за контрактом; зв'язок з найбільшими освітніми університетами та інститутами; наявність державних і корпоративних замовників; організація просування на ринок наукових досліджень; періодичне надання зведених комплексних звітів з конкретної проблематики для безкоштовного розсилання зацікавленим організаціям. Завданням класичної «фабрики думки» є висування в контексті забезпечення національної безпеки новаторських ідей, розробка перспективних проектів, концепцій, різноманітних стратегічних і тактичних розробок та надання експертних консультацій державно-політичним структурам і потужним транснаціональним компаніям.

Перші з них виникли наприкінці 40-х років ХХ ст. у США на замовлення військово-промислового комплексу як реакція наукових та політичних кіл на зміни у сфері світової економіки та міжнародної безпеки.

З понад 6 тис. «мозкових центрів» зі 182 країн кращими дослідними центрами 2012 р. визнані: Брукінгз Інститьюшн (США), Четам Хауз (Великобританія), Фонд Карнегі (США), Стокгольмський міжнародний інститут дослідження світу (Швеція), Центр стратегічних і міжнародних досліджень (США).

Українська неурядова організація Центр Разумкова увійшла до 150 кращих аналітичних центрів світу, посівши 84 місце. Центр Разумкова також увійшов до числа 100 кращих аналітичних центрів за межами США (58 місце).

У списку лідерів серед аналітичних центрів Центральної та Східної Європи – український Центр Разумкова (8 місце з 60), КНЕУ ім. В. Гетьмана (35 місце) і Міжнародний центр перспективних досліджень (43 місце).

Українські дослідні центри увійшли також до числа кращих у сфері міжнародної економічної політики (Центр Разумкова), освітньої політики (Центр освітньої політики, Центр освітніх досліджень і Міжнародний центр політичних досліджень) і серед центрів, які провели найкращі кампанії впливу на державну політику (Український незалежний центр політичних досліджень).

За підрахунками вчених, найбільше аналітичних центрів у Північній Америці, трохи менше у Європі. П'ятірка країн з найбільшою кількістю мозкових центрів: США, Китай, Великобританія, Індія і Німеччина. Україна у цьому списку зайняла 25 місце (47 установ), випереджаючи сусідні Польщу та Угорщину. Це третій показник для Східної Європи після Росії і Румунії [227].

ЧУПРИНА Леонід Андрійович

**ОПЕРАТИВНА ІНТЕРНЕТ-ІНФОРМАЦІЯ
В ІНФОРМАЦІЙНО-АНАЛІТИЧНІЙ ДІЯЛЬНОСТІ БІБЛІОТЕК УКРАЇНИ**

Монографія

Редактори: *Т. Дубас, О. Федоренко, Ю. Шлапак*
Технічний редактор *Т. Дубас*
Комп'ютерна верстка: *Г. Булахова*

Підп. до друку 03.07.2014. Формат 60 x84/16.
Папір офс. Друк офс. Ум. друк. арк. 12,03. Обл.-вид. арк. 9,5.
Наклад 300 пр. Зам. № 11.

Видавець і виготовлювач
Національна бібліотека України
імені В. І. Вернадського
03039, Київ, просп. 40-річчя Жовтня, 3

Свідоцтво про внесення суб'єкта видавничої справи до Державного реєстру видавців,
виготівників і розповсюджувачів видавничої продукції
ДК № 1390 від 11.06.2003 р.